THE BOOK OF TOBIT

NEUBAUER

London

MACMILLAN AND CO.

PUBLISHERS TO THE UNIVERSITY OF

Oxford

THE

BOOK OF TOBIT

A CHALDEE TEXT

FROM

A UNIQUE MS. IN THE BODLEIAN LIBRARY

WITH OTHER

RABBINICAL TEXTS, ENGLISH TRANSLATIONS

AND THE ITALA

EDITED BY

AD. NEUBAUER, M.A.

SUB-LIBRARIAN OF THE BODLEIAN LIBRARY

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

MDCCCLXXVIII

PREFACE.

Jerome, in his preface to the translation of Tobit, says that he translated it from a Chaldee text. We give his own words[1]:

'Chromatio et Heliodoro Episcopis Hieronymus Presbyter in Domino salutem.

'Mirari non desino exactionis vestrae instantiam: exigitis enim, ut librum Chaldaeo sermone conscriptum ad Latinum stylum traham, librum utique Tobiae, quem Hebraei de catalogo divinarum Scripturarum secantes, his, quae Apocrypha memorant, manciparunt. Feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguunt enim nos Hebraeorum studia, et imputant nobis contra suum canonem Latinis auribus ista transferre. Sed melius esse judicans Pharisaeorum displicere judicio, et Episcoporum jussionibus deservire, institi ut potui. Et quia vicina est Chaldaeorum lingua sermoni Hebraico, utriusque linguae peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui: et quidquid ille mihi Hebraicis verbis expressit, hoc ego, accito notario, sermonibus Latinis exposui. Orationibus vestris mercedem hujus operis compensabo, quum gratum vobis didicero me, quod jubere estis dignati, complesse.'

Since his time nothing had been heard of a Chaldee text of Tobit; no critic, however, doubted the veracity of the

---

[1] Opera, ed. Vallarsi, Verona, 1740, t. x.

father's statement. The text which we now publish agrees in one important point with the version of the Vulgate, in representing Tobit in the first chapters in the third person, whilst in all other old versions he speaks in the first person. It is true, however, that our Chaldee text is less in accordance with the Vulgate than with the other texts, as we shall point out later on, and in many places it differs in order and words from Jerome's translation. This, however, can be accounted for. On the one hand, there are many omissions in our MS. of the Chaldee text[1], and it has most likely been abridged for adaptation to the Midrash. On the other hand, Jerome, who translated his text in one day with the help of a Jewish interpreter, dictating it at the same time in Latin to his secretary, could hardly have made an accurate translation. Moreover, he made use, as is evident, of the old Latin version, called the *Itala;* and it cannot be doubted that he revised his translation before giving it to the public. His method in translating Tobit, although he does not mention it, was probably the same as that which he employed in the translation of Judith from a Chaldee text. We quote a part of his preface to that book[2]: 'Apud Hebraeos Liber Judith inter Apocrypha legitur: cujus auctoritas ad roboranda illa quae in contentionem veniunt, minus idonea judicatur. Chaldeo tamen sermone conscriptus, inter historias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicaena in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse,

---

[1] See pp. 6, 7, 8, 9, and 15. On p. 8, lines 3–5, the text is even out of order.

[2] Opera, t. x. Vallarsi already says, 'Eo fortasse, quo Tobiae versionem modo adornaverat, ut quae Chaldaice scripta erant, alio in Hebraicum reddente, ipse in Latinum refunderet, historiae magis veritatem quam sententiarum et verborum seriem sedulo persequutus.' See also Bickell in the Zeitschrift für Katholische Theologie, 1878, ii, p. 221.

acquievi postulationi vestrae, immo exactioni: et sepositis occupationibus, quibus vehementer arctabar, huic unam lucubratiunculam dedi, magis sensum e sensu quam ex verbo verbum transferens. Multorum codicum varietatem vitiosissimam amputavi: sola ea, quae intelligentia integra in verbis Chaldaeis invenire potui, Latinis expressi [1].'

Accordingly, if we take into consideration the somewhat arbitrary proceedings of the Rabbi who adapted his text to the Midrash, and of Jerome who paid more attention to the sense than to the words, and who evidently made many additions (e.g. ii. 12–19, iii. 16–23, vi. 17 to end), we may venture to say that our Chaldee text in a more complete form was the original from which the translation of the Vulgate was made.

Before entering into details on the old versions of Tobit and their relations to the Chaldee text, we must give some account of our MS. It was bought at Constantinople by Herr Fischel Hirsch, bookseller at Halberstadt, and purchased from him for the Bodleian Library. It contains a collection of smaller and larger Midrashim [2], copied in the fifteenth century in Greek-rabbinical characters. The book of Tobit is the fifth piece of this collection, and is stated to be an extract from the Midrash Rabbah de Rabbah. We know the Midrash Rabbah or Rabboth on the Pentateuch and the five Scrolls, of which that on Genesis is

---

[1] We take the opportunity of correcting Dr. Jellinek's statement (Beth ham-Midrash, i, p. xxiii), that the first Hebrew translation of the book of Judith was made by R. 'Aqiba Levi in 1679. There are two earlier translations of this book: 1. A literal one of the text of the Vulgate, made before 1547 A.D., to be found in the MS. Opp. 712 in the Bodleian Library (see our Catalogue, No. 2240). 2. A less literal one, printed at Venice, about 1650 (see Steinschneider's Catal. Bodl., No. 1340, and [Zedner's] Catalogue of the British Museum, p. 149).

[2] See our Catalogue of the Bodleian Hebrew MSS., No. 2339.

attributed to R. Osh'aya[1], but no mention whatever is made of a Midrash Rabbah de Rabbah, either in old or in modern works on Jewish literature. Raymund Martini, however, gives in his Pugio Fidei[2] a large number of extracts from a Midrash B'reshith (i. e. on Genesis) major, and amongst them a part of the history of Bel and the Dragon, agreeing *verbatim* with the text here published from our MS.[3] In our MS. it is said to be extracted from the Midrash Rabbah de Rabbah. It is certain therefore that the Midrash major on Genesis of Martini and our Midrash Rabbah de Rabbah are identical. Don Isaac Abarbanel[4], who seems to have possessed a copy of this Midrash major, quotes it under the name of B'reshith Rabba Rabbathâ or the great B'reshith Rabbah[5]. According to our MS., however, we must call it the Midrash Rabbah of Rabbah, i. e. attributed to Rabbah[6]. Martini gives also many extracts from a B'reshith major on Genesis, attributed to R. Moses had-Darshan, which Zunz[7] thinks identical with the already-mentioned B'reshith major. They are, however, in our opinion, two different books, for the following reasons: 1. We give on p. 36 of the text an additional passage to the Midrash Thanḥumâ, which is attributed to R. Moses had-Darshan, referring to the history of Tobit, though no names are given. Now this piece has little in

---

[1] See Zunz, Die Gottesdienstlichen Vorträge der Juden, p. 174.

[2] Edition of Voisin, p. 742. [3] See the text, p. 41.

[4] Y'shu'oth M'shiḥo, ed. of Carlsruhe, p. 28a and elsewhere.

[5] Our printed Midrash is called by Martini *minor* and by Abarbanel זוטא. Alfonso de Zamora quotes the two under the name of B'reshith Rabbah u-K'tanah (see Archives des Missions Scientifiques, 2nd series, t. v (Paris, 1858), p. 428).

[6] We do not think רבה דרבה can be taken in the sense of the Thalmudical expression רובא דרובא. R. Jehudah Gedalyah (see Jellinek in קונטרס תרי"ג, p. 47) quotes a Midrash רבה רבתי.

[7] See below, p. xix.

common with our text of Tobit extracted from the anonymous Midrash major. 2. Don Isaac Abarbanel, as we have stated, possessed a copy of the Midrash major, but when he quotes the extracts from the B'reshith Rabbah of R. Moses had-Darshan, he adds that he cannot verify the quotation. Martini had therefore, no doubt, two Midrashim furnished him by the Jews, either in two distinct MSS. or in one, where the text was the Midrash major and the marginal notes or addition by R. Moses had-Darshan. This last was the case with the MS. of the Midrash Rabbathi, formerly in possession of the celebrated Rapoport[1], and now in the library of the Jewish congregation at Prague, and which Dr. Jellinek describes as the work of R. Moses had-Darshan[2].

Our Chaldee text quoted from the Midrash Rabbah of Rabbah, which we have identified with the B'reshith Rabbah major of Martini, would, even if we were to accept Zunz's identification of it with the B'reshith Rabbah of R. Moses had-Darshan, be known at all events at the beginning of the eleventh century amongst the Jews[3]. It must, however, be much older (as might have been argued from our distinction between the two Midrashim, viz. the anonymous major and that of R. Moses had-Darshan), since it is anterior to the Hebrew text published by us, which is believed to be from the fifth to the seventh century[4]. For the Hebrew cannot be a translation from

---

[1] See below, p. xix.

[2] Beth ham-Midrash, vi, p. xiv sqq., and קונטרס תרי"ג, p. 47. We may add that the Agadic §§ on pp. 15 to 18 and on p. xvi of Beth ham-Midrash are also to be found in our MS. ff. 44 and 49^b with better readings (e.g. on p. 18, וחצי שבט מנשה שם נגב). The Agadic § in Hebrew of i, p. 84 of the same work, is to be found in our MS. in Chaldee on p. 41.

[3] See the extract from Zunz below, p. xix.

[4] See Fritsche's Exegetisches Handbuch zu den Apocryphen, 2nd fasc.,

the Itala, as has been hitherto believed[1], but must be from a Chaldee text similar to ours, in which, however, Tobit speaks throughout in the first person[2]. We conclude, therefore, that Jerome had our present Chaldee text in a fuller form before him when he made his translation of the book.

We have now to make brief mention of the various old texts of the book of Tobit and their relations to one another. We shall follow entirely Prof. Bickell's excellent article on the subject[3]. *a.* There are three Greek versions: 1. The one usually found in all MSS., which we shall call A; 2. The Sinaitic text[4], called B; 3. A later text, of which only large fragments exist[5], which we call C. *β.* Of Latin translations, the earlier is the Itala, of which three[6] versions exist, varying considerably one from the other: *a.* The complete text published by Pierre Sabatier[7], which we reproduce in full, this book not being accessible to every biblical scholar; *b.* That edited by Giuseppe Bianchini[8];

Leipz. 1853, p. 14. The Hebrew translation published by Fagius from the edition of Constantinople, 1519, is certainly much more recent than the Münster text. Not only from the artificial style ought Prof. Fritsche to have known that, but also from passages like צר שהלכתי באלמנייא (ii. 11) and the play upon the words אחי אחרון for Ἀχιάχαρος.

[1] Fritsche, loc. cit.

[2] Bickell in the Katholische Zeitschrift, ii, p. 219.

[3] Op. cit., pp. 217, 218.

[4] Published by Prof. Reusch in 1870.

[5] Published by Prof. Fritsche, op. cit., pp. 89–110.

[6] The library of Munich possesses an unedited version, which Dr. Ziegler intends to publish shortly.

[7] Bibliorum sacrorum Latinae versiones antiquae seu vetus Italica etc., Paris, 1751, t. i, fol. 709 sqq. The figures agree with the Vulgate. We have corrected a few evident clerical mistakes, and have made a few alterations in the punctuation.

[8] Vindiciae canonicarum Scripturarum Vulgatae Latinae editionibus etc., Rome, 1740, fol. 350 sqq.

c. The fragments published by Cardinal Mai[1]. *γ*. The Vulgate is the later translation by Jerome, which was made from a Chaldee text, the translator making large use of the Itala[2]. *δ*. Our Chaldee text, which agrees for the greater part with the Sinaitic text, and consequently with the Itala. However, the Chaldee text has sentences which are to be found sometimes in one, sometimes in another of the above-mentioned texts[3]; others are peculiar to the Chaldee text or the Hebrew translation. This fact alone would be sufficient to shew that the Chaldee is not a translation from one of the Greek or the Latin texts[4]; and moreover the pure Semitic idiom of the Chaldee text does not admit for a moment the possibility of its being a translation from a non-Semitic text[5]. *ϵ*. The Hebrew text which we publish is a translation from an earlier recension of our Chaldee text, which preserved the more original form, viz. Tobit speaking in the first person. In fact, many omissions

---

[1] Ex antiqua versione seu Italica vetera divinorum Librorum fragmenta (t. ix of Spicilegium Romanum), p. 21 sqq.

[2] Fr. H. Reusch, Das Buch Tobias, Freiburg, 1857, p. xxxiv.

[3] We cannot undertake to point out minutely all the differences of the various Greek and Latin texts from the Chaldee and Hebrew texts, our edition being intended to give the newly-discovered text with a faithful translation, and not an exegetical commentary on Tobit. We shall therefore quote only a few of those differences. Chap. I. אחוהי דקברי קריביה (text, p. 4, l. 5), 'the brother of Kabri his kinsman' (transl. p. xxviii), is neither in the Hebrew nor in the Vulgate. In the Itala (i. 16), 'fratri meo filio Gabahel (in *b*. et Gabin).' Greek, A. *τῷ ἀδελφῷ Γαβρία*, B. *τοῦ Γαβρὶ τῷ ἀδελφῷ μου*, C. *τῷ ἀδελφῷ τῷ Γαβρεί*. P. 3, l. 16, ורבת to קשיטא only in the Chaldee. P. 5, l. 12, וכל צפר וצפר with Itala *b*. cotidie. See also Dr. Bickell's above-mentioned article, p. 218.

[4] The forms of Ragais or Ragas, Egbatanes or Egbatanas, and Tigrin would scarcely occur in the text if translated from the Greek or the Latin. The same may be said of the form אקיקר for Ἀχίχαρος, Ἀχειάχαρος, Ἀχίκαρος, and Achicarus.

[5] The biblical verses agree mostly with the translation of Onqelos.

and not a few corruptions in our Chaldee text, which is published from a single MS., can be supplied and amended from the Hebrew translation, but the Hebrew translation has additions by the copyists, such as the enlargement of the prayers and Midrashic application of biblical verses. Both Chaldee and Hebrew leave out the mention of the dog; nor have they the latter part of the thirteenth or any portion of the fourteenth chapter. The latter omissions, however, are to be also found in a Syriac text based on a Greek version, and in a MS. of the Itala[1]. The Hebrew text, although shorter, agrees in the last chapters partly with the Sinaitic text.

We publish the Hebrew text from the first edition printed at Constantinople in 1516, which Sebastian Münster reproduced in 1542, and which is hence usually but wrongly called the Münster text, as if he had been the first who published it. This text is marked in our notes with M. The same text, with Münster's Latin version, is to be found in Walton's Polyglot. Collation has been made with the following MSS.: 1. By ourselves with No. 1251 of the Hebrew MSS. in the National Library in Paris, marked in the notes with P. This is not an accurate copy, but some of its variations will be found useful. On the margin are to be found some variations from the Münster text. The few additions in this MS. not to be found in the other copies are distinguished by [ ]. 2. With the Persian[2] translation of the Hebrew, written in Hebrew characters, to be found in No. 130 of the Hebrew MSS. in the National

[1] See Bickell, op. cit., p. 216.

[2] According to Prof. De Lagarde (Göttinger Gelehrten Anzeige, 1877, i, p. 742 sqq.) this translation is made in the Pehlewi idiom, which the Jews in Persia spoke, just as now in Turkey Jews still speak Spanish after having been exiled from Spain nearly four centuries.

Library. This translation was probably made about 1400 A. D.[1], and is only a literal and ignorant translation[2]; but it is therefore of value for the critical arrangement of the Hebrew text. Two of the variations are rather important, as they agree with the Vulgate[3]. We have marked this MS. in the notes with Pr. It agrees completely with the following text. 3. By our friend the learned Abbate Pierre Perreau, librarian of the Royal Library of Parma, with No. 194 of De-Rossi's Catalogue. It is marked in our notes with Π.[4] The passages to be found in M. and Π. and not in P. are pointed out by ( ). No division into chapters or verses exists in the MSS. of the Chaldee and the Hebrew versions, but we have for convenience of the reader adopted the division into chapters according to the Itala[5]. There are, however, some blank spaces in the MS. which we have marked either by : or a full stop.

In order to be complete as regards the history of Tobit in the Midrashic literature, we have added in No. III. the passage contained in the addition to the Midrash Thanḥumâ according to the edition of Mantua. There is, however, another reason for the addition of this text, viz. the argument it supplies for distinguishing the anonymous

---

[1] See Munk's introduction to Isaiah in Cahen's Bible, Paris, 1838, p. 134 sqq.

[2] See p. 19, note 8; p. 25, note 9. משכרון (text, p. 24, l. 7) 'from drunkenness' (Itala iv. 16) is translated by از مزدوری 'from a hired labourer.' בבית אל, p. 20, l. 18, بخانه خودای. He translates the following proper names: מדי with צראק, בבל with בגדאד, אררט with קוסטנטנייה, מוצל with אשור.

[3] P. 20, note 6; Vulg. ii. 3, de accubitu suo. P. 21, note 3; Vulg. ii. 11, ex nido.

[4] Huet (Demonstratio Evangelica, Prop. IV, de libro Tobiae) knew either the MS. P. or Π. See also Bochart's Hierozoicon, II. v. 14, de pisce Tobiae.

[5] The division in the Hebrew text is left according to Münster.

B'reshith Rabbah major from that of R. Moses had-Darshan. For this reason we have also thought it necessary to add in an appendix the history of Bel and the Dragon in the Syriac version [1], which is given in the MS. as extracted from the Midrash Rabbah of Rabbah, and part of which, as we have already stated, is quoted in the Pugio Fidei as taken from the Midrash major. The Syriac version of the Apocrypha, transcribed in Hebrew characters, was known amongst the Jews in Spain. Moses ben Naḥman of Gerona, usually known as Naḥmanides, quotes in his commentary on the Pentateuch passages of the Syriac version of the Wisdom of Solomon, and the M'gillath Shushan, or the book of Judith [2]. To this we have annexed a small passage of the B'reshith Rabbah, or the Midrash Rabbah on Genesis, which alludes to the history of Bel and the Dragon. We may mention, however, that this passage is not to be found in some MSS. of this Midrash, a statement which will be useful for the vindication of Raymund Martini against recent attacks upon him, which follows as a note to this preface.

We have now to say a word about the language in which the original book of Tobit was composed. That the author wrote in a Semitic dialect cannot be doubted; the earliest translations sufficiently prove this [3]. Written by a Jew, we have only to choose between the Hebrew of the later idiom and the Chaldee, from which last our text would be abridged and adapted to the Midrash. We agree here again with Dr. Bickell [4], that the original composition

[1] We have thought it superfluous to give a translation of it, since a Latin translation of it is given in the Polyglot.

[2] See Zunz, op. cit., p. 123.

[3] See Reusch, Das Buch Tobias, p. xvi sqq.

[4] Op. cit., p. 219. We cannot, however, admit his conjecture (ibid. p. 220), that the original text in vi. 16 (Vulgate 19) had תחת לבונה,

of the book was in Hebrew, although no such text is mentioned by Origen and his contemporaries. Indeed, proper names like Rafael, i.e. 'may God heal[1]' (with allusion to the double healing of Tobi and Sarah), Tobi and

---

and that the Chaldee read for it לבושה and translated accordingly (p. 11, l. 4) תחות לבושה, since this error would be impossible in the corresponding passage on p. 12, l. 12. Τῇ Βάαλ in i. 5 of the Greek A is a corruption for Beth El (text, p. 3, l. 12). Another argument for a Hebrew original of Tobit is adduced by Prof. Graetz (Geschichte der Juden, 2nd edition, vol. iv, p. 466), and literally translated by Dr. Ginsburg (in Kitto's Cyclopedia, art. Tobit), from the passage iv. 17, Ἔκχεον τοὺς ἄρτους σου ἐπὶ τὸν τάφον τῶν δικαίων (Chaldee, p. 8, l. 10; Hebrew, p. 24, l. 9), which, they say, could only be explained if we suppose the original had שלח לחמך בקרב הצדיקים 'send forth thy bread amongst the just;' 'the translator (Dr. Ginsburg says) by a transposition of the last two letters having read בקבר instead of בקרב, and שפך instead of שלח, as is evident from the antithetical clause, "and give it not to the wicked."' The two authors might have mentioned the text of Itala b: 'Panem tuum et vinum distribue cum justis.' The emendation is, according to our opinion, not necessary at all. In old times it was already customary for the friends of mourners to bring them food and drink; compare 2 Sam. iii. 35 (Ewald, Die Alterthümer des Volkes Israel, 3rd ed., p. 204). Sirach (30. 18) and Josephus (B. J., II. i. 1) allude to the same custom (Fritsche, op. cit., p. 46, and Perles, in Frankel's Monatsschrift, t. x, p. 394). The Thalmud also mentions similar usages (S'maḥoth, chap. 14, and Jer. Th. B'rakhoth iii. 5). The meal of the mourners (סעודת הבראה) after the burial, which is still in use among the Jews, is no doubt a remnant of the ancient rite (private communication of Dr. Perles); for שפך as well as ἐκχέειν in the sense of 'giving freely,' see Fritsche, op. cit., p. 45, and Bab. Thalm., 'Erubin, fol. 65ª. Jerome's translation, 'constitue panem' etc., would imply the reading אשוי instead of אשוד of our text. The emendation of מצנדרן, proposed by Dr. Kohut (Geiger's Jüdische Zeitschrift, 1872, p. 55) for מצרים (p. 12, l. 13, and p. 29, l. 16), cannot be admitted; see p. xvii. The problem could perhaps be solved if we could guess what word the original might have had for χειρόγραφον, chirographum (chaps. v. and ix), where the Chaldee and the Hebrew texts have 'bag.' Dr. Perles proposes either חרט, which means 'writing' (Isaiah viii. 1) as well as 'bag' (2 Kings v. 23), or the Thalmudical דיסקא (see Levy's Neuhebräisches und Chaldäisches Lexicon, i. 400 and ii. 169, 170).

[1] See Fagius' preface to his edition of Tobit (p. x, note 1).

Tobiyyah (the former only used in later Hebrew), Gabaiel, 'treasurer of God,' Reuel, and Ednah in connection with Sarah, could only be employed by a writer in Hebrew. Most of the Apocryphal books of the Old Testament, it has now been proved by critics, were composed in Hebrew[1]. No books are more subject to additions, alterations, and various adaptations than popular histories; the text is in the hands of a few, and the contents are related orally to the people; hence the great variety in the texts, even of the early translations.

As to the object of the beautiful story of Tobit, it is in our opinion neither an admonition to observe the payment of the tithes and to give alms, according to the view of the Midrash (which Ewald has adopted without knowing the Midrash), nor an exhortation to observe the sacrifices and other laws mentioned in Leviticus. Such admonitions would be nothing new, and there would be no occasion to compose a popular history to enforce them. We believe with Prof. Graetz and Dr. Kohut, that the frequent and strange allusion to a secret burial of dead men, the special demand of Tobi to bury him and his wife in honour, the lamentation of Sarah that she had no one to bury her parents, must refer to a time when this action was prohibited to the Jews. Of this we know two periods in Jewish history: 1. In the time of the domination of the Guebres in Persia, on which ground Dr. Kohut[2] thinks that the book was composed in Persia about the time of Ardeshir I. This hypothesis has in its favour that the author places the

[1] See for Judith, F. C. Movers in the Zeitschrift für Philosophie und Katholische Theologie, Köln, 1835, p. 8 sqq.; for Susanna, N. Brüll, Jahrbücher für Jüdische Geschichte, vol. iii, p. 68; for Baruch and minor treatises, Plessner, Die Apokryphischen Bücher ins Hebräische übersetzt, Berlin, 1833.

[2] Geiger's Jüdische Zeitschrift, 1872, p. 70 sqq.

scene of the history in Persian towns, and that Asmodeus and the demons are of Persian origin. But inasmuch as the book of Tobit is mentioned by Clemens of Alexandria and by Polycarp, the time of Ardeshir (about 250 A. D.) would be too late. 2. Prof. Graetz[1] puts its composition in the time of Hadrian, after the fall of the famous fortress of Bether, so valiantly defended by Bar-Kokhba. The Thalmud[2] mentions in fact that the benediction after meals, 'Blessed be he who is good and doeth good,' was instituted after the dead bodies round Bether were allowed to be buried[3]. Nineveh and Babel in the later Jewish as also the Christian literature allude always to Rome. To this opinion we adhere; at all events the book can scarcely have been composed earlier, since it was not known to Josephus.

We express our best thanks to our friend Mr. H. J. Mathews, M. A., for the revision of the proofs, and especially for the trouble he has taken to adapt our translation to the English of the authorised version[4]. We have also to thank M. Delisle, Member of the French Institute and Director of the National Library in Paris, for the loan of the MS. containing the Persian translation.

A. N.

OXFORD,
April, 1878.

---

[1] Geschichte der Juden (2nd edition), vol. iv, p. 466.

[2] Babyl. Th., Tha'anith, fol. 31^{a} and elsewhere, mentioned in the name of a late authority (Graetz, l. c.)

[3] הטוב והמטיב נקבעה לקבורה בתר הרוגי משנתנו. It is possible that הטוב והמטיב has some connection with the names טוביה בן טובי.

[4] The emendation on p. 15, note 3, is due to Dr. W. Wright of Cambridge, and that on p. 16, note 1, to Dr. Perles of Munich.

NOTE ON

RAYMUND MARTINI'S PUGIO FIDEI.

We have had to quote the Pugio Fidei in connection with the Midrash out of which the Chaldee text of Tobit and the Syriac text of Bel and the Dragon are taken. In relying upon Martini's authority we are bound, contrary to our will, to defend him against the attack made lately upon him in calling him a forger and an impostor [1]. At the time when Dr. Pusey wrote his preface to the English translation of the texts of the Fifty-third Chapter of Isaiah according to the Jewish Interpreters, in which he breaks a lance on behalf of the author of the Pugio Fidei, we had not examined the manuscript out of which we publish Tobit, and therefore could not provide him with the materials which we have now at our disposal. Dr. Pusey's defence of Martini is therefore based only on internal grounds. His conclusion is the following [2]: 'Amid the various sources of human mistake, we are bound by the duties of our common humanity not to assume the very worst, dishonesty; but to believe what a person says that he saw with his own eyes. Enough has been said, perhaps, where demonstration on either side is impossible, since the extracts were made nearly six centuries ago, and the MSS. which Martini had before him have long since perished.'

Dr. Zunz, whom Dr. Pusey overlooked, wrote in the same strain some forty years ago. In his unsurpassed book on the Agadah he speaks of R. Moses had-Darshan's Midrash and the Pugio Fidei in the following terms [3]: 'R. Moses had-Darshan of Narbonne, the teacher of R. Nathan [4], and so belonging to

---

[1] See below, p. xx.

[2] The Fifty-third Chapter of Isaiah according to the Jewish Interpreters, Oxford, 1877, vol. ii, p. xxxv.

[3] Die Gottesdienstlichen Vorträge der Juden, Berlin, 1832, p. 287 sqq.

[4] Of Rome, the celebrated author of the Thalmudical Dictionary, called 'Arukh.

the third quarter of the eleventh century, is known from quotations in the Arukh, Rashi, Thosafoth, Mord'khai, and the additions to the Thanḥumâ, as the author of elucidations of Thalmudic passages and different books of the Bible. His commentary on the Scriptures gives partly explanations of the language and matter, and partly older Agadahs and original expositions in the Agadic style. The investigation of the works of R. Moses is peculiarly intricate, owing to the following circumstance. The monk Raymund Martini quotes in his Pugio Fidei a considerable number of passages out of "the great B'reshith Rabbah of R. Moses had-Darshan," which for the most part, sometimes in the original and sometimes in the Latin translation, have been again copied from Martini by Porchet, Joshua of Lorca, and Peter Galatin in their works. No such work, however, is anywhere named in Jewish authors; since Abarbanel, who gives extracts from it, simply refutes the objections of Joshua of Lorca, and himself acknowledges that he did not possess the great B'reshith Rabbah[1]. This circumstance might make the existence of such a Midrash altogether suspicious, if there were not strong reasons in favour of it. It is by no means extraordinary that the mention of a whole work has been preserved in one single author alone; besides, the harmonious character of the fragments, and also the positive marks of their origin—of which neither Martini nor anybody else could have had a misgiving—speak in favour of the existence of that Midrash. Many of the extracts adduced are also to be found in Agadahs of a different kind, and thus it would have been as unnecessary as impossible to expressly forge a work of this kind. Finally, Martini was neither an apostate, like Joshua, nor a liar, like Galatin, but a deeply-learned man, who did not require to strengthen his numerous extracts from well-known Halakhic and Agadic writings with the addition of fraud. We are therefore obliged to acknowledge the genuineness of that great B'reshith Rabbah, and it only remains for criticism to decide whether R. Moses is the author, or whether any particular part has been interpolated. The whole of this investigation has taken a completely new direction, since the actual discovery of a *B'reshith Rabbathi* in the original[2]. From the communications made to me on this subject, it follows that much therein agrees with the fragments in Martini, other parts with the character of the

[1] See, however, above, p. viii.

[2] See above, p. ix.

explanations preserved by Rashi; much, however, especially the passages controverted by Abarbanel, is missing. I am of opinion that the work of R. Moses was put forth after his time with additions under the name B'reshith Rabbathi, and that the same was in the hands of the interpolator of the Thanḥumâ and perhaps R. Isaac Nathan[1]. To the author of the Yalqut it was probably only imperfectly known. In relation to this greater collection Martini calls *our* B'reshith Rabbah the little or short.'

The Revs. A. C. Jennings and W. H. Lowe (for they claim a joint production[2] in the appendix which is intended to 'triumph over a dead lion,' as Dr. Pusey says of Martini in a private communication) are of another opinion concerning Martini. We shall quote their own words[3]: 'The reader is warned against accepting as genuine the citations from Jewish works in Schoettgen's Horae Hebraicae and Raymund Martini's Pugio Fidei. Both works are utterly untrustworthy. Raymund Martini (Ordinis Praedicatorum adversus Mauros et Judaeos, fl. cir. 1250) is notorious for the questionable expedients which he adopted in endeavouring to refute the Jews from their own books. With that well-meaning dishonesty which too frequently marked the controversialists of his age, he alters the text of the Talmud, Midrashim, etc., to meet his occasion, and even devises whole passages where convenient. Martini was a sound Hebrew scholar, and as his forgeries are generally clever adaptations and combinations from other parts of Hebrew literature, it is only by reference to the actual texts of these Jewish works that his impostures are betrayed.' We do not think that any accusation of literary fraud could be expressed in stronger terms than those which the two commentators on the Psalms have chosen. Had they known Zunz's excellent book, they would have perhaps modified their language, and at all events not have said that Martini (we leave Schoettgen to his fate) 'is *notorious* for his questionable expedients.' Moreover, they would have learned from Zunz that the result of their 'joint production' is nothing new, since Don Isaac Abarbanel[4], in

---

[1] He seems to have written about 1450 an apologetical work against Yoshu'a of Lorca or Hieronymus de Sancta Fide.

[2] The Psalms with Introduction and Critical Notes, London, 1877, at the beginning.

[3] Appendix to Psalm CX.

[4] Y'shuoth M'shiḥo, ed. Carlsruhe.

calling Hieronymus de Sancta Fide an impostor and forger, strikes with the same blow Martini, for both quote the same passages[1]. From Abarbanel's book also they could have quoted, without needing much research, many instances which would have supported their case better. On the other hand, they would have seen from Zunz that the B'reshith Rabbah quoted by Martini is not the printed book we have, but quite a distinct work. And so they would have had no occasion to say, 'We cannot find that the comments on vv. 3, 4, quoted in the P. F. as from the Bereshith Rabba, have any existence in that work, nor do we believe that they were in former times discoverable there.'

But let us now take up the other passages, besides those of the B'reshith Rabbah, given jointly by the two learned clergymen. 'His note,' they say, 'on the first verse of the Targum of Psalm cx is a fair sample of Martini's comments, "Targum [pro במימריה !] אמר יי׳ למימריה *Dixit Dominus Verbo suo*. . . . Notandum valde est quod Targum dicit, *Dixit Dominus Verbo suo* ubi David dixit, *Dixit Dominus Domino meo*." [Pugio Fidei, 554. Let the student compare both Targums.]' We, confess that it is a bad case for Martini, for למימריה is without example in the Thargums, where we always find במימריה[2], although it is not impossible that some ignorant copyist may have written למימריה to accord with the ל of לאדני. But we are sorry to say that it is an equally bad case for the two learned authors, that they should not have seen on the margin of the Pugio Fidei a note by Voisin[3], that the Barcelona and Majorca MSS. of this work (those are the oldest and the best) have not the passage at all, and it is therefore a later addition. How this oversight has happened to authors who state, 'It is most unfortunate that modern commentators have so readily relied on these two authorities. In our Introduction we depend upon no passages but such as we have ourselves verified,' we are not bound to explain.

They say further on, 'We may instance also Martini's audacious alteration of the text of Siphra d'Rab, D'boore Y'hovah,

[1] To judge from the Latin text of S. Fide's Hebraeomastix there are some variations between the two texts. The quotations in Abarbanel, however, agree with those of Martini.

[2] See Maybaum, Die Anthropomorphismen und Anthropopathien bei Onkelos, etc., Breslau, 1870, p. 47.

[3] Pugio Fidei, p. 554.

xii. 20.' We have said elsewhere[1] that the Messianic words read by Martini in the Siphrâ are not to be found either in the editions or in the Bodleian MS. But it is possible and probable that in Martini's and S. Fide's MSS. of the book there was a later addition, a gloss, for instance, which passed into the text. We really do not see Martini's necessity for forging a Messianic passage, the substance of which he could have found elsewhere. If, however, he did quote from works which did not exist, he did it in the best of company, that of our two learned authors. They quote from a דבורא יהוה, which exists neither in print nor in MS. Can they mean the דבורא דחובא?

Do Messrs. Jennings and Lowe believe that the Jews who had to furnish Martini with MSS. would not in their controversy have told him that he falsified passages, as Moses ben Naḥman of Gerona intended to do with Paulus Christianus[2], when he asked him to shew him the books out of which he quoted[3]? The books were handed over to him, but the quotations were right. Abarbanel[4] cries out against the Rabbis contemporary with Hieronymus de Sancta Fide, asking them why they did not, instead of arguing with him, produce their books and shew him that he was an impostor. They did so in one instance only, and they did it not in other instances for the simple reason that Hieronymus quoted rightly. That one instance is the following passage quoted from the B'reshith Rabbah[5]: '*Et Melchizedek rex Salem* (Gen. xiv. 18). Iste erat Sem filius Noae. Et quid docet dicendum, produxit panem et vinum? R. Samuel bar Nahman dixit, Sentencias sacerdotii tradidit ei, et ipse erat sacrificans panem, et vinum Deo, sicut dictum est Gen. xiv. 18. *Et ipse erat Sacerdos Dei altissimi*, etc. *Rex*

---

[1] The Fifty-third Chapter of Isaiah, etc., vol. ii, p. 5. S. Fide (i. 11) quotes rightly the Siphrâ (Zifrat), apparently from another MS. Dr. Wünsche in his book, Die Leiden des Messias, Leipzig, 1870, p. 65, gives a reference to the Siphré, p. 121. Which edition? It is astonishing that Abarbanel did not cry out against this passage; he surely possessed the Siphrâ.

[2] See Histoire Littéraire de la France, t. xxvii, p. 563 sqq.

[3] Vikkuaḥ (Disputatio), ed. Steinschneider, Berlin, 1860, p. 19.

[4] Op. cit., p. 36ª.

[5] We quote according to Martini, Pugio Fidei, p. 654 (chap. de Sacramento Eucharistiae). In Hieronymus (Hebraeomastix. i. 9) the passage is not complete. Abarbanel's quotation (fol. 47) agrees with Martini. Dr. Perowne's quotations agree neither with Martini nor with Hieronymus. What is his authority?

Salem. Locus quandoque justificat habitatores suos. Aliter. *Producit panem :* hic est panis propositionis, *et vinum* i. e. libamina. Magistri dixerunt quod revelavit ei legem, sicut dictum est Prov. ix. 5. *Venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui.* Aliter. *Melchizedek*, hoc est ac si dixerit scriptura quod dictum est Ps. cx. 4 : *Juravit Dominus, et non poenitebit eum; Sacerdos tu ad saeculum secundum ordinem Melchizedek.* Et quis est iste? Iste est rex justus, et salvator Rex Messias, de quo dictum est Zach. ix. 9 : *Ecce rex tuus venit tibi justus, et Salvator.* Et quid docet dicendum, *Protulit panem et vinum?* quasi dicat, *Placenta tritici in terra*, Ps. lxxii. 16. Et hoc est quod dictum Gen. xiv. 18 : Et ipse erat Sacerdos altissimi.' Hieronymus has instead of 'Et ipse erat sacrificans panem et vinum Dei' (p. xxii, l. 28), the following words : 'Qui erat panem et vinum sacrificare.' The Rabbis contemporary with Hieronymus said, according to Abarbanel[1], that those words are not to be found in the passage quoted from the B'reshith Rabbah, but they did not deny the existence of the passage entirely. Now the two learned clergymen say with reference to the same passage : 'That the Bereshith Rabba would unconsciously furnish arguments for the doctrines of the Immaculate Incarnation and the Eucharist is hardly probable ; that Martini would be ready to father passages on Bereshith Rabba appears likely from his procedure elsewhere.'

We have no complete copy of the B'reshith Rabbah major, but in the collection contained in our MS. (ff. 40b and 47b) we find *verbatim* the passages of the Pugio Fidei beginning ויצא יעקב (fol. 601), with the marginal readings, and that beginning והיה בכל (fol. 280)[2]. We have seen also[3] that the history of Bel and the Dragon, quoted partly by Martini from the B'reshith Rabbah, is to be found verbatim in our MS. as a quotation from the Midrash Rabbah of Rabbah.

We have no means of contradicting all the charges of forgery which Abarbanel makes against Hieronymus de Sancta Fide, and implicitly against Martini. Their MSS., as we have already stated, are not at our command, and probably never will be. The destruction of Hebrew and Arabic MSS. has been made in Spain wholesale. But *crimine ab uno disce omnes.* The words נאם ה׳ לאדוני שב לימיני, which Abarbanel says[4] he did not find

---

[1] Op. cit., p. 47c.

[2] See Abarbanel, op. cit., p. 28a.

[3] See above, p. viii.

[4] Op. cit., p. 40a.

in his copies, we read in the MS. Opp. 22, fol. 66, which is a collection of Midrashim on the Psalms by Makhir ben Abba-Mari[1], as a quotation from the Midrash Thillim, where the passage runs verbatim as quoted by Martini[2]. The passage quoted by S. Fide[3] from the M'khilthâ, with reference to which Abarbanel[4] accuses him of having mixed up two Agadic passages from two different Midrashim, is to be found *verbatim* in the Midrash Sh'moth Rabbah[5]. Martini[6] quotes distinctly from the two Midrashim. The confusion between M'khilthâ and Midrash Sh'moth Rabbah can easily be accounted for, both being Agadic commentaries on Exodus. The other so-called forgeries may turn out to be genuine when some other MSS. come to light in later time, or even from some Midrashic passages scattered through various printed books, and hitherto not sufficiently noticed.

---

[1] Our Catalogue of the Hebrew MSS. in the Bodleian Library, No. 167.
[2] Pugio Fidei, ff. 381 and 431.
[3] Op. cit., i. 10.
[4] Op. cit., p. 47[d].
[5] Exodus xii. 43.
[6] Op. cit., pp. 366, 367.

CONTENTS.

TEXTS.

Appendix.

TRANSLATIONS.

Appendix.

I. TRANSLATION OF THE CHALDEE.

THE HISTORY OF TOBIYYAH.

It is written in the Midrash Rabbah of Rabbah, in the section beginning 'And Jacob went out' (Gen. xxviii. 10), in the seventieth section, on the passage 'And of all that thou shalt give me I will surely give the tenth unto thee' (Gen. xxviii. 22). 'Thou shalt truly tithe' (Deut. xiv. 22). Moses said to them, 'Ye shall receive ten blessings if ye give the tenth.' And so Jacob said, 'And of all that thou shalt give me I will surely give the tenth unto thee.' The ten blessings which thou shalt give me according as my father hath blessed me, on what merit will it be? On the merit of 'I will surely give the tenth unto thee.'

Chapter I.

The history is told of a pious man whose name was Tobi, the son of Tobiel, of the tribe of Naphthali, who was led captive in the days of Shalmaneser, king of Assyria, and dwelt at Thisbe, a town of Naphthali, which is in Galilee. Now Tobi walked all his days in the right way, and he did many almsdeeds to his brethren and his nation who were with him in the captivity in Nineveh in the land of Assyria. And when he was but young in the land of Israel, all the tribe of Naphthali rebelled against the kingdom of David, and refused to go to Jerusalem. And they sacrificed to the calves which Jeroboam, king of Israel, had made at Bethel and Dan. And he alone went to Jerusalem at the times of the feasts, as it is written in the book of the law of Moses. And he brought thither the firstfruits and the heave-

offering and the tithes, and gave them to the priests and Levites, to every one as it was meet to him, and ate the second tithe and the poor tithe, and gave according as everything is written in the book of Moses. And this Tobi was left an orphan by his father, and Deborah his father's mother brought him up, and she led him in the true path. And when he became a man he took a wife of his own kindred, whose name was Hannah, and she bare him a son, and he called his name Tobiyyah. Now when Tobi was carried away captive he dwelt at Nineveh the great city. And all his brethren and kindred polluted themselves, and did eat the bread of the sons of the Gentiles. But he ate not, because he feared God and loved him with all his heart. And therefore God gave him grace and favour in the eyes of Shalmaneser, king of Assyria, and he set him master over all that he had to the day of his death. And at that time he committed to the hand of Gabael, the brother of Kabri his kinsman, at the city Rages in the land of Media, ten talents of silver. And in the days of Tobi, Shalmaneser, king of Assyria, died, and Sennacherib his son reigned in his stead. And in those days the tribute became great, and Tobi could not go to the land of Media, for the travellers ceased by reason of the trouble, and he did not take the money from the hand of Gabael. And in the days of Sennacherib he did many almsdeeds to the poor, and he fed the hungry and the orphans, and clothed the naked, and performed many acts of kindness. And when he saw one slain, cast out in the street of the Jews, he buried him. Now when Sennacherib returned with confusion of face from Judah, he went to Nineveh in fierce wrath against the ten tribes which were in the land of Assyria, and killed many of them, and their corpses were cast out in the street, and none buried them. When Tobi saw that, he was sore displeased therewith, and he rose in the night, and stole their corpses, and buried them. And thus he did many times. Once Sennacherib sought for the bodies of the slain, but found them not. And the men of Nineveh went and informed the king of Tobi that it was

he who had buried them. The king commanded that he should be put to death. When Tobi heard it, he arose and fled. And then the king commanded that they should spoil his house. But he hid before him five and forty days, until that Adrammelech and Sharezer his sons killed him with the sword, and they fled into the land of Kardu, and Esarhaddon his son reigned in his stead. And the king Esarhaddon appointed Akikar, the son of Hamael, his brother, over all his affairs, and he reigned over all the land of Assyria. And Akikar spake good words to the king for Tobi, and he begged of him, so that he brought him back to Nineveh, for Akikar was his friend and kinsman. And at that time they restored to him Hannah his wife and Tobiyyah his son.

Chapter II.

Now it came to pass that, when the feast of weeks came, there was a plentiful meal prepared, and as he sat at the table he said to his son Tobiyyah, Go and bring to me of our poor brethren, of such as fear God, to eat with us, and I tarry for thee until thou comest. Then Tobiyyah went and found a man slain, cast out in the street, and he told his father of it. When Tobi heard this, he rose from the table and did not eat, but went and lifted him up from the street of the city, and brought him into a house until the going down of the sun, that he might be able to bury him. And he returned to his house, and ate his bread with lamentation and mourning. And he said, Woe that [that prophecy of Amos] is fulfilled in us, 'And I will turn your feasts into mourning.' And he wept very sore. And when the sun went down he went and buried him. But his kinsmen mocked him, saying, This man feareth not for his soul, and he burieth the dead! And on that night he did not wash [himself clean of pollution] from the dead, and he laid upon his bed by the side of the wall, and his face was uncovered, and he knew not that there were birds standing above him on the wall, and some of their dung fell upon his eyes, and a whiteness came in his eyes. And every

morning he went to the physicians to cure his eyes, and he was not cured, but the whiteness increased in his eyes until he became blind. And he was blind four years. And all his brethren and kindred were grieved for him, and Akikar did nourish him. Many days his wife Hannah did work for other women. And they gave her a kid for her wages. And he heard the kid crying in the house, and he asked her, From whence hast thou this kid? it is perhaps stolen, render it to its owner, for it is not lawful for us to eat of anything that is stolen. She answered him, It is not a stolen thing, but for the wages of the work of mine hands I received it. But Tobi did not believe the matter, and quarrelled with her concerning the kid. Hannah his wife answered and said to him, Where are thy good deeds and thine alms? but thy reproach is manifest to all.

Chapter III.

When Tobi heard this he was much grieved and did weep, and began to pray in the anguish of his soul, saying thus: Thou art righteous, O great God, and all thy works are might, and all thy ways are goodness and truth, and thou art the judge of all the earth. Punish me not according to my sins and according to the sins of my fathers, for I and my fathers have sinned before thee, and we have transgressed thy commandments, and thou hast delivered us unto captivity and for a spoil and a reproach and a proverb to all the nations amongst whom thou hast exiled us. And now, O God, thy mercy is manifold and thy judgment is true, reward me not according to my sin, but deal with me according to thy great mercy, and take my soul out of mine hands, for it is better for me to die than to live in great misery and in this reproach, so shall I no more hear shame. And the same day Sarah, the daughter of Reuel, who lived at Agbatanis, a city in the land of Media, heard a great reproach, because she had been given to seven men to wife, and no man came in unto her according to the way of all the earth, for Asmodeus, king of the demons, killed them before they came in unto her according

to the way of all the earth. A maid said to her, It is thou who hast killed thine husbands, for thou hast been given to seven husbands, and not one of them came in unto thee, for thou dost beat them. And for the husbands thou hast killed mayest thou die as they have died, and may we not see of thee either son or daughter for ever. And it came to pass, when Sarah heard these words, that she was very sorrowful and wept. And she went up to her father's upper chamber, and wished to hang herself and to bring the old age of her father with sorrow unto the grave[1]. [And she said, I am the only daughter of my father;] it is not good therefore for me to hang myself, but it is better for me to pray before God and I shall hear no more reproach. At that time she spread out her hands in prayer before God, and said thus: Blessed art thou, O Lord God, merciful and gracious, and blessed is thy holy name which is wonderful in all the world. Let all the works of thine hand bless thee for ever and ever. And now, O Lord, I lift before thee my face, and mine eyes are fixed on thee. Bid me return to my dust, that I may hear no more my reproach. It is manifest to thee, O Lord, that I am pure from all pollution with man, and that I have not polluted my name nor the name of my father in the land of my dwelling. I am the only daughter of my father, neither hath he son to inherit his property, nor hath he kinsman to whom he may leave me. And behold seven husbands are dead for my sake, and what more is my life to me? But if it please thee not to kill me, have pity on me that I hear reproach no more. On that day the prayer of them both went up before the throne of glory of the great God. And he sent the angel Raphael to heal them twain, [that is] to take away the whiteness from Tobi's eyes, and to give Sarah, the daughter of Reuel, for a wife to Tobiyyah, the son of Tobi, and to take away Asmodeus, the king of the demons, from her. And when Tobi had finished his prayer he returned to his house, and

[1] Lacuna in the text.

Sarah, the daughter of Reuel, came down from her father's upper chamber when she had made an end of praying.

CHAPTER IV.

At that time Tobi remembered the money which he had committed to the hands of Gabael in the city Rages in the land of Media. And he said within himself, Behold I have asked that my soul might die. I will call my son Tobiyyah, and will signify him of the matter of the money before I die. And he called his son Tobiyyah, and said to him, My son, when I am dead, bury me with honour, and honour thy mother, and forsake her not all the days of her life, and do for her all that is right in her eyes, and oppose not the word of her mouth. Remember what pain she suffered for thee, and when she is dead, bury her by me in one grave. And fear the Lord thy God all thy days, and let not thy will be set to sin, and transgress not the commandments. Do uprightly all thy days, and walk not with a violent man. For if thou deal truly it will be well with thee in all that thou possessest, and all who do uprightly happy are they. My son, give alms of thy substance, and do not hide thee from a poor man, so God will not hide his Majesty from thee. My son, as far as it is in the power of thine hand to give alms, give, even if riches are far from thee. Give alms, and thou shalt acquire a good treasure for the day of wrath, for it doth deliver from death, and suffereth not him that giveth it to descend into darkness: [almsgiving] is good, and whoso exerciseth it shall subsist by it. Is it not that our fathers were praised only for almsgiving? Of Abraham our father scripture declares, 'For I know him that he will command his children and his household after him . . . to do justice [*or* to give alms] and judgment' (Gen. xviii. 19); of Isaac it is written, 'Then Isaac sowed in that land' (Gen. xxvi. 12); of Jacob it is written, 'And of all that thou shalt give me I will surely give the tenth unto thee' (Gen. xxviii. 22). My son, keep thyself from all counsel of sinners and from all whoredom, and take thee a wife of thine

own kindred, and take not from the sons of the Gentiles, for we are children of the prophets, for the first prophets were Noah, Abraham, Isaac, and Jacob, our fathers from the beginning. Remember that all these took wives from the seed of their brethren, and were blessed in their children, and their seed inherited the land. Now therefore, my son, love thy brethren, and let not thy heart be lifted up against the sons and daughters [of thy people], for in pride is much trouble, and it removeth from God[1]. My son, give thy heart to all thy work, and what is hateful to thee do not thou to others. Let not the wages of him that is hired abide with thee all night, and thy labour God will repay thee. Give of thy bread to the hungry, and of thy garments give to the naked, and let it not be hard in thine eyes. My son, spend freely[2] thy bread and wine on the burial of the just, and hearken to good counsel at all times. Ask thy God, and he will direct thy paths, for there is no good counsellor to man but God, for whom he will he lifteth up, and whom he will he humbleth. My son, keep the words of my mouth and my commandments, and let them not depart from thine eyes. And now, my son, I signify to thee of the matter of my money, ten talents that I committed to the hand of Gabael at the city Rages in Media, for I know not the day of my death. Now therefore fear God, and keep thyself from all sin, and walk with him in humbleness, and he will give thee great riches.

Chapter V.

Tobiyyah answered his father, All that thou hast commanded me I will do; but how can I receive the money from the hand of Gabael, who knoweth me not, and I know not him? And what sign shall I give him so that he may believe me, and give me the money? And I know not the way that leadeth me to Media. Tobi answered and said to Tobiyyah, My son, here is a sign for thee. His bag he gave me, and I gave him mine when I put the money in his hand to keep. And from that day

[1] Transposed in the text. (also omission)

[2] See p. xiv, note 4.

to this it is twenty years. And now, my son, seek thee a trusty man who may go with thee, and I will give him his wages. Go, my son, while I yet live, and receive the money. So Tobiyyah went to seek a man who might go with him, and he found the angel Raphael standing by. But he knew not that he was an angel of the Lord. He asked him, From whence art thou? He answered him, From the children of Israel, one of thy brethren. Tobiyyah said to him, Knowest thou how to go to Media? The angel said to him, I know the way, and in Media I have been the guest of our brother Gabael, who dwelleth at [Rages, a town of Media, and it is a two days' journey from][1] Agbatanis to Rages, and it is built on the mountain, but Agbatanis in the plain. Tobiyyah said to him, Tarry for me a little, and I will tell my father that I desire that thou shouldest go with me, and I will give thee the wages for the journey. He said to him, I will stay until thou comest. Tobiyyah went and told his father, I have found a man of our brethren who will go with me. Tobi said to him, Go, call him, that I may know of what tribe he is, whether he be a trusty man to go with thee. Tobiyyah went out and called him. And Raphael went to Tobi and said to him, Peace be to thee. Tobi said, Is it peace to me? why hath all this befallen me? for I see not the light of heaven, the sound of words I hear, but the man I see not, and I lie in darkness. Raphael said, God is able to heal thine eyes, for thou art a pious man. Tobi said to him, My son Tobiyyah desireth to go to Media; canst thou go with him, and I will give thy wages? He said to him, I can; I am a messenger, and I know the ways, and the boundaries and the mountains are known to me. Tobi said, Tell me of what tribe thou art, and the name of the town where thou dwellest. Raphael said to him, If I am not right in thine eyes, go and seek another man who may go with thy son. Tobi said to him, My brother, be not provoked with me that I wish to know of a certainty thy name and of what

[1] Lacuna in the text. The translation is according to the Hebrew of M.

family thou art. He said to him, I am Azaryah, the son of Hananel, of the family of the great Salmiyyah, of thy brethren. Then Tobi said quietly and tranquilly, Come, my brother, be not angry with me because I have enquired to know thy family, for behold my brother is of a good family, and I know Hananel and Nathan, the two sons of the great Salmiyyah, as they went with me to Jerusalem when I dwelt in the land of Israel, and worshipped with me there, and these were not seduced at the time when our brethren erred. Thou art of a good family, go in peace, and I will give thee thy wages, a drachm every day, and thy food the same as for my son, and I will add to thy wages [if the Lord bring you back in peace]. Raphael answered, Fear not, for I will go with thy son, and we shall return in peace. Tobi called his son Tobiyyah, saying to him, My son, prepare thyself, and go on the journey with thy brother; may the God of heaven lead you there in peace, and send his angel with you, and prosper your journey, and bring you back in peace. Tobiyyah kissed his father and his mother, and they said to him, Go in peace. And they went out to go away. Then his mother wept, and said to Tobi, Wherefore is it thou hast not feared to send away the young man, for he is our only son, who goeth out and cometh in before us? God hath kept us without the money. Tobi said to her, Be not afraid, he will go in peace, and he will return in peace, and the good angel will go with him, and his journey will be prosperous, and thine eyes shall see him return in peace. So make an end of weeping.

Chapter VI.

The young man went and Raphael with him. And they came in the evening to the river Tigris, and they passed the night there. And Tobiyyah ran to the river to wash his feet, and a fish came suddenly out of the river, and devoured the young man's bread, and the young man cried out. Raphael said to him, Take the fish, and do not let it go. And he laid hold of the fish, and drew it to land. Raphael said to him,

Open the fish in the middle, and take out its heart, it is good to smoke thereof before a man in whom the spirit of a demon and an evil spirit is, and they will flee from him; also the gall, to anoint therewith the eyes in which whiteness is, and they shall be healed. So Tobiyyah did, and took out the heart and the gall, and roasted the fish, and ate, and he left the remainder on the road. And they went to Media and came to Agbatanis. Then Raphael said to Tobiyyah, My brother, thou comest to stay with Reuel, who is an old man, and hath a daughter who is exceeding fair, whose name is Sarah. And I will speak to him that he may give her to thee to wife. And she is the only child of her father, and he loveth her much. And she is a good woman and feareth heaven. And when we return from Rages we will celebrate the marriage. For I know that Reuel will not oppose thy desire, and that he will give her to thee, and we shall bring her with us to thy father. Tobiyyah said to Raphael, I have heard that she hath been given to seven men, and they died before they came in unto her; and I have heard that Asmodeus, the king of the demons, killed them. And now I fear the demon, lest peradventure he kill me, and I shall bring the old age of my parents with sorrow to the grave, and they have no other son nor daughter to bury them when they are dead. Raphael said to him, Dost thou not remember thy father's precept which he gave thee, that thou shouldest marry a wife of the family of thy father? Now therefore hear me, and fear not the demon. I know that thou shalt take her to wife this night. And when thou shalt come into the marriage-chamber with her, take the heart of the fish, and smoke thereof under her garment. And the demon shall smell it, and he shall run away, and never come again. And when thou desirest to approach her, rise up both of you from the bed, and pray and ask for mercy from God, who hath commanded upon you his kindness, and who will give you healing. And thus thou shalt approach her, and beget from her children. Fear not, for she is appointed unto thee from the beginning, and thou shalt

deliver her from the demon. When Tobiyyah had heard these words, the love for Sarah entered his heart.

Chapter VII.

And they came to the house of Reuel at Agbatanis, and they found him by the door of his house, and they saluted him. He said to them, Go in peace into the house. And they went into the house. Reuel said to Ednah his wife, How like is this young man to Tobi my brother! Ednah asked them, From whence are ye? They answered her, From the captivity which is in Nineveh, of the tribe of Naphthali. She said to them, Do ye know Tobi our brother? They said to her, We know that he is in good health. Tobiyyah said, Tobi is my father. Reuel ran towards him, and embraced him, and kissed him, and they wept. Reuel said, Blessed be Tobi, thou art the son of a righteous and honest man. The hands of pious men are weakened when a righteous man who hath done almsdeeds and many commandments is stricken blind. And Reuel embraced Tobiyyah, his brother's son, and wept on his neck. And Ednah his wife and Sarah his daughter wept upon him. Reuel killed a ram, and they prepared for them a meal, and they ate and drank. Before they had finished eating, Tobiyyah said to Raphael, Speak with Reuel concerning his daughter Sarah, that he may give her to me to wife. Raphael communicated to Reuel the words of Tobiyyah. Reuel answered Tobiyyah, My son, I know that it is better that I should give her to thee than that I should give her to another man; nevertheless I will declare unto thee the truth. I have given her already to seven men, and they died all before they came in unto her. But now eat and drink. Tobiyyah said, I will not eat till thou hast given her to me. Reuel said, Then take her, for thou art her brother, and she is thy sister, and now she is given to thee to wife after the rule of the law of Moses. May the Lord God of heaven preserve you this night, and bestow upon you his goodness and his peace. Then Reuel led his daughter Sarah, and gave her to Tobiyyah

to wife, saying to him, Take her according to the rule of the law of Moses, and lead her away to thy father. And Reuel called Ednah his wife to bring paper to write thereon the deed of marriage to his daughter, and she did so, and they wrote the deed, and witnesses signed it. And they ate and drank. Reuel said to Ednah his wife, Prepare a bed-chamber, and bring thy daughter, and she did so. And Ednah embraced her daughter Sarah and wept, saying, My daughter, may the God of heaven shew kindness to thee this night, and watch over thee, and give thee joy for the sorrow thou hast had in time past.

Chapter VIII.

And it came to pass, when they had finished preparing the chamber and the bed, that Tobiyyah and Sarah his wife went in thither. And Tobiyyah remembered the words of Raphael, and took the heart of the fish, and put it upon a pan, and smoked under Sarah's garment. And Asmodeus received the smell and fled into the utmost parts of the land of Egypt, and Raphael imprisoned and bound him there. And they went out of the room, and shut the door behind them. Then Tobiyyah rose from the bed and said to Sarah, My sister, arise, and let us make supplication before God, who hath commanded his mercy and goodness upon us. And Tobiyyah prayed before God, saying, Blessed art thou, O Lord God of Israel, and blessed is thy name for ever; let the heavens and all thy creatures bless thee. Thou didst create Adam, and gavest him Eve his wife for a helper, and of them are all the sons of men. And thou hast said, It is not good that man should be alone, I will make him an aid like unto himself. And now, O God, thou knowest I take not this my sister for lust, but according to the rule of the law. Be merciful unto us, and give us thy goodness, that we may be united in peace, and give us good children. And Sarah answered and said, Amen. And he went in unto her that night. Now it came to pass in the middle of the night that Reuel arose, and bade his servants dig a grave in the night, saying to them, If the young man die we will bury

him in the night, so that no man know it, and there will be no reproach to us. And he called his wife Ednah, and said to her, Send one of the maids to the chamber with a light in her hand, and let her see whether he be alive; if he be not, then we will bury him, and no man shall perceive it. And Ednah sent her maid to the chamber, and she looked, and behold they were both of them asleep, and she came forth and told them, Bless ye the master of the world, for he is alive. Then Reuel said, Blessed art thou, O Lord God of heaven and earth, thou dost strike and dost heal, and thy blessing is holy and pure, let thy saints bless thee, and all the creatures of thine hand, and let thine angels praise thee for ever, and blessed be thy glorious name, for thou hast given us joy with thy great bounty, and not as we suspected. Blessed art thou, O God, because thou hast had pity on them both, grant them peace and mercy and joy in their lives for ever. Then his servants came, and he said to them, Cover the grave before any man perceive it. And he said to his wife, Prepare me much meat, and run to the flock, and take thence calves and sheep, and command that a good feast be made, and she did so. And he said to Tobiyyah, Thou shalt not depart from my house before fourteen days, but make joyful my forsaken daughter, and take half of my goods now, and when I and my wife are dead, thou shalt take all; thou shalt be to me a dear son, and I will be to thee a father, and Ednah my wife a mother for ever.

Chapter IX.

Then Tobiyyah called Raphael, and said to him, My brother Azaryah, take with thee hence four servants and two camels, and go to Rages to Gabael, and give him his bag, and he will give thee the money, and invite him to my wedding, for I cannot go thither, since Reuel hath sworn that I shall not depart from his house before fourteen days. But my father counteth the days, and if one day exceed the time my father's soul will be grieved, and I cannot make void the oath of Reuel. Raphael went with two camels and four servants to the city Rages, and they lodged

in the house of Gabael, and [Raphael] gave him his bag, and told him that Tobiyyah, the son of Tobi, was married to Sarah, the daughter of Reuel, and that Tobiyyah had invited him to come to his wedding. When Gabael heard that, he laded the camels with the money, and came to the wedding. And he found Tobiyyah sitting at the table, and he kissed him, and wept on him from exceeding joy, and blessed him, saying, The God of heaven bless a good and honest man, who giveth much alms; and blessed be the God of my kinsman Tobi, who hath given thee and thy father and thy mother this good wife.

Chapter X.

Now Tobi counted every day the days of his son, how many days he needed to go to receive the money, and how many days to return. And when the days according to his reckoning were expired, and Tobiyyah his son came not back, he said to himself, They perhaps detain him there, or Gabael is dead, and they gave him not the money. And he began to be uneasy. Then his wife Hannah said to him, My son has perished, and his soul is not alive, and therefore is he behind time. And she began to mourn and weep for her son, saying, Woe is me, my son, that I sent thee to go to a distant land; the light of mine eyes, why did I let thee go? And Tobi said to her, Be silent, be not afraid, thy son will arrive in peace. He has met only with an accident, and the man who went with him is truthful. Be not troubled, for he will arrive in peace. But Hannah said to him, Be silent, and comfort me not concerning my son. And she went out into the crossway by day and by night to the place where her son should arrive, and she ate nothing but tears in the night, and her heart had no rest. And when the fourteen wedding-days were expired, Tobiyyah said to Reuel, Let me go, for my father and mother look no more to see me, so now, I pray thee, let me go, for I can no longer stay. Reuel said to him, Tarry with me yet awhile, and I will send to declare to thy father all that thou hast done. Tobiyyah answered him, Give me leave to return to

my father. Then Reuel arose and gave Sarah his daughter to Tobiyyah, and half his goods, servants, and asses, and camels, sheep, and oxen, and garments, and vessels of silver and gold, and he sent them away in tranquillity and quietness. And he blessed them, saying to them, God give you peace, and grant that I may see children of you before I die. And he embraced them, and kissed them, and said to his daughter Sarah, Take heed to honour thy father and thy mother-in-law, which are both thy parents. Go in peace, and may I hear good report of thee and great joy. And he kissed her and sent her away. And Ednah said to Tobiyyah, Thou art my son and my brother, may the God of heaven lead thee in peace, and let me see righteous children before me of Sarah my daughter. Now, behold, Sarah my daughter is in thy hand, entreat her not evil all the days of her life. Go in peace. I am thy mother, and Sarah is thy wife. May God prosper your ways all the days of your lives. And she kissed them and sent them away. And Tobiyyah went away joyful, and blessed the God of heaven and earth, who had sent his angel and prospered his journey, and blessed Reuel and Ednah his wife, saying, May God help me to honour you all the days of your lives.

CHAPTER XI.

And Tobiyyah went on till he came to the city Akris, which is over against Nineveh. Raphael said to Tobiyyah, My brother, thou knowest how thou didst leave thy father. Now therefore let thy wife go behind us with our men, and I and thou will go to prepare the house. So they went both of them first. And they found his mother sitting on the crossway looking about for her son. And when she saw him, she ran to meet him. And she embraced and kissed him, saying, Blessed be God, who hath brought thee back in peace, for I counted to see thy face never more. And now, my son, why didst thou delay to come? And he told her everything. And she was exceeding glad, and said to him, Go thou to thy father, and I will stay here until thy wife cometh.

So Tobiyyah went, and Raphael with him. And when Tobi heard that his son was come, he was exceeding glad, and said to him, My son, come towards me that I may kiss thee, for I cannot go towards thee. Then Raphael said to Tobiyyah, Take the gall of the fish and put it on his eyes. And God made his eyes whole as they were before. And Tobi rejoiced at the great goodness which God had shown him. And Tobi blessed God, saying, Blessed be God, who hath not withholden his bounty from me, and hath brought me out of darkness to light. It is thou who strikest and healest. There is none like thee, who healeth for no reward, and there is no god in heaven or on earth who doeth mighty deeds like thine. Tobiyyah then related to his father all that he had done. And they prepared the house. Then Tobi went forth with his son Tobiyyah to meet his daughter-in-law, and Raphael with them. And it came to pass, when he saw her, that he rejoiced over her, and brought her into his house, and blessed her, saying, May God give thee of this wife righteous children, and may mine eyes and the eyes of thy mother behold them.

Chapter XII.

Now when they went into the house, Raphael did not enter with them, but went his way. After a time Tobi said to Tobiyyah, Go out into the market-place, and call our brother Azaryah, that I may give him his wages, and we will add to them, because he is a trusty and honest man. And Tobiyyah went out into the market-place, and sought, but found not Raphael, and he enquired about him of all the people of the town, but he did not find a man who had seen him. He returned to his father, and said to him, I have found him not. Then his father knew that it was the angel Raphael, whom God had sent to deliver Sarah from the hands of the demon, and to heal his eyes. And he blessed God, saying, Blessed be God, who sent his good angel with my son, and who prospered his journey, and hath healed two poor and sick people like ourselves. And from that day forward God

prospered Tobi and Tobiyyah his son, and gave him children of his wife Sarah. And Reuel and Ednah his wife died, and Tobiyyah inherited all their goods.

After days Tobi fell sick, and called his son Tobiyyah, and enjoined him the commandments of God, saying to him, My son, do goodness all thy days to the poor and the rich, and give alms all thy days, for the sake of which God will bless all the works of thine hands. The Lord blessed Abraham our father on account of the alms and tithes which he gave; and also Isaac for that he gave tithe and did almsdeeds; and so when Jacob went to the house of Laban and prayed, he vowed only to give tithe [and] alms to the poor, and therefore God made him prosperous, and gave him all that he asked, and preserved him from Laban and his brother Esau. And if thou do like as they did, he will bless thee as he blessed them. And he enjoined them other commandments, and when he had made an end of doing so, he was gathered to his people. And Tobiyyah his son buried him with great honour. And after his death God blessed Tobiyyah, because he fulfilled the commandments of his father, and he made him exceeding prosperous, and bestowed blessing on all the works of his hands.

Behold we learn how great is the power of alms and tithes. Because Tobi gave alms and separated his tithes, as is meet, how the Holy One (blessed is he) rewarded him! And because the fathers of the world knew the power of alms, therefore they gave heed to them. Of Abraham it is written, 'And he gave him tithes of all' (Gen. xiv. 20); of Isaac it is written, 'Then Isaac sowed in that land' (Gen. xxvi. 12), and 'sowing' means nothing else than alms, as it is said, 'Sow to yourselves in alms' (Hos. x. 12); of Jacob it is written, 'And of all that thou shalt give me I will surely give the tenth unto thee' (Gen. xxviii. 22).

THE END OF THE HISTORY OF TOBIYYAH.

PRAISE TO GOD!

II. TRANSLATION OF THE HEBREW.

BOOK OF TOBIT.

Chapter I.

This is the book of Tobi, the son of Tobiel, the son of Hananel, the son of Ariel, the son of Gabael, the son of Asael, the son of Nenathiel, of the tribe of Naphthali, who was led captive from Samaria with the captivity which was taken away in the days of Hoshea, the son of Elah, who was led captive in the days of Shalmaneser, king of Assyria. And he was of the inhabitants of a city of Naphthali, which is in Galilee, on the western boundary. And Tobi said, Remember me, my God, for good, forasmuch as I have walked before thee all the days of my life in an upright way, and for the many almsdeeds and great kindnesses which I have done to my brethren and my nation in the captivity at Nineveh in the land of Assyria. And it came to pass when I was but young in the land of Israel, that all the tribe of Naphthali rebelled against the house of David, and refused to go to Jerusalem, the city which the Lord chose out of all the tribes of Israel, wherein was the altar of the Lord that was sanctified for all the tribes of Israel, and the temple of the Lord was built in the midst thereof for offering up the burnt-offerings and the thank-offerings to the Lord three times a year. And all the brethren of the tribe of Naphthali offered sacrifices and burnt-offerings to the golden calves, which Jeroboam, the son of Nebat, king of Israel, had made in Bethel and Dan. But I went to Jerusalem at the feasts, according as it is written in

the law of the Lord for Israel, with the firstfruits and the tithes and the firstlings for the priests, the sons of Aaron; and corn and new wine and oil and figs and pomegranates and of every fruit of the land for the sons of Levi that ministered before the Lord in Jerusalem; and the second tithe and the third tithe for the stranger, the orphan, and the widow; and I went every year with all these things to Jerusalem, according to the commandment of the Lord, and as Deborah, my father's mother, commanded me, for I was left an orphan by my father and my mother. And when I grew up, I took a wife of my family, whose name was Hannah, and she bare me a son, and I called his name Tobiyyah. Now when I was carried captive from the land of Naphthali, I dwelt in Nineveh the great city, and all my brethren and kinsmen did eat the bread of the Gentiles, but I defiled myself not with their dainties, because I feared the Lord, and remembered the Lord with all my heart and with all my soul. So God gave me grace and favour in the eyes of Shalmaneser, king of Assyria, and he appointed me over all that he had unto the day of his death. And I committed to the hand of my brother Gabael, who was in the land of Media, at the city Rages, ten talents of silver. And it came to pass, when Shalmaneser, king of Assyria, died, that Sennacherib his son reigned in his stead, and the highways of Media were closed because of the wars which were in the land, and I could not go to the land of Media to receive my money. And after this I gave many alms to the poor of my nation, who were orphans and widows, and when I saw the slain of my nation cast forth outside the wall of Nineveh, I kept not quiet, and rested not until I had buried them. Now it came to pass, when Sennacherib, king of Assyria, returned from Judah to Nineveh with confusion of face, because that the Lord God of Israel had smitten him in the land of Judah for the reproach wherewith he reproached and blasphemed the God of Israel, that therefore he was wroth with all the congregations of Israel throughout his kingdom, and he killed exceeding many of them. And I sought to know the truth of the matter, why this calamity

came upon the tribe of Israel, for I know of a truth that the Holy One (blessed is he) is a God of truth and without iniquity, and I found that the tribes of Israel did not lay to heart the destruction of their brethren, which Sennacherib, king of Assyria, had brought on them; their strongholds he set on fire, and their young men he slew with the sword, and their women with child he ripped up. For instead of mourning and afflicting themselves before the Lord concerning the persecution of their brethren, and because that he was wroth with them, they were eating and drinking and making merry, delighting themselves with instruments of song and harps and psalteries, and were not grieved for the destruction of Judah for our wickednesses and the wickednesses of our fathers, as it is written concerning Judah, 'That drink wine in bowls, and anoint themselves with the chief ointments; but they are not grieved for the affliction of Joseph.' Even for this was wrath from the Lord upon Judah and Jerusalem, and he brought against them the king of Babylon, until he cast them out from his presence, and he carried Judah away from his land. And when I saw the slain of Israel cast forth outside the wall, I many times stole their corpses and buried them, and I said, O Lord God of Israel, thou art righteous in all that hath come upon us, for thou hast dealt truly, and we have done wickedly. And when Sennacherib, king of Assyria, sought the slain of my nation, the corpses of the men who were killed, and found them not, then went the men of Nineveh and told the king, saying, Thy servant Tobi, whom thou hast appointed over all that thou hast, he sendeth his men over all the streets of Nineveh to seek the slain of his nation, and he burieth them privily, and feareth thee not. And it came to pass when Sennacherib heard this, that his anger was greatly kindled against me, and he commanded them to seize me, and Hannah my wife, and Tobiyyah my son, and he sought to slay me in his wrath, and when this matter was known to me I fled from his presence; and he commanded them to spoil all that I had, and I hid from his presence, until that the

widows and orphans of Israel cried out for me in the bitterness of their soul with fasting and weeping, and his judgment reached unto heaven, and was lifted up even to the skies, and the God of Israel delivered him into the hand of his two sons, and they slew him with the sword. For he asked his counsellors and his elders why the Holy One (blessed is he) had been jealous for Israel and Jerusalem, and the angel of the Lord destroyed the host of Pharaoh and all the firstborn of Egypt, and the young men by whose hand the Lord always gave them salvation. And his wise men and his counsellors said to him, Abraham, the father of Israel, led forth his son to slay him, peradventure he might thereby obtain the favour of the Lord his God; therefore hath he been jealous for his children, and hath executed vengeance upon thy servants. Then the king said, I will slay my two sons for the Lord's sake, peradventure I may obtain by them God's favour, and he will help me. And the saying came to Adrammelech and Sharezer his sons, and they laid in wait for him, and killed him with the sword, at the hour when he went in to pray before his idol Dagon, as it is said, 'And Adrammelech and Sharezer his sons smote him with the sword, and they escaped into the land of Ararat.' And it came to pass when Sennacherib, king of Assyria, was dead, that Esarhaddon his son reigned in his stead. And Esarhaddon appointed Akikar, the son of my brother Hananel, over all that he had, and he ruled over all the land of Assyria. And Akikar spake kind words for me to the king, so that he brought me back to Nineveh, for Akikar was my friend and kinsman. And they restored me my wife Hannah and my son Tobiyyah, for the king of Assyria had commanded them to be seized in his rage against me.

Chapter II.

Now the same year at the feast of weeks I prepared in my house a great feast, and I sat at my table to eat. Then I said to my son Tobiyyah, Go and bring one of our poor brethren to

eat with us, and I and all who sit with me will not eat until thou comest. So my son Tobiyyah went to seek of the poor, and he returned in bitterness of soul, and said to me, My father, one of our brethren hath been slain, and cast out in the street of the city. And when I heard it I was troubled and in sore distress, and I left my table, and went, and lifted him up from the street, and took him in my keeping until the going down of the sun, that I might be able to bury him. Then I returned to my house, and ate my bread with tears and lamentation, and I remembered the word which the prophet Amos uttered in Bethel, saying, 'And I will turn your feasts into mourning,' etc. And I wept very sore. And it came to pass when the sun went down, that I went and buried him that was slain. But my kinsmen and my family mocked me, saying, This man feareth not for his soul, and he burieth the slain! And on that night after I had buried him who was dead I washed, but was not able to purify myself in an unclean land, as it would have been meet in the land of Israel, according as the prophet Jeremiah said of us, 'Thou shalt not be made clean any more.' Then I went and laid down by the wall, and my face was uncovered, and I knew not that there were birds above me on the wall. And their dung fell upon mine eyes, and there came a whiteness in mine eyes. And I went in the morning to the physicians to heal me, but they could not, and I was blind four years. And all my brethren and kindred were grieved at my blindness, and Akikar my kinsman did nourish me. Now at that time my wife Hannah did work for women, and weaved curtains for others, and received her wages. And there was a day when they gave her a kid for her wages. And I heard the voice of the kid crying out. Then I said to her, Whence cometh this kid? Beware lest it be stolen. And she said to me, It is not so, but it hath been given to me for my wages. But I did not believe her, and exclaimed against her, saying, Go and restore it to its owner. And we quarrelled together concerning the matter of the kid. And Hannah answered and said to me,

Where are thy kindnesses and thine alms, which profit thee not in the day of thy trouble? but thy reproach is known to all the world.

Chapter III.

And I was grieved, and fainted, and was sick at my affliction, and prayed before the Lord, and said, Righteous art thou, O Lord, and thy judgment is upright, for all thy works are might, and all thy ways are kindness and truth, and thou art the judge of the earth, and thou art righteous in all that cometh upon me, for thou hast dealt truly, and I have done wickedly. Now therefore, O Lord, father of mercy, Lord of forgiveness, remember me, I pray, and visit me after thy mercy and kindness, and reward me not according to my sin and wickedness, and according to the wickedness of my fathers, who kept not thy commandments, but cast thy law behind their back, so that thou hast given us to be a reproach, a proverb, and a by-word among all the nations, and that the nations should mock us, amongst whom thou hast cast us out, as it is this day; and except the Lord of hosts had left unto us a very small remnant, we should have been as Sodom, and we should have been like unto Gomorrah. Now therefore, O Lord, thy judgments are many and true, reward me not after my wickedness and the wickedness of my fathers, for we have sinned before thee, and have not walked in thy ways. Now therefore deal with me according as it is good and right in thine eyes, and take my soul from me, for it is better for me to die than live, and I shall no more hear my reproach. And on that same day it happened to Sarah, the daughter of Reuel, who lived at Agbatanis, a city in the land of Media, that her father's maidservants were reproaching her and mocking her, saying to her, It is not meet to call thee Sarah, but Ẓarah [trouble]. For she had been given to wife to seven husbands, and not one of them had approached her, but Asmodeus, the king of the demons, had killed them before they approached her after the way of all the earth. And the

maid said to her, Why dost thou kill thine husbands, and beat us because of this evil matter? It would be good for thy parents that thou shouldest die for them, and that they see not of thee either son or daughter for ever. And it came to pass when Sarah heard this reproach, that she was grieved sore. And she wept, and went up to her father's upper chamber, and cried before the Lord with a bitter voice, and said, O Lord God, thou hast given me to my parents, who are old and well stricken in age, and thou hast sent against my husbands that married me the king of the demons, for thou art the God of all the spirits and all the demons, and the maker of all creatures, and in thy hand are all the kinds of evil spirits which are in the world. Now therefore, O Lord, is it good in thine eyes that I should bring down the old age of my father and my mother in sorrow to the grave? for if the sentence of judgment hath gone forth from before thee against me in this matter, destroy me utterly, I pray, and let me see no longer my exceeding trouble and my great reproach. Thou knowest, O Lord, that I am pure from all pollution with man, and that I have not polluted my name nor the name of my parents in the land of my captivity. And I am the only child of my father and my mother, neither hath he son to possess his inheritance, nor hath he a kinsman who may possess me. And behold seven husbands are dead for my sake, and what profit have I in being any longer in the world? But if it be not good in thine eyes to kill me, look and answer me, and have mercy on me, that I may hear my reproach no more. At that time the prayer of them both was heard before the throne of glory, the prayer of Tobi concerning his blindness, and the prayer of Sarah concerning the humiliation of her parents. And the Lord sent the angel Raphael, the prince who is appointed over healing, to heal them twain, to heal Tobi, the father of Tobiyyah, of the disease in his eyes, and to give Sarah, the daughter of Reuel, to Tobiyyah, the son of Tobi, to wife, and to take away from her Asmodeus, the king of the demons.

Chapter IV.

And when Tobi had finished his prayer he returned to his house. And Sarah, the daughter of Reuel, came down from her father's upper chamber, when she had made an end of praying to the Lord. At that time Tobi remembered the money which he had committed to the hand of Gabael in the city Rages in the land of Media. And he said in his heart, Behold I ask every day to die; now therefore I will call my son Tobiyyah, and will signify him of the matter of the money before I die. So Tobi called his son, and said to him, When I am dead, bury me with honour, and honour thy mother, and forsake her not all the days of her life, and oppose not her desire. And make not her life bitter, for remember, my son, what troubles passed over her when thou wast in her womb; and when she is dead, bury her by me with honour in one grave. And remember thy Creator all thy days, and sin not before him, and transgress not his commandments. And withhold not thy hand from giving alms of all which the Lord giveth thee, and keep not company with violent men. Hide not thine eyes from the poor of Israel, so shall the Lord not hide his eyes from thee in the time of thy trouble. And if thou art not able to make riches, cease not to give alms of that which is found in thine hand, so shalt thou acquire for thyself riches and treasures of silver and gold by almsgiving, for the treasures of the wicked shall not profit, and alms doth deliver from death; and every one who occupieth himself in alms shall behold the face of God, as it is written, 'I will behold thy face by almsgiving,' and in heaven they pay special regard to him. And thou, my son, withdraw thyself from all uncleanness and from all whoredom, and take thee a wife of thy family, and not of any stranger, which is not of the seed of thy fathers, for we are of the sons of the prophets. And remember, my son, Abraham, Isaac, and Jacob, who took wives of their own family, and would not make marriages with the strangers, and they were

blessed with sons and daughters. And thou, my son, give thine heart to all thy work, and that which thou hatest to be done to thee, do not thou to others. And let not the wages of him that is hired abide with thee all night on the day when thou dost agree with him, and thy work God will repay thee. And withdraw thyself from drunkenness, and there shall no evil happen unto thee. And give of thy bread to the hungry, and with thy garments cover the naked, and of all which remaineth over give alms, and let it not be hard in thine eyes. Spend freely thy bread and wine on the burial of the righteous, and hearken and attend to every one who giveth thee good counsel. And at all times ask of the Lord, and he shall direct thy paths and thy counsel, for there is no counsel in the power of man, but in the hands of the Holy One (blessed is he) alone, for he doeth whatsoever pleaseth him, one he bringeth low, and another he lifteth up. And keep my words, and all that I have commanded thee, and let them not depart from thine eyes. And be strong and of good courage, for the Lord will be with thee a help and profit, if thou seek him with all thy heart and all thy soul. And now, my son, I will signify to thee the matter of the money which I have in the hand of Gabael my brother and kinsman, ten talents of silver in the city Rages in the land of Media, for I know not the day of my death. And thou, my son, if thou fear the Lord and keep thyself from all sin, he will give thee great riches.

Chapter V.

Then Tobiyyah answered his father and said, All that thou hast commanded me, my father, I will do. Now therefore, my father, give me counsel how I can receive the money from the hand of Gabael, for he will not know me, and I shall not know him; and what sign shall I give him so that he may give me the money? and I know not either the ways by which they go to Media. Then Tobi answered and said to Tobiyyah, This is the sign that thou shalt give him. He gave me his bag, and

took from my hand mine, when I put the money in his hand this day twenty years ago. Now therefore go and seek thee a man who may be trusty to go with thee, and we will give him his wages; and go, my son, while I yet live, and receive the money, and may the Lord God of Israel keep thee in all thy journey, and grant thee favour, kindness, and mercy in the man's eyes, and in the eyes of all that see thee, and may he send thee away in honour and peace, and bring thee back to us in peace before I die. So Tobiyyah went forth to seek a man to go with him to Media, and he found Raphael, an angel of the Lord, standing over against him, but Tobiyyah knew not that he was an angel of the Lord of hosts. Then the angel said to Tobiyyah, From whence art thou, young man? And Tobiyyah answered and said, I am of the children of Israel. Then Tobiyyah said, My lord, knowest thou how to go with me to Media? And the angel said, Yea, I know all the ways, and in Media I have been a guest in the house of our brother Gabael, who dwelleth at Rages, a city of Media, and it is a two days' journey from Agbatanis to Rages, and Rages is built on a mountain, but Agbatanis is built on the plain. Then Tobiyyah said to him, Stay of thy kindness a moment, and I will go and declare the matter to my father, for I desire greatly that thou shouldest go with me, and I will give thee the wages of the journey. And he said to him, Go in haste, for behold I wait until thou comest back to me, and tarry not. Then Tobiyyah came and told his father, saying, I have found a good man of our brethren to go with me. And Tobi said, Call him to me, that I may know of what place he is, and whether he be trusty to go with thee. So Tobiyyah went forth and called him. And the angel came to Tobi, and said to him, Peace be unto thee, thou man of God. But Tobi said, If it is peace to me, why then hath all this befallen me, for I see not with mine eyes, but I sit blind in darkness? Then the angel said, He who hath deprived thee of light, the same shall heal thee, for thou art a righteous man. And Tobi answered and said, Let the Lord say so. Then Tobi said to him, My brother,

my son Tobiyyah seeketh to go to Media, canst thou go to Media? canst thou go with him, and I will give thy wages? And the angel said, Yea, I can, for I know all the ways, and have traversed all the boundaries, and know the mountains. Then Tobi said, Of what place art thou, and of what tribe art thou, and of what city art thou? And the angel said, Dost thou still enquire, when thou hast a hired man to go with thy son according to thy wish? Then Tobi said, My brother, I wish to know thy name, and of what family thou art. And the angel said, I am Azaryah, the son of Hananel, of the family of the great Shelomith, of thy brethren. Then Tobi said, Life and peace to thee! Now therefore, my brother, be not provoked with me for that I enquire to know the matter of the ancestors of thy family, for, behold, my brother, thou art of a good and honourable family, and also thou knowest Hananel and Nathan, the two sons of the great Shelomith, and it was they who went with me to Jerusalem, when we dwelt in the land of Israel, and worshipped with me there, and these did not stray after the strange gods of the land, like our brethren. Now therefore, my brother, go in peace with my son, and come ye back in peace with the help of God, and I will give thy wages, a drachm every day, and thy food as for my son, and, if the Holy One (blessed is he) bring you back in peace, I will yet add to thy wages. And the angel said, Fear not, for I will go with thy son, and we shall go in peace, and we shall return in peace. Then Tobi called his son, and said to him, Prepare thee what thou needest for the journey, and go with thy brother, and may God Almighty lead you in peace, and bring you back in peace, and send his angel with you, and prosper your journey. And Tobiyyah kissed his father and his mother, and they said to him, Go in peace. And they set out to go. Then his mother began to weep, and said to her husband, How didst thou not fear to send away the young man, for he is the son of our old age, who goeth out and cometh in before us? And without that money our God will keep us alive. And Tobi said to her, Fear not, my sister, for he will go in peace and

will come back to us in peace, and thine eyes shall see him. And the Lord our God will send his angel with him, and will prosper his journey, and he will return in peace. But she wept yet more.

Chapter VI.

So the young man went on his way, and the angel Raphael with him. And he came in the evening to the river Tigris, and they passed the night there. And Tobiyyah went down to the river to wash his feet. And a fish came suddenly out of the river, and devoured the young man's bread. And he cried out. Then the angel said to him, Lay hold of the fish, and do not let it go. So the youth laid hold of the fish. Then the angel said to the young man, Open the fish in the middle, and take the heart and the gall, and put them by thee, for they are good for healing. And the young man did so. And he cooked the fish, and ate, and the remainder he left. And they went on till they came to Media. Then Tobiyyah said to the angel, My brother Azaryah, what healing wilt thou perform with the heart and gall of the fish? And he said to him, The heart is good to smoke thereof before a man in whom is an evil spirit or the spirit of demons, and it will flee from him. And the gall is good for anointing therewith the eyes in which is whiteness, and they will be healed. And they came to Agbatanis, and the angel said to Tobiyyah, My brother, we shall pass the night in the house of Reuel, for he is an old man, and hath an only daughter, fair of form, whose name is Sarah, and I will speak to him that he may give her to thee to wife. And she is of good understanding, and her father loveth her. Now therefore hear me, and speak for her, and when we shall return from Rages, we will celebrate the marriage. For I know that the man will not oppose thy desire, and that he will not give her to a stranger, but thou shalt marry her, according to the law of Moses, and we shall lead her to thy father. Then Tobiyyah said to the angel, I have heard, my brother, that she hath already been given to

seven husbands, who died before they came in unto her, and I have heard that Asmodeus, the king of the demons, killed them. Now therefore I am greatly afraid lest Asmodeus kill me, and I bring the old age of my parents in sorrow to the grave, for they have no other son, neither daughter, to bury them when they die. Then the angel said to him, Fear the Lord, and remember him, and remember the commandments of thy father which he commanded thee, that thou shouldest take a wife of the family of thy father. Now therefore hear me, and be not afraid of the demon. For I know that thou shalt take her this night to wife. And when thou shalt enter the chamber with her, take the heart of the fish, and smoke thereof under her garments, and the demon shall smell it, and flee, and return to her no more. And when thou shalt desire to approach her, rise ye from the bed, and pray, and supplicate the Lord that he would command his kindness and healing upon you, and heal her. And then thou shalt approach her, and shalt beget of her sons; and fear not, for for thee was she meet before the world was created, and by thine hand the Lord shall save her from the hand of the demon.

Chapter VII.

And it came to pass when Tobiyyah heard all these sayings, that his soul was knit to the soul of Sarah. And they came to Agbatanis to the house of Reuel, and found him by the door of his house, and they saluted him. And he saluted them again. And he said to them, Go into the house in peace. And they went into the house. Then Reuel said to Ednah his wife, How like is this youth to Tobi my brother! And Ednah asked them, My brethren, whence are ye? And they answered her, Of the captivity, which is in Nineveh, of the tribe of Naphthali. Then she said to them, Know ye our brother Tobi? And they said, We know him. Then she said to them, Is he well? And they said, He is well. Then Tobiyyah said, Your brother Tobi, of whom ye speak, is my father. And Reuel ran to meet him, and embraced him, and kissed him, and wept with him.

And Reuel said, Blessed art thou, my son, of the Lord, for thou art the son of a righteous and upright man. And Reuel and Ednah his wife and Sarah his daughter wept yet more with him. And he killed a ram, and they prepared a feast with a glad heart, and they ate and drank. Then Tobiyyah said to the angel, Speak with Reuel concerning the matter of Sarah his daughter, that he give her to me to wife. And it came to pass when Reuel heard this matter, he said to Tobiyyah, I know, my son, that it is better that I give her to thee than that I give her to another husband, but I will tell thee the truth. My son, know that I have already given her to seven husbands, who all died before they came in unto her. But now eat and drink, and leave the matter alone. But Tobiyyah said, I will neither eat nor drink before thou hast given her to me to wife. Then Reuel said, Take her, for she is thy sister, and thou art her brother. Behold, I give her to thee to wife, according to the law of Moses and Israel, and may the Lord God of heaven make you dwell this night in peace, and command upon you his kindness and his peace. Then Reuel took Sarah his daughter, and gave her to Tobiyyah to wife, and he blessed them, and bade Ednah his wife bring him a tablet, and he wrote thereon the deed of marriage, and he sealed it before witnesses. And they ate and drank and were merry. And Reuel said to Ednah his wife, Prepare the chamber, and put them therein. And Ednah embraced Sarah her daughter, and wept with her, and said to her, My daughter, may the Lord God of Israel shew thee kindness this night, and grant thee mercy, and have pity on thee because of the sorrow which hath passed over thee unto this day.

CHAPTER VIII.

And it came to pass when they had finished preparing the chamber and the bed, that Tobiyyah and Sarah arose and went to the chamber. And Tobiyyah remembered the words of Raphael, and took the heart of the fish, and put it upon the pan,

and smoked under Sarah's garments. And Asmodeus received the smell, and went out thereat, and fled to the end of the land of Egypt, and the angel Raphael bound him there. And he went out of the chamber and they shut the door on them twain. Then Tobiyyah rose from the bed, and said to Sarah his wife, My sister, arise, and let us present our supplication before God, that he would deal with us after the abundance of his mercy and kindness. And Tobiyyah entreated the face of the Lord, and Tobiyyah said, O Lord God of Israel, thou art Lord alone in heaven and on earth. And thou didst create Adam, and gavest him Eve his wife for a helper like unto him. Now therefore, O Lord, it is manifest and known to thee that I take not this my sister for lust, but in uprightness of heart, according to the law of Moses and Israel. And thou, O Lord, have mercy upon us, and have compassion on us, and join us together in peace, and give us sons who may be a blessing, occupying themselves in thy law. And Sarah answered and said, Amen. And he went in unto her that night. Now Reuel arose in the night and bade his servants dig a grave by night, saying, If the youth is dead, we will bury him in the night, so that no man know it, and there will be no reproach to us. And Reuel called Ednah his wife, and said to her, Send one of the maids to the chamber, that she may see whether he be alive; for if not, we will bury him before the light of morning, and no man shall know it. So Ednah sent the maid to the chamber, and she looked, and behold they were both of them asleep together in peace and joy. And she came forth and told them, and said to them, He liveth. Then they blessed the Lord the great God; and Reuel said, Blessed art thou, O Lord God of our fathers, who hast shewn us this great kindness, for it is thou, O Lord, who smitest and healest, and killest and makest alive, who hast wrought this wonder with these twain, and thou livest and art established for ever and ever. Then Reuel said to his servants, Cover the grave before the morning, so that no man know it. And he bade them prepare a great feast with joy, for God had

made them glad with the abundance of his mercy and kindness. And Reuel ran to the flocks, and brought calves and rams, and bade them prepare them. And he said to Tobiyyah, Thou shalt not depart from my house before fourteen days, but gladden my forsaken daughter. And thou shalt take half of all that I have, and shalt go to thy father with joy, and when I and my wife be dead, thou shalt take the whole.

Chapter IX.

Then Tobiyyah called Raphael, and said to him, My brother Azaryah, take with thee hence four servants and two camels, and come, go to Rages, to Gabael my uncle, and give him his bag, and he will give thee the money; and invite him to come to my wedding, for I cannot go thither, because of the oath which Reuel hath sworn to me, that I shall not depart from his house before fourteen days. But my father and my mother count the days, and if one day exceed the time, I shall grieve my parents' soul. So Raphael arose, and took two camels and four servants, and went to Rages to the house of Gabael, and gave him his bag, and told him that Tobiyyah, the son of Tobi, was married to Sarah, the daughter of Reuel, and Raphael invited him to come to Tobiyyah's wedding. Then Gabael laded the camels with the money, and came to the wedding. And he found Tobiyyah sitting at the table, and embraced him, and kissed him, and wept with him from exceeding joy, and blessed him, saying, Blessed is the Lord God of Israel, who hath joined thee in joy to the woman, and may he in his mercy give thee sons by her, who occupy themselves in the law of the Lord.

Chapter X.

Now Tobi and his wife were counting the days and the nights, and sorrowing that they had sent him away, and weeping and afflicting themselves for him. And Tobi comforted Hannah his wife, saying, Be silent, for he will return in peace and in joy. But she refused to be comforted, and went out every day on the

roads to see whether her son would come, and she tasted nothing but tears for days and nights. And it came to pass when the fourteen days of the wedding were expired, Tobiyyah said to Reuel, Let me go, for my father and my mother are counting the days, and they look no more to see me. But Reuel said, Tarry with me yet awhile, and I will send to declare to thy father all that thou hast done. And Tobiyyah said, Detain me not, let me go, that I may go to my father. Then Reuel gave Tobiyyah Sarah his daughter, and half his riches, and servants, and maidservants, and sheep, and cattle, and asses, and camels, and garments of fine linen and purple, and vessels of silver and gold, and he sent them away, and blessed them, saying, May God, the Lord God of our fathers, bless you, and let me see of you sons who occupy themselves in the law of the Lord. And he kissed them, and embraced them, and said to Sarah his daughter, Honour greatly thy father and thy mother-in-law, and go in peace, and may we hear while we live good report of thee with joy and gladness. And he kissed them, and embraced them, and let them go. And he said to Tobiyyah, My son, may the Lord God of heaven lead thee in peace, and let me see of thee and of Sarah my daughter children good in the sight of the Lord before I die. Behold now, Sarah my daughter is in thine hand, entreat her not evil all thy days; go ye in peace. So he blessed and kissed them, and sent them away.

Chapter XI.

And Tobiyyah went away rejoicing and glad in heart. And he blessed the Lord, who had made him glad, and who had shewn him many wonders and great kindness. Then he went on, and came to the city Akris, which is over against Nineveh. And Raphael said, My brother Tobiyyah, thou knowest how thou didst leave thy father and thy mother. Now therefore I and thou will go first, and thy wife shall go behind us with the servants and our men. So they went on both of them. And Raphael said to Tobiyyah, Take with thee of the gall of the fish. And he took

it. And behold his mother was sitting on the highway to see whether her son would come. And she saw him afar off and knew him, and said to Tobi her husband, Behold, my son Tobiyyah cometh, and the man that went with him. Then Raphael said to Tobiyyah, I know that thy father is blind, but with this gall shall his eyes be opened, and he shall be healed. And Hannah his mother ran to meet him, and she fell upon his neck, and said, Now will I die, now that I have seen thy face. And she wept on his neck yet more. And Tobi arose, and went to meet his son, and he stumbled as he went, for he did not see. And Tobiyyah ran to his father, and put the gall on his eyes, and his eyes were cleared, and the whiteness fell from his eyes, and he was healed. And he saw his son, and fell on his neck, and said, Blessed is the Lord God of Israel, who openeth the eyes of the blind, for he hath opened mine eyes. Blessed is he, and blessed is his name for ever and ever, who hath shewn this great kindness to me, for he smiteth and healeth, and killeth and maketh alive; and blessed, yea, blessed is he who hath prospered thy journey, and who hath brought thee back to us in peace and quietness. Then Tobi went forth, and Hannah his wife, to meet Sarah, the daughter of Reuel, their daughter-in-law. And they rejoiced with her with great joy, and it seemed an exceeding marvellous thing in the eyes of all that saw and heard that Tobi's eyes were healed. And Tobi blessed Sarah his daughter-in-law, saying, Blessed art thou, my daughter, of the Lord, and blessed is the Lord, who hath brought thee to us with joy. And they and all the Jews who were in Nineveh rejoiced with great joy at this great kindness which the Lord had shewn to Tobi and his son. And they gave Tobiyyah many precious gifts.

Chapter XII.

Then Tobi said to Tobiyyah his son, My son, let us give the man who went with thee his wages, and we will further add thereto. And Tobiyyah said, My father, let us give him the half of the silver which I have brought thence. For he led me

in peace, and hath brought me back in peace, and hath healed my wife, and hath obtained the money from the hand of Gabael, and hath healed thine eyes. What now ought we to give him for all this? So Tobiyyah called Raphael, and said to him, My brother Azaryah, come and take thy wages, half of the money which thou hast brought thence, for it is thy wages, and go in peace. Then Raphael said to Tobi and to Tobiyyah his son, Sing to the Lord a new song, and bless him, and sing praise to his name for all the goodness which he hath done unto you. And continue before him in prayer and supplication and alms all the days of your lives, for it is better in the sight of the Lord to give alms always than to heap up treasures of silver and gold. For alms doth deliver from death. And I will not hide from you any of the truth. Know that at the time when thou and Sarah thy daughter-in-law did pray and make supplication before the Holy One (blessed is he), on account of the tribulation of your soul, I offered your prayer before the throne of glory ; and at the time when thou wast burying the dead I was with thee ; and at the feast of weeks, when thou didst leave thy table, and go to bury the dead man, I was with thee. And God hath tried thee by the blindness of thine eyes, for the Lord trieth the righteous. And at the time of thy tribulation the Lord sent me to heal thee and Sarah thy daughter-in-law. Now I am the angel Raphael, one of the princes who minister before the throne of glory. And it came to pass when they heard all these sayings, they were sore afraid, and they fell on their faces. And Raphael said to them, Peace be unto you ; fear not ; bless the Lord for these great and wonderful things which he hath done unto you. Now as to myself, all the time I was with you ye saw me eat and drink, for so it appeared to your eyes, yet I did neither eat nor drink. Now therefore write you all these things in a book, and it shall be for a witness between you and your God all the days of your lives, and this thing shall be for a sign and a witness amongst all generations. And bless the Lord, and praise the remembrance of his holiness. And now let

me go, and I will go to the God who sent me to you. So they sent him away, and blessed the Lord for all this. And the angel of the Lord went up to heaven, and appeared no more to Tobi and his son Tobiyyah.

Chapter XIII.

At that time Tobiyyah wrote down all these things with joy. And Tobi said, Blessed is the Lord the great God, who doeth marvellous things to his people and his servants. He smiteth and healeth, and killeth and maketh alive, and bringeth down to hell and lifteth up. Who hath dispersed us among the Gentiles; we are bound to publish all these marvellous works among the nations. And ye, O children of Israel, be strong, and let your heart be of good courage, and let not your hands be weak, for your work shall be rewarded, and he will wait that he may be gracious unto you, and will be exalted that he may have mercy upon you. For the Lord is a God of judgment; blessed are all they that wait for him. And ye, my children, continue in alms, prayer, and supplication before the lord of all the world, for alms and prayer drive back the decree, for it is said, 'And alms do deliver from death.' And blessed is the Lord, who hath shewn to me and my father and my forefathers, and every one who hath trusted in him, wonders, and marvels, and great and terrible things. O lord of the world, shew us in our days salvation and redemption by the coming of the Redeemer and the building of Ariel before the eyes of all Israel, as it is said, 'In his days Judah shall be saved and Israel shall dwell safely;' and it is written, 'And the ransomed of the Lord shall return;' and again, 'The Lord doth build up Jerusalem, he gathereth together the outcasts of Israel.' Blessed is the Lord for ever, Amen and Amen.

End of the Book of Tobi, the son of Tobiel.

Praise to God!

III. ADDITION TO THE MIDRASH THANḤUMÂ.

Section beginning 'Give ear' (Deut. xxxii. 1).

And thus it is found in the book of R. Moses had-Darshan. 'He kept him as the apple of his eye' (Deut. xxxii. 10). The Holy One (blessed is he) keeps those whom he tries like a man who keeps the apple of his eye. We have an example in the following history. There was a certain man, rich, of high station, and learned in the oral law; the same had a daughter, of exceeding beauty, and moreover pious, who had been married three times to three men, but each time on the morning after the first night of her marriage they found her husband dead. She said, Men shall die for me no more, I will dwell in widowhood and seclusion, until God shall look on me, and take compassion. And so she remained many days. Now that rich man had in another city a very poor brother, who had ten sons; and every day he and his eldest son brought in bundles of sticks from the wood, and sold them, and by this means he and his wife and children supported themselves. Once they did not sell any, and they had no money to buy bread, and that day they ate nothing. On the morrow it came to pass, when they went into the wood, that the father fainted away. The son's eyes ran with tears because of their poverty, and he lifted his eyes to heaven. The son considered in his heart, and, having taken leave of his father and mother, went to the city where his uncle dwelt. And when he entered his house, his uncle and likewise his wife and daughter were exceedingly

glad, and asked him after his father and his mother and the children. He abode with him seven days, and at the end of the seven days the young man went to his uncle, and said to him, I have one request to ask of thee, deny me not. His uncle said to him, Say, my son, what it is that thou desirest. He replied, Swear to me. And so he did. Then he said, This is the request that I ask of thee, give me thy daughter to wife. When the man heard it he wept. Nay, my son, said he, nay, for such is her way, unfortunately[1]. He replied, Even on these terms. He said to him, If for the sake of my riches thou art eager for her, marry her not, for I will give thee silver and gold in abundance, for thou art a handsome and wise young man, but take my advice, and endanger not thyself with her. He answered, Thou hast already sworn concerning this matter. The rich man saw how the matter stood, and consented. So he went to his daughter, and told her what had passed between them. When she heard this, she wept and cried out in the bitterness of her soul, and lifted her eyes to heaven, and said, Lord of the worlds, let thine hand be upon me, and let not all these die for my sake. What did he do? He betrothed her, and prepared a banquet, and invited the elders of the city, and made a canopy, and the bridegroom sat inside it. And a certain elder met him—it was Elijah of blessed memory—and he called him out privately, and said to him, My son, I will give thee right counsel, and depart not thou from my counsel. When thou sittest down to eat, a poor man will come in unto thee clad in black and tattered garments, barefooted, and his hair standing up like nails[2], he is so poor that there is none like him in all the world. When thou seest him, thou shalt arise from thy seat, and seat him beside thee, and make him eat and drink; wait on him with all thy ability, and pay him honour, and let not a word of all which I have said to thee fall to the ground, so shalt thou

[1] Alluding to the death of her three husbands.

[2] Job iv. 15.

be left in peace; and now I go my way. So the old man went away, and the bridegroom went in to his place. They sat down to the banquet, and when they began to eat that poor man came in, and when the bridegroom saw him he stood up from his place, and behaved to him in every respect as the old man had told him. After the banquet that poor man called the bridegroom, who took him to a chamber. He said to him, My son, I am a messenger of God, and am come hither to take thy life. He replied, My lord, give me time, a year or half a year. He said, I will not do so. Then he said, If it be so, give me thirty days or the seven days of the banquet. He said to him, I will not give thee even a single day, for thy time is already come. He replied, I pray thee, wait for me whilst I go and take leave of my wife. In this respect, said he, I will agree to thy request; go therefore and come back quickly. He went to the chamber, where she was sitting alone and weeping and praying to her Creator, and at the door of the chamber the young man called out to her, and she came to open to him; then she brought him into the chamber beside her, and caught hold of him and kissed him. She said to him, My brother, why art thou come? He answered, To take leave of thee, for my time is come to depart after the way of all the earth, for the angel is come, and hath informed me that he is come to demand my life. She said, Thou shalt not go, but thou shalt abide here, and I will go to him and speak with him. She went, and found him, and asked him, Art thou the angel who is come to demand my husband's life? He said to her, I am. She replied, He shall not die now; it is written in the Law, 'When a man hath taken a new wife, he shall not go out to war, neither shall he be charged with any business, but he shall be free at home one year, and shall cheer up his wife which he hath taken' (Deut. xxiv. 5); and the Holy One (blessed is he) is truth, and his law is truth. Now if thou take his life thou wilt make the law a lie; if thou accept my words, well; but if not, thou shalt come with me to the great tribunal before the

Holy One (blessed is he). The Holy One (blessed is he) immediately rebuked the angel, and he went his way. That night the bride and bridegroom slept together; and the bride's father and her mother were weeping in their chamber; and when midnight came, the man and woman arose to prepare a grave for their son-in-law before the break of dawn. When they arose they heard the bride and bridegroom sporting and merry together; so they went into the room to see whether it were so; they saw, and were glad, and published it to the congregation, and gave praise to God. And this is an example how the Holy One (blessed is he) keeps those who trust in him.

IV. ITALA.

LIBER TOBIAE.

Caput I.

1 Liber sermonum Thobi, filii Thobiel, filii Ananihel, filii
Gabahel, filii Asihel, filii Gadalel, filii Arabei, ex tribu Nep-
thalim; 2 qui captivus abductus est in diebus Salmannassar
regis Assyriorum, ex Bihel civitate, quae est in dextera parte
Edisse civitatis Nepthalim, in superioribus Galilaeae contra
Naasson, post viam quae ducit in occidentem, ex sinistra parte
Raphain. Ego Thobis in via veritatis ambulavi et justitiae,
omnibus diebus vitae meae: 3 et eleemosynas feci multas fra-
tribus meis, et nationi meae, et omnibus qui fuerunt mecum
in captivitate, in terra Assyriorum in Ninive. 4 Et cum
essem in terra mea Israel inter omnes junior, omnis tribus
Nepthalim patris mei recessit de domo David, et ab Hierusalem
civitate, quae est electa ex omnibus tribubus Israel, ubi altare
constitutum est omnibus tribubus Israel, quod sanctificatum est
in saecula. Tunc cum templum habitationis excelsi Dei aedifi-
catum esset in Hierusalem, ut sacrificaret in ipso omnis pro-
genies in aeternum, 5 et omnes fratres mei, omnisque domus
Nepthalim patris mei, sacrificabant in Dan vitulo aureo, quem
fecit Hieroboam rex Israel, et omnibus altissimis montibus
Galilaeae: 6 ego autem solus ibam aliquoties in Hierusalem
diebus festis, sicut scriptum est in toto Israel in praecepto
sempiterno: primitias, et decimas armentorum et pecorum, et
initia tonsurae pecorum meorum, haec habens mecum, dabam
sacerdotibus filiis Aaron, et quod moris erat, de tritico, vino,
et oleo, et ficu, malorum granatorum, et caeterorum pomorum

dividebam Levitis et servientibus Domino, qui praesto erant
in Hierusalem; et secundam decimationem commutans in
pecunia sex annorum, ibam, et consummabam illam in Hieru-
salem, in loco sancto unoquoque anno: 7 et tertii ad decima-
tionem ferebam proselytis, et orphanis, et viduis, faciens omnia
quae praecepta sunt in Israel; et dabam illis in tertio anno:
8 et manducabam illud secundum praeceptum quod scriptum est
de eis in lege Moysi, et sicut praecepit Debbora, mater patris
mei Thobihel, matri meae et patri meo, qui orfanum me reli-
quit, et mortuus est. 9 Et postquam juvenis factus sum, accepi
uxorem nomine Annam ex natione mea, et genui ex illa filium,
et vocavi nomen ejus Thobiam. 11 Et postquam in captivitatem
deveni ad Assyrios in Niniven, 12 et omnes fratres mei qui de
genere meo erant, manducabant de panibus gentium; ego autem
custodivi animam meam, ut ne manducarem de escis illorum.
13 Et quoniam memor eram Dei in toto corde meo, dedit mihi
Dominus summus gratiam penes Salmannassar regem Assyri-
orum, 14 et comparabam illi omnia quaecunque volebat in usu
suo, 16 iens in regionem Mediam usque dum moriretur. 17 Et
commendavi Gabelo fratri meo filio Gabahel, in Rages civitate
regionis Medorum, decem talenta argenti. 18 Et postquam
mortuus est Salmannassar rex Assyriorum, regnavit Senna-
cherim filius ejus pro eo; et viae terrae Medorum constantes
erant, et nemo poterat illuc ire postea. 19 Et in diebus Sal-
mannassar regis, multas eleemosynas feci omnibus de natione
mea, 20 panem meum dividens esurientibus, et nudos vestiens;
et qui projecti erant post murum Ninive ex natione mea mortui,
sepeliebam illos, 21 quos occidisset Sennacherim rex, de Judaea
fugiens propter defensionem quam fecit Dominus coeli de illo,
ob blasphemias illius; multos enim filiorum Israel occidit in
ira sua. Ego corpora illorum involvebam, et sepeliebam; et
quaerebat illa rex, et non inveniebat. 22 Et renuntiatum est
illi, quoniam ego sepeliebam illos, et quaerebat me occidere.
23 Ego autem fugi, et direpta est omnis substantia mea; et nihil
mihi remansit plus quam uxor mea Anna, et Thobias filius

meus. 24 Et contigit dum laterem, post dies quadraginta
quinque occiderunt regem illum duo filii sui, et fugerunt in
montem Ararath. Et regnavit post eum Archedonassar filius
ejus pro illo, et constituit Achicarum, filium fratris mei Anna-
nihel, super omnem curam regni; et ipse habebat potestatem
super omnem regionem. Tunc petiit Achicarus regem pro me,
erat enim consobrinus meus; 25 et descendi in Ninive in domum
meam, et reddita est mihi uxor mea Anna, et filius meus
Thobias.

Caput II.

1 In Pentecosten die festo nostro, qui est sanctus a septem
annis, et factum est mihi prandium bonum, et discubui ut pran-
derem; et posita est mihi mensa, et vidi pulmentaria complura,
2 et dixi Thobiae filio meo: Vade, et adduc quemcunque pau-
perem inveneris ex fratribus nostris, qui sunt captivi in Ninive,
qui tamen habet Deum in mente in toto corde suo; hunc adduc,
ut manducet pariter nobiscum prandium hoc: ecce sustineo te,
fili, donec venias. 3 Et abiit Thobias quaerere aliquem pauperem
captivum ex fratribus nostris; et reversus, dixit mihi: Pater:
et ego dixi: Quid est, fili? et ait mihi: Ecce unus ex fratribus
nostris occisus laqueo circumdato, projectus jacet in publico. Et
exsilivi, relicto prandio meo, antequam quicquam ex illo gus-
tarem: 4 et sustuli illum de platea in domum apud me, donec
sol occideret, ut illum sepelirem. 5 Et reversus, lavi, et man-
ducavi prandium meum cum luctu, 6 et rememoratus sum ser-
monum prophetae Amos, quod locutus est in Bethleem, dicens:
Convertentur omnes dies festi vestri in luctum, et omnia cantica
vestra in lamentationem: et lacrymatus sum. 7 Et postquam
sol occidit abii, et fodi, et sepelivi eum. 8 Et omnes proximi
mei deridebant me, dicentes: Quomodo non timet hic homo?
jam enim inquisitus est hujus rei causa ut occideretur, et fugit,
et perdidit substantiam suam, et iterum sepelire coepit mortuos.
9 Et iterum lavi ea hora, postquam sepelivi. 10 Et introivi in
domum meam, et dormivi circa parietem, facie nuda propter

aestum ; [11] et ignorabam quoniam passeres in pariete super me
residebant, quorum stercora oculis meis calida et induxerunt
albugines. Et ibam caecus ad medicos ut curarer, et quanto
mihi medicamenta imponebant, tanto magis excaecabantur oculi
mei maculis, donec perexcaecatus sum. Et eram inutilis oculis
meis, annis quatuor. [15] Et omnes fratres et amici mei dolebant
pro me: Achicarus autem pascebat me annis duobus, priusquam
iret in Limaidam. [19] In illo tempore, Anna uxor mea deservi-
ebat operibus mulierum, lanam faciens et telam, et ex mercedibus
suis pascebat me: et mittebant, et adducebant illam ad texendum,
et dabant ei mercedem suam. Septima autem die mensis Distri
consummavit texturam, et reddidit dominis suis; et dederunt
illi mercedem suam totam, [20] et insuper dederunt ei pro detexto,
ad manducandum, hoedum de capris. [21] Et cum introisset ad
me hoedus, coepit clamare; et vocavi ad me uxorem, et dixi
illi: Unde est hic hoedus qui balat? vide, ne forte furtivus sit,
redde illum dominis suis; nobis enim non licet manducare nihil
furtivum. Et respondit mihi, et dixit: Munere mihi datus est
supra mercedem. Et ego non credebam, sed magis dicebam illi:
Furtivus est, redde illum dominis suis: et contendebam, et eru-
bescebam coram illa, hujus rei causa. [22] Et irata est, quoniam
non credebam illi; et respondens, dixit mihi: Ubi sunt justitiae
tuae? [23] ecce quae pateris, omnibus nota sunt.

Caput III.

[1] Et contristatus animo, ingemui lacrymans; et introivi in
atrium meum, et coepi orare cum gemitu animae meae, [2] et dixi:
Justus es Domine, et omnia opera tua magna sunt, et omnes
viae tuae misericordiae et veritatis plenae sunt, et judicium
verum judicas in saecula. [3] Et nunc Domine memor esto mei,
et respice in me: ne vindictam sumas de peccatis meis, et de
negligentia mea, et parentum meorum qui peccaverunt ante te.
[4] Quoniam non obedierunt praeceptis tuis, et tradidisti nos in
direptionem, et captivitatem, et mortem, in exemplum, et fabulas,
et improperium omnibus nationibus, in quibus nos dispersisti.

[5] Et nunc, Domine, multa sunt judicia tua et vera, quae de me
exigas, et de peccatis meis, et parentum meorum, quia non
egimus secundum praecepta tua, non ambulavimus sinceriter
coram te. [6] Et nunc, Domine, secundum quod tibi placet fac
mecum, et praecipe recipi spiritum meum, ut jam dimittar de-
super terra: quia expedit mihi mori magis quam vivere, quoniam
improperia falsa audio, et in magno sum taedio. Praecipe ergo,
Domine, ut dimittar ab hac necessitate, et da mihi refrigerium in
locum aeternum: et noli avertere a me faciem tuam, quia ex-
pedit mihi mori magis quam vivere, et pati tantam necessitatem
in vita mea, ne jam improperium audiam hominum. [7] Eadem
die contigit ut et Sarra filia Raguhelis, quae erat Exbatanis
civitate Medorum, ut et ipsa audiret improperium ab una ex
ancillis patris sui, [8] quoniam jam tradita erat viris septem, et
Asmodaeus daemonium nequissimum occidebat eos ea hora qua
ad illam introiebant ad concumbendum, sicut est solitum mulie-
ribus. [9] Et dixit illi ancilla sua: Tu es quae suffocas viros tuos;
ecce jam tradita es viris septem, et nullo eorum fruita es. Quid
nos flagellas, aut causa virorum tuorum, qui mortui sunt? vade
et tu cum illis, et nunquam ex te videamus filium neque filiam
in perpetuum. [10] Eadem hora contristata est anima puellae, et
lacrymans ascendit in locum superiorem patris sui, et voluit
laqueo vitam finire: et cogitavit: Ne forte improperent patri
meo, et dicant: Unicam habuisti filiam carissimam, et haec
collum sibi ligavit: et incipiam deducere senectutem patris mei
cum tristitia animi ad inferos; non est utile animam laqueo
fugare: [11] at bonum est potius deprecari Dominum, ut moriar,
et jam nullum improperium audiam in vita mea, neque ego,
neque pater meus. [12] Eodem tempore, exporrectis manibus ad
fenestram, deprecata est, [13] et dixit: Benedictus es Domine Deus
misericordiarum, et benedictum est nomen tuum sanctum, et
honorabile in omnia saecula. Benedicant tibi omnia opera tua
in aeternum. [14] Et nunc, Domine, ad te faciem meam levo, et
oculos meos dirigo. [15] Jube jam me dimitti desuper terra, ne
audiam improperia hominum. [16] Tu scis, Domine, quia munda

sum ab omni immunditia viri, et non coinquinavi corpus meum, neque dehonestavi nomen patris mei in terra captivitatis meae. Unica sum patri meo, et non habet alium filium, vel filiam, qui possideat haereditatem illius: neque frater est illi quisquam, vel proximus aut propinquus, ut custodiat me illi uxorem. Jam perierunt mihi viri septem; et quo mihi adhuc vivere? et si non tibi videtur, Domine, perdere me, aspice in me, et miserere mei, ut nullum jam improperium audiam. [24] In illo tempore exauditae sunt preces amborum ab ipsa claritate summi Dei: [25] et missus est Raphahel angelus sanare duos, id est, Thobin curare a maculis oculorum, et reddere ei aspectum luminis; et Sarram filiam Raguhelis dare Thobiae filio Thobis uxorem, et colligare Asmodaeum daemonium nequissimum ab illa: quoniam Thobiae destinata erat haereditas ejus, super omnes qui illam concupierant. Uno igitur tempore reversus est Thobi de atrio in domum suam, et Sarra filia Raguhelis descendit et ipsa de loco superiori.

Caput IV.

[1] Eadem die rememoratus est Thobis commendasse se pecuniam Gabelo, in Rages civitate Medorum: et dixit in corde suo cogitans: Ecce ego postulavi mortem; cur non voco Thobian filium meum, et indicabo illi de hac pecunia quam commendavi, antequam moriar? Et vocavit filium suum, [2] et dixit illi: Fili: et ille respondit: Quid est, pater? Et Thobis dixit: [3] Fili, cum mortuus fuero, sepeli me diligenter: et honorem habe matri tuae, et noli derelinquere illam omnibus diebus vitae suae; et quod illi placet, hoc fac in conspectu ejus, et noli contristari spiritum ejus in ulla re. [4] Memor esto, fili, quanta pericula passa sit pro te in utero suo: [5] et cum mortua fuerit, sepeli illam circa me in uno sepulcro. [6] Et omnibus diebus vitae tuae, fili, Deum in mente habe: et noli velle peccare, vel praeterire praecepta illius. Justitiam fac omnibus diebus vitae tuae, et noli ire in viam iniquitatis: quoniam, agente te ex veritate, erit respectus in operibus tuis, et omnibus qui faciunt justitiam. [7] Ex sub-

stantia tua, fili, fac eleemosynam, et noli avertere faciem tuam
ab ullo paupere : et ita fiet ut nec avertatur a te facies Dei.
8 Quomodo habueris, fili, sic fac eleemosynam. 9 Si tibi largior
fuerit substantia, plus ex illa fac eleemosynam : si exiguum
habueris, ex hoc ipso exiguo communica ; et ne timueris, fili,
cum facies eleemosynam. 10 Praemium bonum repones tibi in
die necessitatis : 11 quoniam eleemosyna a morte liberat, et
non patitur ire in tenebras. 12 Munus bonum est eleemosyna
omnibus qui faciunt illam, coram summo Deo. 13 Adtende tibi,
fili, ab omni fornicatione : uxorem proximam accipe ex semine
parentum tuorum, et noli sumere uxorem alienam, quae non est
ex tribu parentum tuorum : quoniam filii prophetarum sumus,
qui in veritate prophetaverunt priores. Noe prophetavit prior,
et Abraham, et Isaac, et Jacob, parentes nostri a principio
saeculi. Rememorare, fili, quoniam hi omnes acceperunt uxores
ex genere patrum suorum, et benedicti sunt in filiis suis, et
semen filiorum possidebit haereditatem terrae. 14 Et tu, fili,
dilige fratres tuos ; et noli superbo corde agere cum filiabus
filiorum populi tui, ut non accipias unam ex illis : quoniam
superbia, perditio et inconstantia magna est ; et luxuria, diminutio et impietas magna est. 15 Mercedem omni homini, quicunque penes te operatus fuerit, redde eadem die, et non maneat
penes te merces hominis ; et non minorabitur merces tua, si
servieris Deo in veritate. 16 Adtende tibi, fili, in omnibus operibus tuis, et esto sapiens in omnibus sermonibus tuis : et
quod oderis, alio ne feceris. Noli bibere vinum in ebrietate,
et non comitetur tecum ulla nequitia in omni vita tua. 17 De
pane tuo communica esurientibus, et vestimentis tuis nudos tege.
Ex omnibus quaecunque tibi abundaverint, fili, fac eleemosynam;
et non videat oculus tuus, cum facis eleemosynam. 18 Funde
vinum tuum et panem tuum super sepulcra justorum, et noli
illud dare peccatoribus. 19 Consilium ab homine sapiente inquire, et noli contemnere ; quoniam omne consilium utile est.
20 Omni tempore benedic Deo : et postula ab illo, ut dirigantur
viae tuae, et omnes semitae tuae et cogitationes bene dispo-

nantur: quoniam caeterae nationes non habent bonam cogitationem. Quem ergo voluerit, ipse allevat; et quem voluerit, ipse demergit usque ad inferos deorsum: et nunc, fili mi, memor esto praeceptorum meorum, et non deleantur de corde tuo.
[21] Nunc igitur, fili, indico tibi commendasse me decem talenta argenti Gabelo filio Gabahel, in Rages civitate Medorum.
[23] Noli ergo vereri, fili, quia pauperem vitam gessimus: habebis multa bona, si timueris Deum, et recesseris ab omni peccato, et bene egeris.

Caput V.

[1] Tunc Thobias respondit Thobi patri suo, dicens: Omnia
quaecunque praecepisti mihi, pater, sic faciam. [2] Quomodo
autem potero hanc pecuniam recipere ab illo? neque enim me
ille novit, neque ego illum: vel quod signum dabo illi, ut me
cognoscat, et credat, et det mihi hanc pecuniam? Sed neque
vias regionis illius novi. [3] Et respondit Thobi filio suo, dicens:
Chirographum suum dedit mihi, et meum similiter accepit, et
divisit in duas partes: unum accepi ego, et alium posui cum
ipsa pecunia; et jam anni sunt viginti, ex quo penes illum de-
posui hanc pecuniam. [4] Nunc itaque, fili, inquire aliquem
hominem fidelem, qui eat tecum accepta mercede: et dum
adhuc vivo, recipe pecuniam ab illo. [5] Et exiit Thobias quaerere
hominem, qui eum duceret in regionem Mediam, et qui maxime
haberet notitiam viae regionis illius: et invenit Raphahel ange-
lum stantem. [6] Et ignorans illum angelum Dei esse, dixit illi:
Unde es, juvenis? [7] Et ille respondit, dicens: Ex filiis Israel
fratrum tuorum veni huc, ut operer. Et dixit illi Thobias:
Nosti viam quae ducit in regionem Mediam? [8] Et ille dixit:
Multa ego novi: et teneo vias omnes, et aliquoties ivi in illam
regionem; et mansi apud Gabelum fratrem nostrum, qui com-
moratur in Rages civitate Medorum: et est iter bidui ex
Bathanis, usque Rages civitatem Phagar, quae posita est in
monte; et est Bathanu in medio campo. [9] Et dixit illi Thobias:
Sustine, juvenis, donec intrem, et hoc ipsum patri meo nunciem:

necessarium est enim ut eas mecum, et dabo tibi mercedem
tuam. Et respondens Raphahel angelus, dixit: Ecce sustineo
te, noli tardare. [10] Et introivit Thobias, et renuntiavit Tobi
patri suo, dicens: Ecce inveni hominem ex fratribus nostris, qui
eat mecum. Et ille dixit: Roga mihi hominem, fili, ut sciam
ex qua tribu sit; et an fidelis sit, cui tu committaris. Et exiit
Thobias, et vocavit illum, dicens: Juvenis intra, pater meus te
rogat. [11] Et cum intrasset, prior Thobis salutavit eum. Et ille
dixit: Gaudium tibi semper sit, frater. [12] Et respondit Thobis,
et dixit: Ut quid mihi gaudium? homo sum invalidus oculis,
et non video lumen coelorum, sed in tenebris positus sum,
sicut mortuus inter vivos: vocem hominum audio, et ipsos non
video. [13] Et dixit illi Raphahel angelus: Forti animo esto, in
proximo est ut a Deo cureris. [14] Et respondit illi Thobis:
Thobias filius meus vult ire in regionem Mediam; si poteris ire
cum illo, et deducere illum, dabo tibi mercedem tuam, frater.
[15] Et dixit Raphahel angelus: Potero ire cum illo: quoniam
novi omnes vias, et aliquoties ivi in regionem Mediam; et
perambulavi omnes campos ejus, et montes, et omnes comme-
atus ejus bene teneo. [16] Et dixit Thobis: Frater, ex quo
genere es, et ex qua tribu? narra mihi. [17] Et ille dixit: Quid
necesse est te scire genus meum, vel tribum meam? merce-
narium desideras; genus et tribum meam cur quaeris? [18] Sed
si valde exigis, ego sum Azarias Annaniae magni filius, ex
fratribus tuis. [19] Et dixit illi Thobis: Salvus et sanus venias,
frater. Sed peto ne irascaris quod voluerim vere scire de genere
tuo. Tu ergo ex fratribus meis es, de genere bono et optimo:
Nosti Annaniam et Nathan, duos filios Semeiae magni viri, qui
et ipsi mecum ibant in Hierusalem, et adorabant ibi mecum,
et non exerraverunt? Hi omnes fratres nostri, optimi sunt.
Ex bona radice es, frater, salvus eas, et salvus venias. Et
adjecit, dicens: Ego tibi dabo, mercedis nomine, didragmam
diurnam, et quaecunque necessaria sunt tibi, et filio meo simi-
liter: et vade cum illo, et adjiciam tibi ad mercedem tuam.
[20] Et dixit illi Raphahel angelus: Ibo cum illo, ne timueris:

salvi ibimus, et salvi revertemur ad te cum pace, quoniam via
tuta est. 21 Et Thobis dixit: Bene iter age, frater et contingat
tibi. Et vocavit Thobiam filium suum, et dixit illi: Praepara
te, et exi cum fratre tuo: Deus autem qui in coelo est perducat
vos ibi cum pace, et reducat salvos, et angelus illius comitetur
vobiscum cum sanitate. 22 Et praeparavit se ad viam Thobias,
et exiit ut iret: et osculatus est patrem suum et matrem; et
dixit illi Thobis pater suus: Vade, fili, salvus et sanus venias.
23 Et lacrymata est mater illius, et dixit patri ejus: Quo misisti
filium nostrum? Nonne ipsa est virga manus nostrae, et ipse
intrat et exit coram nobis? 24 Nunquam esset pecunia illa, sed
purgamento sit. 25 Quo modo datum est a Domino vivere, hoc
sufficiebat nobis. 26 Et dixit illi Thobis: Noli vereri, salvus
ibit filius noster, et salvus revertetur ad nos, et oculi tui vide-
bunt illum illa die qua venerit. 27 Nihil timueris de illo, soror;
angelus bonus comitetur cum illo, et bene disponet viam illius,
et revertetur sanus. 28 Et cessavit plorare.

Caput VI.

1 Et profectus est filius illorum, et angelus cum illo, et canis
secutus est eos: et ibant pariter, et comprehendit illos proxima
nox, et manserunt super flumen Tigrim. 2 Et descendit Thobias
lavare pedes suos in flumine, et exsilivit piscis de aqua magnus,
et circumplexus est pedes ejus: pene puerum devoraverat. 3 Et
exclamavit puer. 4 Et dixit illi angelus: Comprehende et tene
illum. Et comprehendit puer piscem, et eduxit illum in terram.
5 Et dixit angelus puero: Exintera hunc piscem, et tolle fel, et
cor, et jecor illius, et repone et habe tecum: sunt enim neces-
saria haec ad medicamenta utilia: et caetera interanea projice.
6 Et exinteravit puer piscem illum, et tulit fel, et cor, et jecor:
et partem piscis assaverunt, et tulerunt in via; caetera autem
salierunt: et coeperunt iter agere, donec pervenirent in regio-
nem Medorum. 7 Et interrogavit puer angelum, dicens: Azarias
frater, quod remedium est hoc fel, cor, et jecor piscis? 8 Et
angelus dixit: Cor et jecor fumigatur coram viro, et muliere,

qui incursum daemonis aut spiritum immundum habet; et
fugiet ab illo omnis incursus, et non apparebit in aeternum.
9 Et fel facit ad unguendos oculos homini, cui fuerint albugines,
vel ad flandum in ipsis oculorum maculis, ut ad sanitatem per-
veniant. 10 Et postquam intraverunt in regionem Mediam,
adpropinquaverunt civitati Bathanis. 11 Et dixit Raphahel
angelus: Raguhel, penes quem hac nocte manere nos oportet,
homo est propinquus tuus, et habet filiam speciosam nomine
Sarram, sed neque masculum ullum, neque feminam aliam
praeter illam habet. 12 Et tu proximus es illius super omnes
homines, ut possideas eam, et haereditatem illius, et omnem
substantiam patris ejus: accipe illam uxorem. Etenim puella
haec sapiens, fortis et bona valde, et constabilita; et pater ipsius
diligit illam, et quaecunque possedit illi tradet. Tibi ergo
destinata est haereditas patris ejus, et te oportet accipere illam.
13 Et nunc audi me, frater, et loquere de illa hac nocte, et acci-
piemus tibi illam uxorem: et cum regressi fuerimus ex Rages,
faciemus nuptias ejus. Scio autem quia Raguhel non negabit
illam tibi: novit enim quia si dederit illam viro alio, morte
periet secundum judicium libri Moysi: et quia scit tibi maxime
aptam esse haereditatem illius, magis quam alicui homini. Nunc
ergo, frater, audi me, et loquamur de hac puella, et desponse-
mus illam tibi: et reversi ex Rages, ducemus eam nobiscum
in domum tuam. 14 Tunc respondit Thobias Raphahel angelo,
et dixit: Azarias frater, audivi quoniam jam tradita est viris
septem, et mortui sunt in cubiculo nocte, ea hora qua cum illa
fuerunt: audivi etiam quosdam dicentes, quoniam daemonium
est quod illos occidit. 15 Et nunc timeo hoc daemonium, quo-
niam diligit illam: et ipsam quidem non vexat, sed eum qui
illi adplicitus fuerit, ipsum occidit. Unicus sum patri meo;
ne forte moriar, et deducam patris mei vitam, et matris meae
cum dolore ad inferos: sed neque habent alium filium, qui
sepeliat illos, et possideat haereditatem illorum. 16 Et dixit
Raphahel angelus: Memor esto mandatorum patris tui, quoniam
praecepit tibi accipere te debere uxorem de domo patris tui.

Et nunc audi me, frater, noli computare daemonium illud: sed
postula illam, et scio quoniam dabitur tibi hac nocte uxor.
[18] [19] Et cum intraveris in cubiculum, tolle jecor et cor piscis
illius, et pone super carbones: et odor manabit, et odorabitur
illud daemonium, et fugiet, et non apparebit circa illam omnino
in perpetuum. [19] [18] Et cum coeperis velle esse cum illa, sur-
gite primo ambo, et deprecamini Dominum coeli, ut detur vobis
misericordia et sanitas. [20] Noli timere, tibi enim destinata est
ante saecula: et tu illam sanabis, et ibit tecum; [21] et credo
quoniam habebis ex illa filios, et erunt tibi sicut fratres. [22] Et
cum audisset Thobias sermones Raphahel angeli, quoniam soror
est illius, et de domo seminis patris illius, haesit cordi ejus.

Caput VII.

[1] Et cum venissent in civitatem Ecbatanan, dicit Thobias
angelo: Azarias frater, duc me viam rectam ad Raguhelem. Et
venerunt, et invenerunt illum sedentem in atrio, circa ostium do-
mus suae, et salutaverunt illum priores. Et dixit Raguhel: Bene
valeatis, fratres, intrate salvi et sani: et induxit illos in domum
suam. [2] Et dixit Annae uxori suae: Quam similis est hic juve-
nis Thobis consobrini mei! [3] Et interrogavit illos Anna, dicens:
Unde estis, fratres? Et illi dixerunt: Ex filiis Nepthalim nos
sumus, ex captivis Ninive. [4] Tunc illa dixit: Nostis Thobin fra-
trem nostrum? Et dixerunt: Novimus. Et illa dixit: Fortis est?
Et illi dixerunt: Fortis est et vivat. [5] Tunc Thobias dixit: Pater
meus est, de quo quaeris. [6] Et exsiliit Raguhel, et osculatus
est illum lacrymans, [7] et dixit: Benedictio tibi sit, fili, quoniam
boni et optimi viri filius es tu. O infelicitas malorum, quia
excaecatus est vir justus et faciens eleemosynas! Et incubuit
lacrymans super collum Thobiae filii fratris sui. [8] Et Anna
uxor ejus et Sarra filia eorum lacrymatae sunt. [9] Et occi-
derunt arietem, et susceperunt illos libenter: et postquam
laverunt, discubuerunt ad coenandum. [10] Et dixit Thobias ad
Raphahel angelum: Azarias frater, dic Raguheli ut det mihi
Sarram sororem meam. Et audivit Raguhel hunc sermonem,

et dixit illi: Manduca et bibe, et suaviter tibi sit hac nocte:
non est enim alius cui oporteat accipere Sarram filiam meam
quam tu; similiter et mihi non licet illam dare alio viro quam
tibi: tu proximus mihi es, et tibi Sarra. 11 Verum autem tibi
dicam, fili: tradidi illam jam viris septem, fratribus nostris; et
omnes mortui sunt dum cum illa secedunt. Nunc ergo, fili,
manduca et bibe. Et dixit Thobias: Hic ego non edam quic-
quam neque bibam donec mecum rem confirmes. 13 Et Raguhel
dixit: Ne dubites, fili, facio quod vis. Et his dictis adjecit,
dicens: 14 Tibi Sarra destinata est secundum judicium libri
Moysi, et de coelo judicatum est tibi illam dari. Accipe sororem
tuam, amodo tu illius frater es, et haec tua soror est: datur
tibi ex hodierno et in aeternum. Et Dominus coeli bene dispo-
nat vobis hanc noctem, et faciat vobis misericordiam et pacem.
15 Et accersivit Raguhel Sarram filiam suam, et accessit ad
illum: et, adprehensa manu virginis, tradidit eam illi, et dixit:
Ecce, accipe secundum legem et judicium quod scriptum est in
lege Moysi, dare tibi hanc uxorem. Habe itaque, et duc illam
ad patrem tuum, fili, salvus et sanus: et Deus de coelo det
vobis bonum iter, et pacem. 16 Et vocavit matrem et puellam,
et praecepit afferri chartam, ut faceret conscriptionem conjugii,
quemadmodum tradidit illam uxorem secundum judicium libri
Moysi. Et attulit mater illius chartam, et ille scripsit, et sig-
navit. 17 Et ex illa hora coeperunt manducare et bibere. 18 Et
vocavit Raguhel Annam uxorem suam, et dixit illi: Praepara
cubiculum aliud, et introduc illuc puellam. Et abiit in cubi-
culum, et stravit, sicut illi dictum est. 19 Et introduxit filiam
suam, et lacrymata est causa illius: et extersit lacrymas, 20 et
dixit illi: Forti animo esto, filia: Dominus coeli det tibi gau-
dium pro taedio tuo. Et exiit inde.

Caput VIII.

1 Et postquam consummaverunt coenam, voluerunt dormire;
et deduxerunt juvenem, et induxerunt illum in cubiculum.
2 Et rememoratus est Thobias sermonum Raphahel angeli: et

sustulit de sacculo quem habebat cor et jecor piscis, et impo-
suit super carbones vivos. 3 Et odor piscis prohibuit daemo-
nium, et refugit in superiores partes Aegypti. Et abiit Raphahel
angelus, et conligavit eum ibi, et reversus est continuo. 4 Et
exierunt, et clauserunt ostium cubiculi. Et surrexit Thobias
de lecto, et dixit Sarrae: Surge, soror, oremus et deprecemur
Deum, ut faciat misericordiam nobiscum. 6 Et surrexerunt, et
coeperunt orare et deprecari Dominum, ut daretur illis sanitas.
7 Et dixerunt: Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum,
et benedictum nomen tuum in omnia saecula saeculorum: et
benedicant tibi coeli, et omnis creatura tua. 8 Tu fecisti Adam,
et dedisti illi adjutorium Evam, et ex his multiplicasti semen
hominum. 9 Et nunc, Domine, tu scis, quoniam non luxuriae
causa accipio uxorem sororem meam, sed ipsa veritate, 10 ut
miserearis nostri, Domine, et consenescamus pariter sani cum
pace; et da nobis filios in benedictione. Et dixerunt, Amen:
et receperunt se. 11 Et surrexit Raguhel, et accersivit servos
suos, et abierunt cum illo, et foderunt foveam per noctem.
12 Dicebat enim: Ne forte moriatur Thobias, et omnibus fiam
derisio et opprobrium. 13 Et consummaverunt fossuram. Re-
versus est Raguhel domum, et vocavit uxorem suam, et dixit:
14 Mitte unam ex ancillis ad cubiculum, et videat si vivit, an
mortuus est, ut sepeliamus illum nemine sciente. 15 Et misit
unam ex ancillis. Et accensa lucerna, aperuit ostium, et
intravit, et invenit illos pariter dormientes. 16 Et reversa,
nunciavit illum vivere, et nihil mali passum: et benedixit
Raguhel Deum coeli, 17 dicens: Benedictus es, Domine, omni
benedictione sancta et munda: et benedicant tibi omnes electi
tui, et omnis creatura tua benedicat tibi, in omnia saecula
saeculorum. Benedictus es, quoniam laetificasti me, et non
contigit mihi sicut putabam; 18 sed secundum magnam mise-
ricordiam tuam egisti nobiscum. 19 Benedictus es, quia misertus
es duorum unicorum. Fac cum illis, Domine, misericordiam, et
da sanitatem: et consumma vitam eorum cum misericordia et
laetitia. 20 Et praecepit servis suis, ut replerent fossam quam

fecerant, priusquam lucesceret. [21] Et praecepit uxori suae ut
faceret panes multos. [22] Et abiit ipse ad gregem, et adduxit
vaccas duas et quatuor arietes, et jussit praeparari. [23] Et vo-
cavit Thobiam, et juravit illi, dicens: His diebus quatuordecim
hinc non recedes; sed hic eris manducans et bibens mecum, et
laetificabis animam filiae meae, multis adflictam doloribus. [24] Et
ex eo quod possideo accipe partem dimidiam, et vade salvus et
sanus cum pace ad patrem tuum; et alia dimidia pars, cum
mortui fuerimus ego et uxor mea, vestra erit. Forti animo
esto, fili, ego pater tuus sum, et Anna mater tua; tui sumus
nos, et sororis tuae, amodo et in perpetuo.

Caput IX.

[1] Tunc accersivit Thobias Raphahel angelum, et dixit illi:
[3] Azarias frater, adsume tecum hinc servos quatuor, et camelos
duos, et perveni in civitatem Rages ad Gabelum: et da illi
chirographum suum, et recipe pecuniam, et accersi illum ad
nuptias. [4] Scis enim quoniam numerat dies pater meus: et si
tardavero una plus die, contristabo animam ejus. [5] Sed vides
quomodo Raguhel juraverit, cujus jusjurandum spernere non
possumus. [6] Et abiit Raphahel angelus, cum quatuor servis et
duobus camelis, in civitatem Rages: et manserunt penes Gabe-
lum, et dedit illi Raphahel chirographum suum. [7] Et indica-
vit illi de Thobia filio Thobi, quoniam accepit uxorem filiam
Raguhel, et rogat illum ad nuptias. Et continuo surrexit, et
adsignavit illi saccos cum suis sigillis, et composuerunt illos
supra camelos; et vigilaverunt simul, et venerunt ad nuptias.
[8] Et invenit Gabelus Thobiam discumbentem: et exsilivit, et
salutavit, et osculatus est eum: et lacrymatus est Gabelus, et
benedixit Deum, [9] dicens: Benedictus Dominus qui dedit tibi
pacem, bone et optime vir, quoniam boni et optimi et justi
viri, eleemosynas facientis, filius es: et benedictus tu, fili. [10] Det
tibi benedictionem Dominus coeli, et uxori tuae, et patri et matri
uxoris tuae: et benedictus Deus, quoniam video Thobi consu-
brini mei similem.

Caput X.

[1] Et quotidie computabat Thobis dies, quibus iret et rever-
teretur filius ejus. Et postquam consummati sunt dies, et filius
ejus non veniebat, dixit: Nunquid detentus est Thobias? [2] Aut
forte Gabelus mortuus est, et nemo illi reddidit pecuniam. [3] Et
contristari coepit; et Anna uxor illius dicebat: Periit filius
meus, et jam non est inter vivos: quare tardat? [4] Et coepit
plorare, et lugere filium suum, dicens: Vae mihi, fili, quae te
dimisi ire, lumen oculorum meorum! [6] Cui Thobis dicebat:
Tace, noli contristari, soror, salvus est filius noster; sed aliqua
forsitan mora detinet illos: homo enim qui cum illo ivit
fidelis est, et ex fratribus nostris. Noli taediari pro illo, soror;
jam venit. [7] Et illa dicebat: Tace, molestus es mihi: noli me
seducere, periit filius meus. Et exsiliens circumspiciebat viam
qua filius ejus profectus erat, et nihil gustabat: et cum occi-
disset sol, introibat, et lugebat lacrymans tota nocte, et non
dormiebat. [8] [[9]] Et ut consummati sunt quatuordecim dies
nuptiarum de quibus juraverat Raguhel, exiit ad illum Tho-
bias, et dixit illi: Dimitte me; scio enim quia pater meus et
mater mea non credunt se visuros me. Nunc itaque peto, pater,
et dimittas me, ut eam ad patrem meum: jam tibi indicavi
quomodo illum reliquerim. [9] [[8]] Et dixit Raguhel Thobiae:
Remane hic penes me, et ego nuncios mittam patri tuo, et
indicabunt illi de te. Et ille dixit: In totum, pater, peto, ut
dimittas me hinc ad patrem meum. [10] Et continuo surgens
Raguhel tradidit Thobiae Sarram filiam suam, et dimidiam
partem substantiae suae, pueros et puellas, oves et boves, asinos
et camelos, vestes, vasa, et pecuniam: et dimisit illum salvum
sanum, et vale illi fecit, [11] et dixit: Vade, fili, salvus sanus,
Dominus coeli bene disponat iter tuum, et Sarrae uxori tuae,
et videam ex vobis filios antequam moriar. [12] Et adprehendit
illam, et salutans osculatus est Sarram filiam suam, [13] et dixit
illi: Filia, honorem habe socero tuo et socrui tuae: ipsi amodo
sunt parentes tui, tanquam pater tuus et mater tua, qui te

genuerunt. Vade salva, filia, audiam de te auditionem bonam in vita mea et gaudium: et osculatus est eam, et dimisit illam. Et Anna dixit Thobiae: Fili et frater dilecte, salvum te perducat Dominus coeli, et det mihi ut videam filios de Sarra filia mea antequam moriar, ut delecter coram Domino coeli. Ego trado tibi Sarram filiam meam, tanquam bonum depositum; et non vexes eam omnibus diebus vitae tuae. Vade, fili, salvus et sanus: ego mater tua amodo, et Sarra uxor tua. Diligat te Dominus et illam, ut sitis in loco sanctitatis omnibus diebus vitae vestrae. Et osculata est utrosque, et dimisit illos sanos. Et discessit Thobias a Raguhele, gaudens et benedicens Deum coeli et terrae, regem omnium, quia direxit viam ejus: et benedixit Raguheli et Annae uxori illius, et dixit: Injunctum est mihi a Domino honorari vos omnibus diebus vitae vestrae.

Caput XI.

1 Et profecti sunt, et ibant donec venirent Charam, quae
civitas est contra Niniven. 2 Tunc dixit Raphahel: Thobias
frater, nescis quomodo reliqueris patrem tuum? 3 Praecedamus
uxorem tuam, et eamus, et praeparemus domum, dum prose-
quitur nos puella. 4 Et praecesserunt pariter, et dixit illi
angelus: Tolle tecum de felle illo, et habe. Et abiit cum
illis et canis. 5 Et Anna sedebat in via, circumspiciens adven-
tum filii sui. 6 Et cognovit illum venientem, et dixit patri
ejus: Ecce filius tuus venit, et homo qui cum illo erat. 7 Et
Raphahel dixit Thobiae: Antequam adpropinquemus patri tuo,
scio enim quia oculi ejus aperientur; 8 adsperge ergo oculis ejus
fel piscis, et insidet medicamentum; et decoriabis albugines ab
oculis ejus, et respiciet pater tuus, et videbit lumen. 9 Et
adcurrit ei mater sua, et irruit collo filii sui, et dixit illi: Fili,
video te, amodo libenter moriar; et lacrymata est: Thobias
etiam lacrymatus est. 10 Et surrexit Thobis, et offendebat pedi-
bus: et egressus est atrium, et occurrit illi Thobias, ferens
fel piscis in manibus suis. 13 Et insufflavit in oculis Thobis
patris sui, et adprehendit eum, et dixit illi: Forti animo esto,

pater: et injecit medicamentum in oculis ejus, et morsum illi
praebebat. [14] Et decoriavit duabus manibus albugines ocu-
lorum illius, [15] et vidit filium suum, et irruit collo ejus, et
lacrymatus est. [16] Et benedixit Deum, [17] et dixit: Video te,
fili: Benedictus Deus, et benedictum nomen illius magnum, et
benedicti omnes sancti angeli ejus. Sit nomen illius sanctum
in omnia saecula saeculorum, quoniam ipse flagellavit me, et
ipse misertus est mei: ecce ego video Thobiam filium meum.
[18] Et introivit Thobias et Anna uxor ejus in domum, gaudentes,
et benedicentes Deum toto ore suo, pro omnibus quae sibi eve-
nerant. [19] Et indicavit patri suo Thobias, quoniam perfecta est
via illius bene a Domino Deo, et quia adtulit pecuniam; et
quemadmodum accepit Sarram filiam Raguhelis uxorem, et
quia venit et ipsa, et jam proximo est portae Ninive. Et
gavisi sunt Thobis et Anna, et exierunt in obviam nurui suae:
et videbant Thobin, qui erant in porta Ninive, venientem, et
ambulantem cum omni virtute sua, nemine dante ei manum;
et mirabantur. Et confitebatur Thobis, et benedicebat magna
voce Deum, et ambulabat cum gaudio coram omnibus, quoniam
misertus est illius Deus, et aperuit oculos ejus. Et ut adpro-
pinquavit Thobias, adducens Sarram uxorem suam, benedixit
illi Thobis, dicens: Intra sana, Sarra filia. Benedictus Deus,
qui adduxit te ad nos, et benedictus pater tuus, et mater tua:
et benedictus Thobias filius meus, et benedicta tu filia; intra in
domum tuam sana, in benedictione et gaudio. In illa die erat
gaudium magnum omnibus Judaeis qui erant in Ninive. [20] Et
venit Achicarus, et Nabal avunculus illius, gaudentes ad Thobin.
[21] Et consummatae sunt nuptiae cum gaudio septem diebus, et
data sunt illi munera multa.

Caput XII.

[1] Et postquam consummatae sunt nuptiae, vocavit Thobis
Thobiam filium suum, et dixit illi: Homini illi qui tecum fuit,
reddamus honorem suum, et adjiciamus illi ad mercedem. [2] Et
ille dixit: Pater, quantum illi dabo? non enim satis est si

dedero illi ex his quae mecum adtuli dimidiam partem. 3 Duxit
enim me sanum et reduxit, et uxorem meam curavit, et pecu-
niam mecum adtulit, et te curavit. Quantum illi dabo merce-
dem? 4 Et dixit Thobis: Justum est illum, fili, dimidium horum
quae tecum attulit accipere. 5 Et vocavit illum Thobias, et dixit
ei: Accipe dimidium horum quae tecum adtulisti: haec erit
merces tua, et vade sanus. 6 Tunc Raphahel vocavit ambos
abscondite, et dixit illis: Deum benedicite, et illi confitemini,
et ipsius majestati date honorem: et confitemini illi coram
omnibus viventibus, quia fecit vobiscum bona, ut benedicatis
Deo, et decantetis nomini ejus; et sermones de operibus
ejus honorifice ostendite, et confitemini illi. 7 Quoniam
sacramentum regis bonum est abscondere: opera autem Dei
revelare et confiteri honorificum est. 8 Bona est oratio cum
jejunio, et eleemosyna cum justitia: super utrumque autem
melius est modicum cum justitia quam plurimum cum iniqui-
tate. Bonum est facere eleemosynam magis quam thesauros
auri condere: 9 quia eleemosyna a morte liberat, et ipsa purgat
peccata. Qui faciunt eleemosynam et miserationem et justitiam,
saturabuntur vita aeterna. 10 Qui faciunt peccatum et iniqui-
tatem, hostes sunt animae suae. 11 Omnem veritatem vobis
manifestabo, et non abscondam a vobis ullum sermonem. Et
jam vobis demonstravi et dixi, quia sacramentum regis bonum
abscondere, opera autem Dei revelare et confiteri honorificum
est. 12 Et tunc quando orabas tu, et Sarra, ego obtuli memo-
riam orationis vestrae in conspectu claritatis Dei, et legi: et
cum sepelires mortuos, similiter; et quia non es cunctatus
exsurgere, et relinquere prandium tuum, et abiisti, et sepelisti
mortuum. 14 Et missus sum tentare te, et Sarram nurum tuam.
15 Ego enim sum Raphahel, unus de septem angelis sanctis, qui
adsistimus et conversamur ante claritatem Dei. 16 Et contur-
bati sunt utrique, et ceciderunt in faciem, et timuerunt. 17 Et
dixit illis Raphahel: Nolite timere, pax vobiscum, Deum bene-
dicite in omni aevo. 18 Etenim cum essem vobiscum, non mea
gratia eram sed voluntate Dei: ipsi ergo benedicite, et omnibus

diebus decantate ei. 19 Et videbatis me quia manducabam; sed
visu vestro videbatis. 20 Et nunc surgite a terra, et confitemini
Deo. Ecce ego ascendo ad eum, qui me misit: scribite ergo
omnia quae contigerunt vobis. 21 Et ascendit: et surrexerunt,
et non potuerunt illum videre. 22 Et benedicebant et decanta-
bant Deo, et confitebantur illi in omnibus operibus magnis
illius, quia apparuit illis angelus Dei.

Caput XIII.

1 Tunc locutus est Thobis, et scripsit orationem in laetitia,
et dixit: Benedictus es, Deus, quia magnus es, et vivis in aeter-
num. Quoniam in omnia saecula regnum est illius: 2 quia ipse
flagellat et miseretur: deducet usque ad inferos deorsum, et
reducet a perditione, majestate sua: et non est qui effugiat
manum ejus. 3 Confitemini illi, filii Israel, coram nationibus,
4 quia ipse dispersit vos in illis; et ibi adnuntiate misericordiam
ejus, et exaltate illum coram omni vivente: quoniam ipse est
Dominus Deus noster, et ipse pater noster, et Deus in omnia
saecula saeculorum. 5 Flagellavit vos ob iniquitates vestras: et
omnium miserebitur vestrum, et colliget vos ab omnibus natio-
nibus ubicunque dispersi fueritis. Cum conversi fueritis ad
illum ex toto corde vestro, ut faciatis coram illo veritatem;
tunc revertetur ad vos, et non avertet faciem suam a vobis
amplius. 6 Et nunc aspicite quae fecit Dominus vobis, et con-
fitemini illi ex toto corde vestro, ut faciatis coram illo veritatem:
et benedicite Domino in justitia, et exaltate regem saeculorum.
7 Ego in terra captivitatis meae confiteor illi, et ostendo vir-
tutem ipsius, et majestatem ejus coram natione peccatrice.
8 Convertimini, peccatores, et facite justitiam coram illo: qui
scit si velit ut faciat vobiscum misericordiam? 9 Ego et anima
mea regi coeli laetationem dicimus, et anima mea laetabitur
omnibus diebus vitae meae. 10 Benedicite Domino omnes electi,
et omnes laudate majestatem ejus: agite dies laetitiae, et con-
fitemini illi. 11 Hierusalem, civitas sancta, flagellavit te in
operibus manuum tuarum. 12 Confitere Domino in bono, et

benedic Domino saeculorum, ut iterum tabernaculum tuum
aedificetur in te cum gaudio, et laetos faciat in te omnes cap-
tivos, et diligat omnes miseros in omnia saecula saeculorum.
13 Luce splendida fulgebunt, in omnibus finibus terrae. 14 Nati-
ones multae venient tibi ex longinquo, habitare a novissimis
partibus terrae ad nomen Dei mei; et munera sua in manibus
habentes, regi coeli et terrae in laetitia offerentes. 15 Et nomen
magnum erit in saecula saeculorum. 16 Maledicti omnes qui
spernunt te, et omnes qui blasphemant te: maledicti erunt
omnes qui odiunt te, et omnes qui dixerint verbum durum, et
omnes qui deponunt te et destruunt muros tuos, et omnes qui
subvertunt turres tuas, et omnes qui incendunt habitationes
tuas: et benedicti erunt omnes qui aedificant te, in aevum.
17 Tunc gaude et laetare in filiis justorum, quoniam omnes
colligentur, et benedicent Domino aeterno. 18 Felices qui dili-
gunt te, et qui gaudent in pace tua. Beati omnes homines qui
contristabuntur in omnibus flagellis tuis, quoniam in te gaude-
bunt, et videbunt omne gaudium tuum in aeternum. 19 Anima
mea, benedic Domino regi magno, quia liberavit Hierusalem, et
aedificabit iterum domus illius in omnia saecula saeculorum.
20 Felix ero si fuerint reliquiae de semine meo ad videndam
claritatem tuam, et confitendum nomini regis coeli. 21 Ostia
Hierusalem sapphiro et zmaragdo aedificabuntur: ex lapide
pretioso omnes muri tui, et turres Hierusalem auro aedifica-
buntur, et propugnacula ejus auro mundo. 22 Et plateae Hieru-
salem carbunculo lapide sternentur: et ostia illius canticum
laetitiae dicent, et omnes vici ejus loquentur. 23 Benedictus
Dominus, qui exaltat te, et benedictus in omnia saecula saecu-
lorum: quoniam in te benedicet nomen sanctum suum in
aeternum.

Caput IV.

1 Et ut consummati sunt sermones confessionis Thobi, 2 mor-
tuus est in pace, annorum centum duodecim, et sepultus est
praeclare in Ninive. 3 Quinquaginta autem et octo annorum
erat, cum oculis captus est; et quinquaginta quatuor annis,

postquam lucem recepit, vixit, in omnibus faciens eleemosynas.
[4] Et proposuit magis Deum colere, et confiteri magnitudinem
ejus. [5] Et cum moriretur Thobis, accersiit Thobiam filium suum,
et septem filios ejus, et praecepit illis, dicens: [6] Fili, dilige filios
tuos, et recurre in regionem Medorum: quoniam credo ego verbo Dei, quod locutus est in Niniven; quia omnia erunt, et veniet adhuc super Assur et Niniven, quae locuti sunt prophetae Israel, quos misit Dominus. Omnia evenient, nihilque minuetur ex omnibus verbis: sed omnia contingent temporibus suis, et in Media erit salus, magis quam in Assyriis, et quam in Babylone: quia scio ego et credo quoniam omnia quae dixit Dominus, erunt, et perficientur; et non excedet verbum de sermonibus Dei. Et fratres nostri, qui habitant in terra Israel, omnes dispergentur, et ex illis captivi ducentur ad terram optimam.
[7] Et erit omnis terra Israel deserta, et domus Dei, quae in illa est, incendetur; et erit deserta usque in tempus. Et iterum miserebitur illorum Deus in terra Israel, et iterum aedificabunt domum, sed non ut prius; quoadusque repleatur tempus maledictionum. Et postea revertentur a captivitate sua, et omnes aedificabunt Hierusalem honorifice, et domus Dei aedificabitur in ea, et in omnia saecula saeculorum aedificabitur, sicut locuti sunt de illa omnes prophetae Israel. Et tunc omnes nationes
terrae convertentur ad timendum Deum vere, [8] et relinquent
omnia idola sua, quae seducunt illos falso errore: et omnes benedicent Dominum in aeternum, et in justitia. Et omnes filii Israel, qui liberabuntur in diebus illis, memores erunt Dei in veritate: et colligentur, et venient in Hierusalem, et habitabunt in aeternum. In die illa, cum diligentia et omnis justitia
in illis erit, [9] et gaudebunt qui diligunt Deum verum: qui
autem faciunt iniquitatem et peccatum, deficient de terris
omnibus. [10] Et nunc, filii, vobis mando: Servite Domino in
veritate, et facite coram illo quod ipsi placet: [11] et filiis vestris
mandate, ut faciant justitias et eleemosynas, et sint memores, et benedicant nomini ipsius in omni tempore, in veritate, in toto
corde suo, et in tota virtute sua. [12] Nunc vero, fili, exi a Ninive,

et noli manere hic: sed quacunque die sepelieris matrem tuam
circa me, eodem die noli manere in finibus ejus: [13] video enim
quia multa iniquitas est in illa, et fictio multa perficitur, et non
confunduntur. Ecce filius Nabad, quid fecit Achicaro qui
eum nutrivit, quem vivum deduxit in terram deorsum? sed
reddidit Deus malitiam illius ante faciem ipsius: et Achicar
exiit ad lucem, Nabad autem intravit in tenebras aeternas, quia
quaesivit Nabad Achicarum occidere. [14] Et abiit Thobias, post-
quam sepelivit parentes suos, et uxor ejus et filii in regionem
Medorum, et habitavit in civitate Ecbathana, cum Raguhele
socero suo: [15] et curam habebat senectutis eorum honorifice: et
sepelivit illos Ecbathanis in regione Media: et haereditatem
percepit domus Raguhel et Thobis patris sui. [16] Et mortuus
est annorum centum decem et septem cum claritate. [17] Et
antequam moriretur audivit perditionem Ninives; et vidit
captivitatem illius adductam in civitatem Medorum, quam
adduxit Achicar rex Medorum: et benedixit Dominum in
omnibus quae fecit in filiis Ninive et Assur, et gavisus est
antequam moriretur in terra Ninive.

APPENDIX.

A. BEL AND THE DRAGON.

THE Midrash Rabbah de Rabbah on the verse 'And they cast him into the pit' (Gen. xxxvii. 24), in the section beginning 'And Jacob dwelt' (Gen. xxxvii. 1), says: 'I called upon thy name, O Lord, out of the low dungeon' (Lam. iii. 55). This is Daniel who prayed before the Holy One (blessed is he) out of the pit, and the Holy One (blessed is he) heard the voice of his prayer, and delivered him from the lions. This is what is written, 'Thou hast heard my voice,' etc., 'thou drewest near in the day that I called upon thee,' etc. (Lam. iii. 56, 57). And so he says, 'My God hath sent his angel, and hath shut the lions' mouths, that they have not hurt me, forasmuch as before him innocency was found in me' (Dan. vi. 23). And it was not sufficient that he delivered him, but he avenged him on his enemies. This is what is written, 'O Lord, thou hast pleaded the causes of my soul, thou hast redeemed my life' (Lam. iii. 58). And so he says, 'And the king commanded, and they brought those men which had accused Daniel, and they cast them into the den of lions, them, their children, and their wives; and the lions had the mastery of them, and brake all their bones in pieces or ever they came at the bottom of the den' (Dan. vi. 25). Behold, we find from Scripture that Daniel was delivered from the pit, and our Rabbis say that we have a tradition that Daniel was delivered a second time from the lions' pit in the days of Cyrus the Persian, because he would not believe in idol-worship. They say[1]. Therefore[2] it is said, 'They have cut off my life in the pit, and

[1] For the translation of the Syriac text, see the Preface, p. xiv, note 1.

[2] Page 43 of the text.

cast a stone upon me. Waters flowed over mine head; then I said, I am cut off. I called upon thy name, O Lord, out of the low pit' (Lam. iii. 53–55). We find that Daniel was twice cast into the pit, once in the days of Darius the Mede, and another time in the days of Cyrus the Persian, his father-in-law. Now on the first occasion he remained only one night in the pit, and was delivered; but on the second he remained in it seven days, and was delivered. This second history is not written in the sacred books. It would seem that, inasmuch as the righteous man is used to this miracle, it is sufficient to mention it once.

These[1] two histories, that is, the history of Bel, the image of the Chaldeans, and the story of the Dragon, are included by the Christians in the twenty-four books of the Prophets, together with three other books. The translator says that he has not found them in the sacred tongue.

B. EXTRACT FROM THE B'RESHITH RABBAH, § 68.

ANOTHER explanation. 'And behold the angels of God.' This is Daniel. 'Ascending and descending on it.' For he went up and brought forth from inside its mouth what it had swallowed. This is what the Scripture says: 'And I will punish Bel in Babylon, and I will bring forth out of his mouth that which he hath swallowed up' (Jer. li. 44). For Nebuchadnezzar had a dragon, which used to swallow up everything which they cast before it. Nebuchadnezzar said to Daniel, How great is its power, for it swallows up everything which they cast before it. Daniel said to him, Give me permission and I will weaken it. So he gave him permission. What did he do? He took straw, and hid nails in the midst thereof; then he cast it before it, and the nails pierced its intestines. This is what the Scripture says: 'And I will bring forth out of his mouth that which he hath swallowed up.'

---

[1] An addition by the copyist of the MS.

לכך נאמר צמתו בבור חיי וידו אבן בי צפו מים על ראשי אמרתי נגזרתי קראתי שמך יי׳ מבור תחתיות: נמצא ששני פעמים הושלך דניאל לבור אחד בימי דריוש המדי ואחד בימי כורש הפרסי חתנו ובראשונה לא עמד בו אלא לילה אחת וניצל ובשניה עמד בו שבעה ימים וניצל וזה המעשה השני לא נכתב בספרי הקדש נראה כי לפי שהיה הצדיק מלומד בנס זה דיו להזכר פעם אחת:

שני המעשים האלו ר״ל מעשה ביל צלם הכשדים ומשא התנין כללום הנצרים בכלל עשרים וארבעה ספרי הנביאים עם שלשה ספרים אחרים ואמר המעתיק שלהם כי לא מצאם בלשון הקדש:

B. EXTRACT FROM THE B'RESHITH RABBAH, § 68.

דבר אחר והנה ה׳ נצב עליו. והנה מלאכי אלהים זה דניאל עולים ויורדים בו שעלה והוצא את בלעו מתוך פיו הה״ד ופקדתי על בל בבבל והוצאתי את בלעו מפיו שהיה לו תנין אחד לנבוכדנצר והיה בולע כל מה שהיו משליכין לפניו אמר ליה נבוכדנצר לדניאל כמה כוחו גדול שבולע כל מה שמשליכין לפניו אמר לו דניאל תן לי רשות ואני מתישו נתן לו רשות מה עשה נטל תבן והטמין לתוכו מסמרים השליך לפניו ונקבו מסמרים את בני מעיו הדא הוא דכתיב הוצאתי את בילעו מפיו:

ואתכנשון על מלכא ואתהפיכו עלוי ואמרין חד לחד יהודאה הוה ליה למלכא לביל תבר ולתנינא קטל ולכומרי קטלינון ואיתון גב מלכא אמרין ליה או אשלם לן לדניאל ואי לא קטלינן לך ולביתך. חזא מלכא דקמו עלוי כלהון אכחדא ואתאלץ ליה ואלצאית אשלמיה להון לדניאל והינון דברינון לדניאל *ואזל גבינוי[1] בגובא דאריוואתא והוה תמן אשתא יומין וחפונוי באבנא וחתמונוי בעזקתא דמלכא ובגושפנקהון והוה תמן אישתא יומין אך דניכפינון אריוואתא וניבלונוי ואיתווא ביה בגובא היו אריוואתא שבעה ויהבין ווא להון תרין פגרין ביומא ותרין (דוכרין) דכרין ובהנין יומאתא לא יהבו להון מידם דניכלון אך דניכפינון ונאכלונוי לדניאל. ואיתווא חבקוק נביאה ביהוד בשיל בישולא ופת פתי בערבא וארמי ביה ואזל דנוביל לחקלא לחצדיה. ואמר ליה מלאכיה דיי׳ זיל אוביל מיוכלתא הדא די עלך לדניאל דרמי בגוב אריואתא בבבל. אמר חבקוק מר לא חזיא לי בבל ולגובא לא ידענא ליה. ואשדי מלאכא אידיה על רישיה דחבקוק ושקליה בסערא דרישיה וסאמיה לבבל לעיל מן גובא בעוזא דרוחא דקודשא וקרא חבקוק ואמר דניאל דניאל קום שקול שירותא הדא דשדר לך אלהא אמר דניאל אתדכרן אלהא ולא שבק רחמוי מיני וידענא דלא שבקת לאיילין דרחמין לך וקם דניאל ואכל ושקליה מלאכא לחבקוק ביה בשעתא ואקימיה באתרא דשקליה הייך דהוו מן קדם דין. ואתא מלכא ליומא דשבעה למיבכי על דניאל מטול דבריאות ליה עלוי ואתא לות גובא ואדיק בגובא וחזייה לדניאל כד יתיב ויהב קלא רמא ואמר רב הוא אלהיה דדניאל ואסקיה לדניאל מן גובא ולבעיל דבבוי[2] דדניאל הינין דאכלו קורצוי ובעון למיקטליה אשדי אינון בגובא ובה בשעתא אכלו אינון אריוואתא קדמוי דמלכא וקדם דניאל:

---

[1] Plg. ואזלו ארמוהי; Pugio Fidei ואזל כאמוניו (סאמוניו?).

[2] Pugio Fidei ולבעלי דבביו.

בצפרא ודניאל עמיה ואזלו לתמן ואמר מלכא לדניאל קיימין חתמי דניאל אמר דניאל קיימין מר מלכא והוה דכד פתח תרעא אדיק מלכא על פתורא וחזא דאיכיל ווא כל מידם דאיתסים לביל ויהב קלא רמא על תרעא מן לבר ואמר את ביל ולית לוותך מיכלא אוף לא קליל הידין דניאל גחך ולבביה[1] דמלכא דלא ניעול לגיו עד שעתא ואמר דניאל למלכא חור מר מלכא ואתבקא בארעא עיקבאתא הינין דמאן איתינן ואמר מלכא חזינא עיקבאתא בארעא דגברי ודנשי ודטליי. הידין איתחמית מלכא ולכך[2] אינון לכומרי ולנשיהון ולבניהון וחוינון למלכא מעלנא דאיתווא להון בטישא היו[3] דביה עליק[4] ווא ונפקין ואכלין כל מידם דמיתסימווא ליה לביל על פתורא וקטלינון מלכא לכולהון ולביל יהביה מיהבתא לדניאל ותבריה דניאל וסחף היכליה:

❖ נשלם מעשה ביל צלם הכשדים ❖

⁘ ענין מיטול תנינא הוא הנקרא משא התנין ⁘

איתווא תוף תמן תנינא רבא דסגדין ליה בבלאי. ואמר מלכא לדניאל הנונא[5] על הנא לא משכחת דתימר עלוי דליו אלהא ווא סגיד ליה מטול דאלהא ווא חייא. אמר דניאל למלכא אנא ליי׳ אלהי סגידנא מטול דהנו אלהא חייא ואת מלכא הב לי עלוי שולטנא ואנא קטילנא ליה לתנינא הנא דלא סייפא ודלא חוטרא ואמר מלכא יהיב לך. ונסב דניאל זיפתא וסערא ותרבא ובשלינון אך חדא ועבד מנהון אספירי ואישדי אינון בפומיה דתנינא ואתבזע ומית ואמר דניאל הא חזו דחלתכון בבלאי. והוה דכד שמעו בבלאי אתבאש להון סגי[6]

---

[1] Plg. ואחדה. [2] Plg. ואחד. [3] Plg. הו. [4] Plg. עלין.
[5] Plg. השא. [6] See Pugio Fidei, p. 742.

כל יום וסגיד ווא ליה ודניאל סגיד ווא לאלהא. ואמר מלכא לדניאל מטול מאן לא סגדת לבל אלהי. אמר ליה דניאל לא סגידנא לצלמא ולפתכרא ולגליפא מטול דעובד אידיא דבני אינשא הוא אלא אנא דחילנא לאלהא חייא הוא דעבד שמיא וארעא ואיתוי מרא על כל בשר ליה סגידנא. ואמר מלכא לדניאל לא מיתחזי לך דביל חי הוא או לא חזית דהא אכיל ושתי כל יום הידין דניאל גחך ואמר למלכא לא תיטעי מלכא *דחכא מן לגיו דטינא יד[1] ומן לבר דנחשא ומידם מן יומוי לא אכל ולא אישתי. הידין איתחמית מלכא וקרא לכומרוי דביל ואמר להון אי לא תימרון לי דמאן אכיל נפקתא הדא כולה תמותון ואין תחוונון לי דביל אכיל נימות דניאל דגדיף על ביל. אמר דניאל ניהוי אך מילתך מלכא והויין ווא כומרוי דביל שבעין סטר מן נשיהון ובניהון. ואתא מלכא הוא ודניאל לביתיה דביל ואמרין כומריא למלכא הא חנן נפקינן לן לבר והת[2] מלכא שים מכולתא לביל ומזוג חמרא וסים ואחוד תרעא וחתים בעיזקתך וקדים ותא בצפרא אין לא תשכח אינון לכולהון מיכלאתא דאכל אינון ביל נימות אנן ואין הוא דאכל אינון ביל נימות דניאל היו[3] דגדיף עלינן. והינון מטול דתבילי ווא דעביד ווא להון מעלנא בטיישא תחות פתורא וביה עלין ווא ונקפין ואכלין כל מידם דמתסימווא ליה לביל ושקלין מידם דייתר. כד [דין] נפקו כומריה דביל אייתי מלכא מיכלאתא ומלא פתורא וסם קדם ביל ומלא חמרא מאניה אך עייאדהון ונפק ואמר דניאל לטלי ווא אייתון לי קיטמא וערב ליה בערבילא קדמוי דמלכא בכוליה ביתיה דביל וחזא מלכא ונפק ואחד תרעא וחתמיה מלכא בעזקתיה ובעזקת דניאל וכומרי אזלי בליליא אך דמעאדין ווא הינון ונשיהון ובניהון ואכלו כל מידם דמתסמווא לביל ואשתיו חמרא. וקדים מלכא

---

[1] Plg. הנא גר מן לגו דטינא הו. [2] So. Plg. אית. [3] Plg. הו.

APPENDIX.

A. BEL AND THE DRAGON.

מדרש רבה דרבה פרשת וישב יעקב בפסוק וישליכו אותו הבורה: קראתי בשמך יי׳ מבור תחתיות זה דניאל שנתפלל לפני הקבֿה מן הבור ושמע הקבֿה קול תפלתו והצילו מן האריות ההֿד קולי שמעת גו׳ קרבת ביום אקראך גו׳ וכן הוא או׳ אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריוותא ולא חבלוני כל קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי. ולא די שהצילו אלא שנקמו מאויביו ההֿד יי׳ ריבי נפשי גאלת חיי וכן הוא אומ׳ ואמר מלכא והיתיו גובריא אליך די אכלו קורצוהי די דניאל ולגוב אריוותא רמו אינון בניהון ונשיהון ולא מטו לארעית גובא עד די שליטו בהון אריוותא וכל גרמיהון הדיקו. הרי מצינו שניצל דניאל מן הבור מן המקרא ורבותינו אמרו מסורת היא בידינו שפעם אחרת ניצל דניאל מבור אריות בימי כרש הפרסי על שכפר בעז וביערה אמרו:

מלכא אסטיגוס[1] אתאסף על אבהתיה וקביל כורש פרסאה מלכותיה ודניאל איתווא איקרייה עם דמלכא ועמד ווא עם מלכא ומשבח ווא מן כולהון וחמוי דמלכא ואיתווא פתכרא חד לבבליי דשמיה ביל ומפקין ווא עלוי נפקתא כל יום סמידא תרי עשר ארדבין ודיכרי ארבעין וחמרא שית מתרין והוה מלכא דחיל ווא ליה ואזיל ווא ליה

[1] Marg. הוא דריוש המדי.

ולא יעבור עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח והק״בה אמת ותורתו אמת. ואם תקח את נפשו תעשה התורה פלסתר אם תקבל דברי מוטב ואם לאו תבא עמי לבי׳ דין הגדול לפני הק״בה מיד גער הב״ה במלאך והלך לו. בלילה שכבו יחד החתן והכלה, ואבי הכלה ואמה בוכים בחדרם וכשהגיע לחצי הלילה קמו האיש והאשה להכין קבר לחתנם קודם שיעלה עמוד השחר. כשקמו שמעו החתן והכלה משחקין ושמחים יחד נכנסו לחדר לראות הדבר ראו ושמחו והודיעו הדבר לקהל והודו לשם. וזהו שהק״בה נוצר הבוטחים בו:

תשאנה ואני אתן לך כסף וזהב הרבה כי אתה בחור נאה וחכם ובעצתי אל תסתכן בה. אמר לו כבר נשבעת על הדבר הזה ראה העשיר הדבר ונתרצה לו ובא לבתו וספר לה את הדברים כששמעה זאת בכתה וצעקה במר נפשה ותלתה עיניה למרום ואמרה רבון העולמים תהי ידך בי ואל ימותו כל אלו עלי. מה עשה קדשה ועשה משתה וקרא לזקני העיר ועשה כילה וישב החתן בתוכה ונזדמן לו זקן אחד והוא אליהו ז״ל וקראו בינו לבינו ואמר לו בני איעצך עצה נכונה ואל תט מעצתי. כשתשב לסעוד יבא עליך עני לבוש בגדים שחורים וקרועים יחף ויגע שער נתנו מסמרים עני שאין כמוהו בכל העולם כשתראהו תקום ממושבך ותושיבהו אצלך והאכילהו והשקהו ושמש לפניו בכל כחך וכבדהו ואל תפל דבר מכל אשר דברתי לך ותשאר לשלום ואני אלך לדרכי. הלך לו הזקן ובא החתן למקומו ישבו על המשתה כשהתחילו לאכל בא אותו עני וכשראהו החתן עמד ממקומו ועשה לו כל מה שאמר לו הזקן. לאחר המשתה אותו העני קרא לחתן הביאו לחדר אמר לו בני אני שלוחו של מקום ובאתי הנה לקחת את נפשך. אמר לו אדני תן לי זמן שנה אחת או חצי שנה א״ל לא אעשה. אמר לו אם כן תן לי שלשים יום או שבעה ימי המשתה אמר לו לא אתן לך אפילו יום אחד כי כבר הגיע עתך. אמר לו בבקשה ממך המתן לי עד שאלך ואקח רשות מאשתי אמר לו לדבר הזה אשא פניך ולך ובא מהרה הלך לחדר והיא יושבת יחידה ובוכה ומתפללת לקונה ופתח החדר קרא הבחור אליה ובאת לפתוח לו הביאתו אצלה בחדר החזיקה בו ונשקה לו. אמרה לו אחי למה באת אמר לה ליטול רשות ממך כי בא עתי ללכת כדרך כל הארץ כי המלאך בא והגיד לי שבא לבקש את נפשי. אמרה לו לא תלך אלא תשב הנה ואני אלך לו ואדברה עמו הלכה ומצאה אותו אמרה לו אתה המלאך שבאת לבקש נפש אישי אמר לה הן. אמרה לו לא ימות עתה כתוב בתורה כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא

III. ADDITION TO THE MIDRASH THANḤUMÂ, § האזינו.

∴ וכך נמצא בספר הרב ר׳ משה הדרשן ∴

יצרנהו כאישון עינו הק״בה נוצר לבחוניו כאדם הנוצר אישון עינו. ומעשה באדם אחד עשיר גדול ומקובל והיתה לו בת אחת יפת תאר מאד וחסידה ונשאת שלשה פעמים לשלשה בני אדם ובכל לילה ראשונ׳ של נשואיה למחרת מוצאים בעלה מת. אמרה לא ימותו עוד בני אדם עלי אשב אלמנה ועגונה עד אשר יראה המקום וירחם. ישבה ימים רבים והיה לאותו עשיר אח עני מאד במדינה אחרת והיו לו עשרה בנים ובכל יום ויום הוא ובנו הגדול מביאין חבילי עצים מן היער ומוכרין אותן ומזה היו מתפרנסים הוא ואשתו ובניו פעם אחת לא מכרו ולא היה להם מעות לקנות לחם. ולא אכלו אותו היום. למחר היה להם הלכו ביער ונתעטף רוח האב זלגו עיני הבן דמעות על עניים ותלה עיניו למרום הרהר הבן בלבו ונטל רשות מאביו ומאמו והלך למדינת דודו וכשבא לביתו שמח שמחה גדולה דודו עליו וגם אשתו ובתו ושאלו לו על אביו ועל אמו ועל הבני׳ ישב עמו שבעה ימים לסוף שבעה ימים בא הבחור לדודו אמר לו שאלה אחת אני שואל ממך אל תשיבני. אמר לו דודו אמור בני מה שתרצה אמר לו השבעה לי וכן עשה. אמר זאת השאלה אשר אני שואל ממך שתתן לי בתך לאשה. כששמע האיש בכה אמר לו אל בני אל כי בעונותי כך מדתה. אמר לו על מנת כך. אמר לו אם על עסקי ממוני אתה קופץ עליה אל

יי אשר עשה עמי ועם אבי ועם אבותי ועם כל אשר בטח בו נסים ונפלאות ונוראות גדולות *רבון העולמים הראנו בימינו הישועה והגאולה בביאת הגואל ובבנין אריאל לעיני כל ישראל שנאמר בימיו תושע יהודה וישראל וכתיב ופדויי יי ישובון וכתיב בונה ירושלם יי נדחי ישראל יכנס[1]. ברוך יי לעולם אמן ואמן :

◆ תם ונשלם ספר טובי בן טוביאל *תהלה לאל[2] ◆

---

[1] Not in M. and Pr.   [2] Only in ח.

כסא הכבוד ובעת אשר היית קובר את המתים אני הייתי עמך [ובחג שבועות שעזבת את שלחנך והלכת לקבור את המת אני הייתי עמך] *ובחנך האלהים[1] בעורות עיניך כי יי[2] צדיק יבחן ובעת צרתך שלחני יי לרפא אותך ואת שרה כלתך ואני (הוא) רפאל המלאך אחד מן השרים המשרתים לפני כסא הכבוד. ויהי כשמעם את כל הדברים האלה וייראו מאד ויפלו על פניהם ויאמר [להם] רפאל שלום לכם אל תיראו ברכו את יי על הגדלות והנוראות האלה אשר עשה עמכם ואני בכל אשר הייתי עמכם ראיתם אותי אוכל ושותה כי כן נדמה בעיניכם ואני לא אכלתי ולא שתיתי ועתה כתבו לכם את כל הדברים האלה בספר והיה לעד ביניכם ובין אלהיכם כל ימי חייכם והדבר[3] הזה *לאות ועד[4] בכל דור ודור וברכו את יי והודו לזכר קדשו ועתה שלחוני ואלך אל האלהים אשר שלחני אליכם וישלחוהו ויברכו את יי על כל זאת ויעל מלאך יי השמימה ולא יסף להראה אל טובי ואל טוביה בנו:

יג

בעת ההיא כתב טוביה את כל הדברים האלה בשמחה ויאמר טובי ברוך יי האלהים הגדול המפליא לעשות[5] פלאיו לעמו ועבדיו והוא מוחץ ורופא וממית ומחיה ומוריד שאול ויעל אשר פזר אותנו בין הגוים חייבין אנו להודיע את כל הנפלאות האלה בין העמים ואתם בני ישראל חזקו ויאמץ לבבכם ולא ירפו ידיכם כי יש שכר לפעולתכם והוא [יחכה לחננכם ו]ירום לרחמכם כי אלהי משפט יי אשרי כל *חוכי לו[6] ואתם בני הרבו צדקה תפלה ותחנה לפני רבון [כל] העולם כי צדקה ותפלה דוחין את הגזרה שנאמר וצדקה תציל ממות. [ו]ברוך

---

[1] M. and II. ונסה אותך יי. [2] P. הוא. [3] P. ויהיה הדבר. [4] P. לעד ולאות. [5] Only in II. [6] M. and P. חוסים; II. בו.

ברוך הוא וברוך שמו לעדי עד ולנצח נצחים אשר עשה עמי החסד הגדול הזה כי הוא מוחץ ורופא וממית ומחיה (ו)ברוך הוא ומבורך אשר הצליח דרכיך * ואשר השיבך אלינו בשלום ובשלוה[1]. ויצא טובי וחנה אשתו לקראת שרה (בת רעואל) כלתם וישמחו עמה שמחה גדולה ויפלא מאד בעיני כל הרואים והשומעים כי נרפאו * עיני טובי[2] ויברך טובי את שרה כלתו ויאמר ברוכה את ליי בתי וברוך יי אשר הביאך אלינו בשמחה וישמחו שמחה גדולה הם וכל (ה)יהודים אשר בנינוה על החסד הגדול הזה אשר עשה יי עם טובי ועם בנו ויתנו לטוביה[3] מתנות רבות ויקרות:

יב

ויאמר טובי אל טוביה בנו בני האיש אשר הלך עמך נתן לו שכרו ועוד נוסיף עליו ויאמר טוביה אבי נתן לו [את] חצי הכסף אשר הבאתי משם כי הוא הוליכני בשלום והביאני בשלום ורפא את אשתי והוציא את הכסף מיד גביאל ורפא את עיניך ומה ראוי לתת לו על כל זאת. ויקרא[4] טוביה אל רפאל (ויאמר לו) עזריה אחי [בא ו]קח שכרך חצי הכסף שהבאת[י] משם [כי הוא שכרך] ולך לשלום[5]. ויאמר רפאל אל טובי ואל טוביה בנו שירו ליי שיר חדש וברכו(הו) וזמרו שמו על כל הטובה אשר עשה עמכם והרבו לפניו תפלה ותחנה וצדקה כל ימי חייכם כי טוב לפני יי לעשות צדקה תמיד מכנוס[6] אוצרות כסף וזהב כי צדקה תציל ממות ואני לא אכחד מכם כל[7] האמת דעו כי בעת[8] אשר התפללת[ם] והתחננת[ם] לפני (הקדוש ברוך הוא) אתה ושרה כלתך על צרת נפשכם אני העליתי תפלתכם לפני

---

[1] P. והשיב בשלום ובשמחה אלינו. [2] P. טובי מעורות עיניו. [3] P. אל טוביה. [4] P. ויאמר. [5] P. בשלום. [6] Π. מגנוז; Pr. אז אנדר בורדן. [7] P. כי. [8] Π. שעת.

(אלהים) יי אלהי אבותינו יברך אתכם ויראני מכם בנים זכרים (ו)עוסקים בתורת יי וינשק להם ויחבק להם ויאמר אל שרה בתו כבדי מאד את חותנך ואת חותנתך[1] ולכי לשלום ונשמע ממך שמועה טובה בחיינו בששון ובשמחה (וישק להם ויחבקם) וישלחם ויאמר אל טוביה בני[2] (יי) אלהי השמים יוליכך בשלום ויראני ממך ומשרה בתי בנים טובים לפני יי בטרם אמות והנה שרה בתי בידך אל תענה אותה[3] כל ימיך ולכו לשלום ויברכם[4] וישק להם וישלחם:

יא

וילך טוביה שמח וטוב לב ויברך את יי אשר שמחהו ואשר עשה עמו נפלאות רבות וחסדים טובים וילך ויבא (אל) אקרים[5] העיר[6] אשר נכח נינוה ויאמר רפאל [טוביה] אחי אתה ידעת איך עזבת את אביך ואת אמך ועתה נתקדם אני ואתה *ותלך אשתך[7] אחרינו [ו]עם העבדים ועם אנשינו וילכו שניהם ויאמר רפאל אל טוביה קח עמך (מ)מרירת הדג [ויקחה]. והנה אמו יושבת על הדרך לראות אם יבא בנה ותרא[ה] אותו מרחוק ותכירהו ותאמר אל טובי אישה הנה בני טוביה בא ו(ה)איש אשר הלך עמו ויאמר רפאל אל טוביה ידעתי כי עור אביך[8] ובמרירה הזאת יפתחו[9] עיניו וירפא. ותרץ חנה אמו לקראתו ותפל על צואריו ותאמר אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך ותבך על צואריו עוד. (ויקם טובי וילך לקראת בנו ויכשל בלכתו כי לא ראה) וירץ טוביה אל אביו וישם את המרירה על עיניו ויתבררו עיניו ויפול הלובן מעיניו ונתרפא וירא את בנו ויפל על צואריו ויאמר ברוך יי אלהי ישראל אשר[10] הוא פוקח עורים כי [הוא] פקח את עיני

---

[1] P. חמותך. [2] P. אחי. [3] Only II. [4] P. ולברכה. [5] Pr. אקדים.
[6] P. לעיר. [7] M. ואשתך תלך. [8] P. הוא. [9] P. יפקחו. [10] P. כי.

לא אוכל ללכת שם מפני השבועה שנשבע רעואל עלי שלא אצא[1] מביתו עד ארבעה עשר ימים ואבי ואמי (י)ספרו את הימים ואם יעבר הזמן יום אחד אכאיב נפש אבותי. ויקם[2] רפאל ויקח שני גמלים *וארבעה עבדים[3] וילך אל רגאיש לבית[4] גביאל ויתן לו את אמתחתו ויגד לו כי טוביה בן טובי לקח את שרה בת רעואל ויקראהו [רפאל] לבא *לחפת טוביה[5] ויעמס גביאל את הכסף על הגמלים ויבא לחפתו[6] וימצא את טוביה יושב על השלחן ויחבק לו וינשק לו ויבך עמו מרוב השמחה ויברכהו ויאמר ברוך יי אלהי ישראל אשר החבירך בשמחה עם *האשה והוא[7] ברחמיו יתן לך ממנה בנים זכרים ועוסקים בתורת יי :

י

וטובי ואשתו מחשבים את הימים ואת הלילות וכואבים על אשר שלחוהו ובוכים ומתענים עליו וטובי מנחם את חנה אשתו לאמר החרישי כי בשלום יבא ובשמחה ותמאן להתנחם ותצא[8] אל הדרכים בכל יום לראות אם יבא בנה ולא טעמה מאומה כי אם דמעות ימים ולילות *ויהי כאשר[9] תמו ארבעה עשר ימי החפה ויאמר[10] טוביה אל רעואל[11] שלחני כי אבי ואמי מחשבים[12] את הימים ואינם חושבים [לראותי] ויאמר רעואל שבה עוד עמדי ואשלח[13] להגיד לאביך את כל אשר עשית ויאמר טוביה אל תאחר אותי שלחני *ואלכה אל אבי. אז נתן רעואל את שרה בתו לטוביה וחצי ממונו[14] ועבדים ושפחות וצאן ובקר וחמורים וגמלים ובגדי בוץ וארגמן וכלי *כסף וזהב[15] וישלחם ויברכם ויאמר

---

[1] M. אבא. [2] P. וילך. [3] P. ועבדים. [4] P. אל בית. [5] M. and П. לחפתו. [6] M. לחופה; П. לחופתה. [7] M. (П. הוא) האיש ההוא. [8] P. ויוצאה. [9] P. וכאשר. [10] P. בא. [11] P. continues ויאמר לו. [12] P. מספרים. [13] M. and П. ואני אשלח. [14] M. and П. ואלך לאבי ולאמי וישמע רעואל בקול טוביה ויתן לו את שרה בתו וחצי עשרו. [15] P. זהב.

זנות כי אם ביושר לבב כדת משה וישראל ואתה יי חננו ורחם עלינו והחבירנו יחד בשלום ותן לנו בנים לברכה ועוסקים בתורתך ותען שרה ותאמר אמן. ויבא אליה בלילה ההוא[1] ויקם רעואל לילה ויאמר אל עבדיו לחפר קבר לילה ויאמר אם מת הבחור נקברנו בלילה ואיש אל ידע ולא יהיה לנו חרפה ויקרא רעואל אל עדנה אשתו ויאמר אליה שלחי אחת מן השפחות אל החדר ותראה אם הוא חי ואם לא נקברהו טרם[2] אור הבקר ואיש לא ידע. ותשלח עדנה את השפחה אל החדר ותרא[3] והנה שוכבים שניהם יחד בשלום וחדוה ותצא ותגד להם (ותאמר להם) חי הוא ויברכו את יי האלהים הגדול ויאמר רעואל ברוך אתה יי אלהי אבותינו אשר עשית עמנו החסד הגדול הזה כי אתה הוא יי [ה]מוחץ ו[ה]רופא [ה]ממית ו[ה]מחיה אשר עשית עם שני אלה הפלא[4] הזה[5] ואתה חי וקים לעד[6] ולנצח נצחים ויאמר רעואל אל עבדיו * כסו את הקבר בטרם הבקר שלא ידע אדם ויצו להכין[7] סעודה טובה בשמחה כי שמחם[8] אלהים ברוב[9] רחמיו וחסדיו. ואל העדרים רץ רעואל ויבא עגלים ואילים ויצו לעשות אותם ויאמר אל טוביה לא תצא מביתי עד ארבעה עשר ימים[10] ושמח את בתי הענונה[11] ותקח חצי * מכל אשר לי[12] ותלך אל אביך בשמחה וכשאמות[13] אני ואשתי תקח את הכל:

ט

אז קרא טוביה אל רפאל[14] ויאמר לו עזריה אחי קח עמך מזה ארבעה עבדים ושני גמלים ולך בא אל רגאיש אל גביאל דודי ותן לו את אמתחתו ויתן לך את הכסף וקרא אותו שיבוא[15] לחופתי כי אני

[1] M. הוא. [2] P. בטרם. [3] P. ונרה בידיה. [4] P. הפלאה.
[5] P. and ת. הזאת. [6] M. and ת. לעדי עד. [7] P. הכינו.
[8] P. שמחנו. [9] P. בטוב. [10] ת. יום. [11] M. ענוגה; Pr. אן פאי בסתה. [12] P. ממוני. [13] P. ובמות. [14] P. עזריאה. [15] P. שיבואו כלם.

לך מתתי אותה לאיש אחר אבל אומר לך האמת [בני] דע כי כבר נתתי אותה לשבעה אנשים וכלם מתו טרם שיבאו אליה ועתה אכול ושתה והנח הדבר. ויאמר טוביה לא אכל ולא אשתה עד *אשר תתננה[1] לי לאשה ויאמר רעואל קח אותה כי היא אחותך ואתה אחיה הנה נתתיה לך לאשה כדת משה וישראל ויי אלהי השמים יושיבכם הלילה הזה בשלום ויצוה עליכם חסדו [ושלומו]. ויקח רעואל את שרה בתו ויתן אותה לטוביה לאשה ויברכם ויאמר לעדנה אשתו להביא אליו גליון אחד ויכתב עליו את הכתובה ויחתם אותה בעדים ויאכלו וישתו וישמחו. ויאמר רעואל אל עדנה אשתו הכיני החדר *ושימי אותם[2] שמה ותחבק עדנה את שרה בתה ותבך עמה ותאמר לה בתי יי אלהי ישראל יעשה עמך חסדו בלילה הזה ויתן לכם רחמים וירחם אתך בשביל היגון שעבר עליך[3] עד היום הזה:

ח

ויהי כאשר כלו לתקן את החדר ואת המטה ויקומו וילכו לחדר טוביה ושרה ויזכר טוביה את דברי רפאל ויקח את לב הדג וישם על המחתה ויקטר תחת בגדי שרה וקבל אשמדי את הריח [ויצא ממנה] ויברח (עד קצה ארץ מצרים ורפאל המלאך אסרהו שם *ויצא מן החדר) ויסגרו[4] הדלת בעד[5] שניהם. ויקם טוביה מן המטה ויאמר לשרה אשתו אחותי קומי ונפיל תחנתנו לפני המקום שיעשה עמנו כרוב רחמיו וחסדיו ויחל טוביה את פני יי ויאמר טוביה יי אלהי ישראל אתה הוא יי לבדך בשמים ובארץ ואתה בראת את אדם ונתת לו את חוה אשתו לעזר כנגדו ועתה יי גלוי וידוע לפניך שלא לקחתי את האשה הזאת בשביל

---

[1] P. שתתננה. [2] P. ושימו אותה. [3] P. לפניך. [4] P. ויסגר; Pr. ובירון אמד אזאן חוגרה ובי בסתנד. [5] Π. בעדם.

הורג אותם ועתה ירא אני מאד פן יהרגני אשמדי והורדתי את שיבת אבותי ביגון שאולה כי אין להם בן אחר ולא בת לקברם במותם. ויאמר אליו המלאך ירא את יי וזכר אותו וזכור מצות אביך אשר צוך שתקח אשה ממשפחת אביך ועתה שמעני ואל תירא מן השד כי יודע אני שתקח אותה הלילה הזה לאשה וכאשר תבא בחדר עמה קח את לב הדג והקטר ממנו *תחת בגדיה[1] ויריח השד ויברח ולא ישוב אליה לעולם וכשתרצה[2] לבא אליה[3] קומו מן המטה והתפללו והתחננו אל יי שיצוה לכם חסדו ורפואתו וירפאה ואז תבא אליה ותוליד ממנה בנים זכרים ואל תירא כי לך היא ראויה קודם שנברא העולם ועל ידך יושיענה יי מיד השד:

ז

ויהי כשמוע טוביה כל הדברים האלה ונפשו נקשרה בנפש שרה ויבאו באגבתנים בבית רעואל וימצאו אותו אצל שער ביתו וישאלו לו לשלום וישב להם שלום. [ויאמר להם באו בשלום אל הבית ויבאו הביתה] ויאמר רעואל אל עדנה אשתו כמה דומה זה הבחור לדמות טובי אחי ותשאל להם עדנה מאין אתם אחי ויענו אליה מן השביה אשר בנינוה ממטה נפתלי ותאמר להם הידעתם את טובי אחינו ויאמרו ידענו ותאמר להם השלום לו ויאמרו שלום ויאמר טוביה טובי אחיכם אשר אמרתם אבי הוא. וירץ רעואל לקראתו ויחבק לו וינשק לו ויבך עמו ויאמר רעואל ברוך אתה בני ליי כי בן איש צדיק וישר אתה ויוסיפו עוד לבכות עמו רעואל ועדנה אשתו ושרה בתו וישחט איל אחד ויכינו סעודה [בלב שמח] ויאכלו וישתו. ויאמר טוביה אל המלאך דבר עם רעואל על דבר שרה בתו ויתננה לי לאשה ויהי כאשר שמע רעואל הדבר הזה ויאמר אל טוביה ידעתי [בני] כי טוב תתי אותה

---

[1] Pr. זיר גֿאמהא אן. [2] M. and H. וכאשר שתרצה. [3] H. omits.

אחותי כי בשלום ילך ובשלום[1] יבא אלינו ועניך תראינה אותו ויי אלהינו ישלח מלאכו עמו ויצליח דרכו וישוב בשלום ותוסף *לבכות עוד[2]:

ו

וילך הנער לדרכו והמלאך רפאל עמו ויבא[3] עד נחל תיגרין[4] בערב וילינו שם וירד טוביה אל הנחל לרחוץ רגליו. ויצא פתאום דג אחד מן הנחל ויאכל[5] את[6] לחם[7] הנער ויצעק (ויאמר) לו המלאך תפוש[8] הדג ואל תניחהו ויתפש הנער את הדג ויאמר המלאך אל הנער קרע את הדג בתוך וקח [את] הלב *ואת המרה[9] ושים אותם עמך כי טובים הם לרפואות ויעש כן הנער ואת הדג בשל ואכל[10] והנותר הניח. וילכו עד מדי ויאמר טוביה אל המלאך עזריה אחי מה רפואה תעשה מלב הדג והמרה[11] ויאמר אליו הלב יועיל להקטיר ממנו לפני אדם שיש בו רוח רעה או רוח שדים וינוסו ממנו והמרה[11] תועיל למשוח בה העינים[12] שיש בהם לובן וירפא. ויבאו לאגבתנים[13] ויאמר המלאך אל טוביה אחי בבית רעואל נלין כי הוא איש זקן ובת יחידה יש לו יפת מראה[14] ושמה שרה ואדבר[15] אליו שיתננה לך לאשה והיא טובת שכל ואביה אהבה ועתה שמעני ודבר בעבורה וכאשר נשוב מן ראגיש נעשה החופה ואני ידעתי כי לא ימרה האיש את פיך ולא יתן אותה לאיש זר ותשאנה[16] כתורת משה ונוליך אותה אל אביך. ויאמר טוביה אל המלאך שמעתי אחי שכבר נתנה[17] לשבעה אנשים ומתו טרם שיבאו[18] אליה ושמעתי שאשמדי מלך השדים הוא

---

[1] M. ובשלוה. [2] P. transposes. [3] Π. ויבאו. [4] P. תיגרון. [5] M. לאכול. [6] Π. omits. [7] M. omits. [8] P. קח את. [9] Π. המרירה; M. והמרירה. [10] M. and Π. ויאכל. [11] M. and Π. והמרירה. [12] M. עיני האדם. [13] M. באגבתנים. [14] P. תואר. [15] Π. ואדברה. [16] Only in P. [17] P. נשאה. [18] P. שבאו.

אותך[1] ממאור עיניך הוא ירפאך כי צדיק אתה ויען טובי ויאמר כן (יאמר יי) ויאמר לו טובי אחי טוביה בני מבקש ללכת אל מדי [התוכל ללכת אל מדי] התוכל ללכת עמו ואני אתן את שכרך ויאמר המלאך כן אוכל ואני יודע (את) הדרכים כלם וכל הגבולים הלכתי וההרים ידעתי ויאמר טובי מאיזה מקום אתה ומאיזה שבט אתה ומאי זה עיר אתה ויאמר המלאך עוד תבקש *ויש לך שכיר[2] שילך עם בנך כרצונך ויאמר טובי אחי מבקש אני לידע את שמך ומאי זו משפחה אתה ויאמר המלאך אני עזריה בן חננאל מבית שלומית הגדול מאחיך[3]. ויאמר טובי לחיים ולשלום ועתה[4] אחי אל תכעוס עלי על שאני מבקש לדעת דבר אבות[5] ממשפחתך[6] והנה אתה אחי ממשפחה טובה ויקרה וגם אתה ידעת את חננאל ואת *נתן שני בני[7] שלומית הגדול והם ההולכים[8] עמי לירושלם בשבתנו בארץ ישראל ומשתחוים עמי שם ולא תעו אלה אחרי אלהי *נכר הארץ[9] כאשר תעו אחינו ועתה אחי[10] לך לשלום עם בני ובשלום תבואו בעזרת האל ואני אתן את שכרך זוז בכל יום ומאכלך כמו לבני ואם ישיבכם הב"ה בשלום עוד אוסיף לך על שכרך ויאמר המלאך אל תירא כי אני אלך עם בנך ונלך לשלום ונשובה בשלום. ויקרא טובי אל בנו (ויאמר אליו) הכן לך מה שאתה צריך לדרך וצא עם אחיך ואל שדי הוא יוליככם לשלום וי(ו)שיבכם בשלום וישלח מלאכו עמכם ויצליח דרכיכם. וישק טוביה לאביו ולאמו ויאמרו לו לך לשלום ויצאו ללכת. ותחל אמו לבכות ותאמר אל בעלה איך לא יראת לשלוח את הנער כי בן זקונים הוא (לנו) והוא יוצא ובא[11] לפנינו ובלא אותו כסף יחיינו אלהינו ויאמר אליה טובי אל תראי

---

[1] P. שעורך. [2] P. על השכיר (II. שכיר; Pr. אבֿר מזדור).
[3] P. מאחיו. [4] M. and II. ואתה. [5] P. אמת; Pr. סבֿון פדראן.
[6] II. ממשפטיך. [7] P. שני בניו. [8] P. הולכים. [9] P. הנכר.
[10] Only in II. [11] II. לבא.

וגם הדרכים שילכו בהם למדי לא ידעתים[1]. ויען טובי ויאמר אל טוביה בנו הסימן אשר תאמר לו אמתחתו נתן לי ואמתחתי[2] קבל מידי כאשר שמתי את הכסף בידו היום[3] עשרים שנה. ועתה לך ובקש לך אדם שיהיה איש נאמן וילך עמך ונתן לו שכרו ולך בני בעודני חי וקח את הכסף ויי אלהי ישראל הוא ישמרך בכל דרכיך ויתנך לחן ולחסד ולרחמים בעיני האיש ובעיני כל רואיך וישלח אותך בכבוד ובשלום וישיבך אלינו בשלום (בטרם אמות). ויצא טוביה לבקש אדם ללכת עמו למדי וימצא את רפאל מלאך יי עומד לקראתו ולא ידע טוביה כי מלאך יי (צבאות) הוא. ויאמר המלאך אל טוביה *מאין אתה בחור ויען טוביה ויאמר [מבני ישראל אנכי ויאמר טוביה][4] אדני התדע ללכת עמי למדי ויאמר המלאך [כן] ידעתי את הדרכים כלם ובמדי הייתי (אושפיש)[5] בבית גביאל אחינו היושב ברגיש[6] *מדינת המדי[7] ודרך שני ימים יש מאגבתנים[8] עד רגאיש ורגאיש [בנויה][9] בהר ואגבתנים [בנויה][9] בשדה ויאמר לו טוביה הרף מעט בחסדך ואלך ואגיד לאבי את הדבר כי מתאוה אני מאד שתלך עמי ואתן לך שכר הדרך ויאמר לו לך מהר כי הנני עומד עד שתשוב אלי ואל תאחר. ויבא טוביה ויגד לאביו לאמר מצאתי איש טוב מאחינו שילך עמי ויאמר טובי קרא אותו אלי ואדע מאיזה מקום הוא ואם נאמן ללכת עמך ויצא טוביה ויקראהו. ויבא המלאך אל טובי ויאמר לו שלום אליך איש האלהים ויאמר טובי אם יש *עלי שלום[10] ולמה מצאתני כל זאת שאיני רואה בעיני[11] ואנכי יושב עור במחשכים ויאמר המלאך מי *שעור

[1] Π. ידעתיך. [2] All texts ואמרתי; Pr. וגופתם. [3] Π. adds הזה.
[4] Not in Π. [5] Π. אושפיז. [6] P. and Π. באגבתנים. [7] P. and Π. הים.
[8] On the margin of P. marked נ״א. [9] MS. בנינוה; Pr. אן נשינא באגבנתים שהרסתאן דריאה וראה דו רוז הסת אז אגבנתים תא רגאיש ורגאיש דר נינוה דר כוה ואגבנתים דר נינוה דר דשת. [10] P. transposes.
[11] P. and Π. מעיני.

השמים[1]. ואתה בני מנע את עצמך מכל טמאה ומכל זנות וקח לך אשה ממשפחתך ולא מכל בן נכר אשר לא מזרע אבותיך הוא כי מבני הנביאים אנחנו וזכר בני את אברהם את יצחק ואת יעקב אשר לקחו נשים ממשפחתם ולא אבו להתחתן בבני נכר ונתברכו בבנים ובנות. ואתה בני שים לבך לכל[2] מעשיך ואשר תשנא לנפשך לא תעשה לאחרים ולא תלין פעלת שכיר אתך *מן היום אשר תסתכם[3] עמו[4] ופעולתך ישלם לך האלהים ומנע את עצמך משכרון ולא יאנה לך כל און ומלחמך תן לרעבים[5] ומבגדיך כסה ערמים ומכל העודף עשה ממנו צדקה ואל יקשה בעיניך. *לחמך ויינך שפוך על קברי צדיקים[6] ושמע וקבל לכל מי שיתן לך עצה טובה ובכל עת שאל מאת יי והוא יישר ארחותיך ועצתך כי אין ביד אדם שום עצה אלא בידי[7] הב״ה (לבד) כי כל אשר יחפוץ יעשה וזה ישפיל וזה ירים ושמור אמרי וכל אשר צויתי עליך ואל ילוזו מעיניך וחזק ואמץ כי יי יהיה עמך לעזר ולהועיל אם תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך. ועתה בני אודיעך את דבר הכסף אשר היה לי ביד גביאל אחי קרובי עשר ככרי כסף במדינת רגאש (ובארץ מדי) כי לא ידעתי[8] את יום מותי ואתה בני אם תירא את יי *ותשמור עצמך מכל חטא הוא[9] יתן לך עושר גדול:

ה

ויען טוביה את אביו ויאמר כל אשר צויתני אבי כן אעשה. ועתה אבי תן לי עצה איך אוכל לקחת את הכסף מיד גביאל כי הוא לא יכירני ואנכי לא אכירהו[10] ומה סימן אומר אליו לתת לי את הכסף

---

[1] M. adds הם. [2] M. אל; II. שכר. [3] M. תכתבנו; II. תכתבם. [4] Pr. תא באמדאד. [5] P. לעניים. [6] Pr. גושת תו ויין תו בי ריז אבר קברהא צדיקאן. [7] II. ביד. [8] M. and II. ידעום. [9] P. משמור .... והוא. [10] M. and II. אכירנו.

לא טוב בעיניך להמיתני הביתה ועֲנני וחנני ולא אשמע חרפתי עוד. בעת ההיא נשמע[ת] תפלת שניהם לפני *כסא הכבוד[1] (תפלת טובי על עורות עיניו ותפלת שרה על שפלות אבותיה) וישלח יי את המלאך רפאל השר הממונה על הרפואות לרפאת את שניהם את טובי אב[2] טוביה לרפאתו מחלי עיניו ואת שרה בת רעואל לתתה לטוביה בן טובי לאשה ולהסיר ממנה את אשמדי מלך השדים:

ד

וככלות טובי את תפלתו וישב אל ביתו ושרה בת רעואל ירדה מעלית אביה ככלותה להתפלל אל יי. בעת ההיא זכר טובי את הכסף אשר הפקיד ביד גביאל במדינת רגאש בארץ מדי ויאמר בלבו הנה אנכי שואל בכל יום *את נפשי[3] למות[4] ועתה אקרא את טוביה בני ואודיע אותו את דבר[5] הכסף בטרם אמות. ויקרא את טובי בנו ויאמר אליו כאשר אמות קבור אותי בכבוד וכבד את אמך ואל תעזבנה כל ימי חייה ואל תמרה את פיה ואל תמרר[6] את חייה וזכור בני כמה צרות עברו עליה בהיותך בבטנה[7] ובמותה קבור אותה עמי בכבוד בקבר אחד וכל ימיך זכור את בוראך ולא תחטא לפניו ולא תעבור על מצוותיו ומכל אשר יתן לך יי אל תמנע *ידך מעשות[8] צדקה ואל תתחבר עם אנשי חמס אל תעלים עיניך מעניי ישראל ואל יעלים יי עיניו ממך בעת צרתך ואם לא תשיג ידך לעשות עושר אל תמנע מעשות צדקה מן הנמצא בידך ותקנה לך עושר ואוצרות כסף וזהב (בצדק)[9] כי לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות וכל המתעסק בצדקה יחזה פני אלהים ככתוב אני בצדק אחזה פניך ועוסקים עמו מן

[1] M. and Π. השכינה ולפני כסא כבוד יי. [2] P. and Π. בן.
[3] Π. אותו נפשו. [4] M. למות נפשי. [5] Π. adds מן. [6] M. תמרה.
[7] M. and Π. add עליך. [8] P. לעשות. [9] בצדקה? Pr. omits.

אשר הדחתנו שם) כיום הזה ולולי יי צבאות שהותיר לנו שריד כמעט כסדום היינו לעמורה דמינו ועתה יי (רבים משפטיך ואמת ואל תגמלני כעונותי וכעונות אבותי כי חטאנו לפניך ולא הלכנו בדרכיך ועתה כטוב וכישר בעיניך עשה נא עמי ו)קח נא[1] את נפשי ממני כי טוב מותי מחיי ולא אשמע חרפתי עוד. וביום ההוא נקרה[2] לשרה בת רעואל שהיתה באגבתנים[3] במדינת ארץ מדי בעת היו משפחות[4] אביה מחרפים אותה (ומלעיגים בה ואומרים לה לא יש ראוי לקרא לך שרה אלא צרה)[5] על דבר *שנתנה לאשה לשבעה[6] אנשים ולא קרב לה אחד מהם כי אם אשמדי[7] מלך השדים היה הורג אותם קודם שקרבו[8] אליה כדרך כל הארץ ותאמר אליה השפחה למה את הורגת[9] את אנשיך ותלקי אותנו על הדבר הרע הזה וטוב יהיה לאבותיך שתמותי תחתם ולא יראו ממך לא בן ולא בת לעולם. ויהי כאשר שמעה שרה החרפה הזאת ותתחלחל מאד ותבך ותעל אל עלית אביה ותזעק לפני יי בקול מר ותאמר יי אלהים אתה נתתני לאבי והם זקנים באים בימים ואתה השלחת על אנשי׳ הלוקחים אותי את מלך[10] השדים כי אתה אלהי (כל) הרוחות וכל השדים ויוצר כל הבריות ובידך כל מיני מזיקין שבעולם ועתה יי הטוב בעיניך שאוריד את שיבת אבי ואמי בינון שאולה ואם יצא גזר דין מלפניך עלי כזאת הרגני נא הרוג ואל אראה עוד ברעתי המרובה וחרפתי הגדולה ידעת יי כי טהורה אני מכל טמאת אדם ולא טמאתי שמי ואת שם אבותי בארץ גלותי ואני יחידה לאבי ולאמי ואין לו[11] בן לירש את נחלתו ולא יש לו[11] קרוב שיורשני[12] והנה מתו בעבורי שבעה אנשים ומה יתרון לי להיות עוד בעולם ואם

---

[1] Only in II. [2] M. נקרא; Pr. באנד. [3] P. and Pr. בגבתנים.
[4] M. משפחת; Pr. קבילת. [5] II. continues מן צרורה בשביל שאת.
[6] II. שנעתה לאישה. [7] P. everywhere אשמדאי. [8] M. שיקרבו.
[9] M. הָרַגְתְּ. [10] II. מלאך. [11] P. לי. [12] M. שיירשני לו.

והוא[1] קובר את החללים. ובלילה ההוא אחרי קברי[2] את המת עשיתי טבילה ולא יכלתי לטהר את עצמי בארץ טמאה כראוי בארץ ישראל וכאשר דבר עלינו ירמיה הנביא לאמר לא תטהרי אחרי מתי עוד והלכתי ושכבתי אצל הקיר ופני מגלים ולא ידעתי כי צפרים *עלי בקיר[3] ונפלה צואתם על עיני ונעשית[4] תבלול בעיני והלכתי בבקר אל הרופאים לרפאת אותי ולא יכלו והייתי עור ארבע שנים וכל אחי וקרובי עצבים על עורות עיני ואקיקר קרובי רועה אותי. ובעת ההיא חנה אשתי עושה מלאכה לנשים ואורגת יריעות לאחרים ומקבלת שכרה ויהי היום ויתנו לה גדי אחד בשכרה ואשמע קול הגדי צועק ואומר לה מאין בא הגדי הזה השמרי בנפשך שלא יהיה גנוב. ותאמר אלי לא כן הדבר כי נתון אלי על שכרי ולא האמנתי לה וצעקתי עליה לאמר לכי ושלמי אותו לבעליו והיינו מתקוטטים יחד על עסק הגדי. ותען חנה ותאמר אלי איה חסדיך וצדקותיך שלא יועילו לך בעת צרתך וחרפתך מודעת לבריות:

ג

ואני נתעצבתי ונהייתי ונחלתי על שברי והתפללתי לפני יי ואמרתי צדיק אתה יי וישר משפטך כי כל מעשיך גבורה וכל דרכיך חסד ואמת ואתה שופט הארץ ואתה צדיק על כל הבא עלי[5] כי אמת עשית ואני הרשעתי ועתה [יי] אב הרחמים אדון הסליחות זכרני[6] נא [ופקדני נא] במדת רחמיך וחסדיך ואל נא תגמול עלי כחטאתי וכעונותי וכעונות אבותי אשר לא שמרו מצותיך וישליכו את תורתך אחרי גום ותתן אותנו לחרפה ולמשל ולשנינה (בכל העמים ולמשול בנו גוים

---

[1] P. שהוא. [2] M. קברתי; Π. for the two words קבר. [3] P. על הקיר; Pr. כי בנגשכאן אשיאנה שאן בוד בדיואר באלין סר מן (קן צפרים?). [4] P. ונעשה. [5] P. עלינו. [6] M. and Π. זכר.

את בנו אולי יתרצה בו לפני יי אלהיו על כך קנא על בניו ויעש בעבדיך נקמה. *אז אמר המלך[1] אני אשחט את[2] שני בני *בעבור יי[3] אולי אתרצה בם להם[4] ויעזרני ויגע הדבר לאדרמלך ושראצר בניו ויארבו לו ויהרגוהו (בחרב בשעה שנכנס להתפלל לפני דגון טעותו) שנאמר ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב והמה נמלטו ארץ אררט ויהי כי מת סנחריב מלך אשור וימלוך אסרחדון בנו תחתיו ויפקד אסרחדון את אקיקר בן חננאל אחי על כל אשר לו ומושל בכל ארץ אשור וידבר אקיקר עלי אל המלך דברים טובים עד אשר השיבני לנינוה כי היה אקיקר אהובי וקרובי וישיבו לי את חנה אשתי ואת טוביה בני כי צוה המלך אשור לתפשם בזעפו אשר זעף עלי[5]:

ב

ובשנה ההיא בחג השבועות הכינותי [בביתי] סעודה גדולה וישבתי על שלחני[6] לאכול ואמרתי לטוביה בני לך והבא לנו[7] מאחינו העניים לאכול עמנו[8] ואני וכל היושבים עמי לא נאכל עד בואך. וילך טוביה בני לבקש מהעניים וישב מר נפש ויאמר אלי אבי אחד מאחינו נהרג והושלך ברחוב העיר. וכאשר שמעתי נבהלתי ויצר לי מאד ועזבתי את שלחני והלכתי והרימותיו מן הרחוב ושמתיו ברשותי עד בא השמש שאוכל לקברו ושבתי לביתי ואכלתי לחמי בדמעה ובקינה וזכרתי את הדבר אשר דבר עמוס [הנביא] *בבית אל[9] לאמר והפכתי חגיכם לאבל וגו׳ ואבכה הרבה מאד. ויהי כבוא השמש הלכתי וקברתי את החלל וקרובי ומשפחתי מלעיגים עלי לאמר אין זה ירא על נפשו

---

[1] Π. בעבור ה׳. [2] Not in Π., but in Pr. [3] Pr. omits.
[4] So all, לאלהים? Pr. omits. [5] P. עלינו. [6] P. השלחן; Pr. כָאן מן, l. 16 מגֻלם מן. [7] Π. לי. [8] M. and Π. continue ואמרתי לטוביה; Pr. וגופתם בטובֹיה. [9] P. בביתו.

ואשר קצף[1] עליהם היו אוכלים ושותים ושמחים *מתענגים בכלי שיר[2] ובכנורות ובנבלים ולא נחלו על שבר יהודה בעונותינו ובעונות אבותינו ככתוב[3] על יהודה השותים במזרקי יין וראשי שמנים ימשחו ולא נחלו על שבר יוסף וגם על זאת היה קצף מאת יי על יהודה וירושלם ויבא עליהם את מלך בבל עד השליכם מעל פניו ויגל את יהודה מעל אדמתו. וכאשר ראיתי חללי ישראל מושלכים מחוץ לחומה הייתי גונב גויותיהם וקברתים פעמים רבות ואמרתי יי אלהי ישראל אתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו. וכאשר בקש סנחריב מלך אשור את חללי עמי פגרי האנשים המומתים ולא מצאם וילכו אנשי ננוה ויגידו למלך לאמר טובי עבדך אשר הפקדת *על כל אשר לך הוא שולח את אנשיו[4] על כל חוצות נינוה לבקש את חללי עמו והוא קובר אותם בסתר ולא ירא ממך. ויהי כאשר שמע סנחריב את הדבר הזה ויחר אפו †עלי מאד ויצו לתפוש אותי *ואת חנה אשתי[4] וטוביה בני ויבקש להרגני[5] בזעפו וכאשר נודע לי הדבר הזה ברחתי מפניו ויצו לשלול את[4] כל אשר לי ונסתרתי מפניו עד אשר צעקו עלי אלמנות ישראל ויתומיו[6] במר נפשם ובצום ובבכי ונגע אל השמים משפטו ונשא עד שחקים וימכרהו אל ישראל ביד שני בניו ויהרגוהו בחרב כי שאל את יועציו ולזקניו על מה קנא הק׳ב׳ה על ישראל ועל ירושלם והשמיד מלאך יי את חיל פרעה[7] ואת כל בכורי מצרים *והבחורי׳ אשר נתן יי להם תמיד ישועה על ידם[8] ויאמרו לו חכמיו ויועציו כי אברהם אביהם של ישראל הוליך לשחוט

---

[1] P. קצב. [2] M. ומתענגים בכל שיר; II. בכל מזמור; Pr. באלאת סרור. [3] M. and II. כך כתוב. [4] Not in II., but in Pr. [5] P. from † מלך לתפשני ולהרגני. [6] II. ויתומים. [7] II. נבובדנאצר. [8] So all; Pr. ואן גׄואנאן אנצׄי דאד כֿודאי באישאן המישה בוכֿתיגארי אבֿר אישאן (עליהם?).

בכל שנה ושנה עם כל אלה לירושלם) כמצות יי וכאשר צותה עלי דבורה אם אבי כי יתום נשארתי (מאבי ו)מאמי. וכאשר גדלתי לקחתי[1] אשה ממשפחתי ושמה חנה ותלד לי בן וקראתי שמו טוביה וכאשר הגליתי מארץ נפתלי ישבתי בנינוה העיר הגדולה וכל אחי וקרובי אוכלים לחם הגוים ואנכי לא נגאלתי בפתבגם מפני יראת יי[2] וזכרתי את יי בכל לבי[3] ובכל נפשי[4] ויתן לי האלהים חן וחסד בעיני שלמנאסר מלך אשור *ויפקד[5] אתי על כל אשר לו עד יום מותו והפקדתי ביד[6] גביאל אחי אשר בארץ מדי במדינת רגאש[7] עשר ככרי[8] כסף. ויהי כאשר מת שלמנאסר מלך אשור וימלך סנחריב בנו תחתיו ויסגרו דרכי מדי מפני המלחמות אשר היו בארץ ולא יכלתי ללכת אל ארץ מדי לקחת[9] את כספי (ואחרי כן) עשיתי צדקות רבות *לעניי עמי מיתומים[10] ואלמנות וכאשר ראיתי חללי עמי מושלכים מחוץ לחומת נינוה לא שקטתי ולא נחתי עד אשר קברתים. ויהי כאשר שב סנחריב מלך אשור מיהודה אל נינוה בבשת פנים על אשר נגפו יי אלהי ישראל *בארץ יהודה[11] על החרפה אשר חרף וגדף את אלהי ישראל [ועל זאת קצף על כל קהלות ישראל אשר בכל מלכותו] ויהרג מהם הרבה מאד ואני בקשתי לדעת דבר אמת על מה בא הגזרה הזאת על שבטי ישראל כי ידעתי באמת *כי הק׳ב׳ה[12] אל אמונה ואין עול ומצאתי[13] שלא שמו שבטי ישראל על לבם השמדת אחיהם אשר השמיד סנחריב מלך אשור מבצריהם שלח באש ובחוריהם בחרב הרג ועולליהם רטש והרותיהם בקע. ובמקום שיתאבלו ושיתענו לפני יי׳ על גזירת אחיהם

---

[1] M. ולקחתי. [2] P. אלהים. [3] P. לבבי. [4] P. מאדי. [5] P. ויפקוד. [6] P. בבית. [7] P. and Pr. everywhere רגאיש. [8] P. ככר. [9] Π. from *, l. 7, ולקחת. [10] P. וליתומים. [11] Pr. omits and has דר זמין יהודה after בנֹאית (מאד), l. 16. [12] M. שיי׳ בהם. [13] P. וידעתי.

II. HEBREW TRANSLATION.

[⁘ ספר טובי ⁘]

א

זה ספר טובי בן טוביאל בן חננאל (בן אריאל) בן *גביאל בן[1] עשאל בן ננתיאל[2] ממטה נפתלי (אשר הגלה משומרון עם הגולה אשר הגלתה בימי הושע בן אלה) אשר הגלה בימי שלמנאסר[3] מלך אשור והוא היה מתושבי[4] עיר נפתלי אשר בגליל על גבול ימה: ויאמר טובי זכרה לי אלהי לטובה (על) שהלכתי לפניך כל ימי חיי בדרך תמים וצדקות רבות וחסדים טובים שעשיתי לאחי ולעמי בגולה בנינוה בארץ אשור. ויהי בהיותי נער בארץ ישראל כל מטה נפתלי פשעו בבית דוד[5] ויחדלו מעלות ירושלים *העיר אשר בחר יי מכל שבטי ישראל ושם מזבח יי המקודש לכל שבטי ישראל והיכל יי בנוי בתוכה להעלות[6] עולות ושלמים ליי שלשה פעמים (בשנה) וכל אחי[7] מטה נפתלי זובחים זבחים ועולות לעגלי הזהב אשר עשה ירבעם בן נבט מלך ישראל בבית אל ובדן ואני הלכתי אל ירושלים במועדים ככתוב בתורת יי על ישראל בבכורים ומעשרות ובכורות לכהנים בני אהרן (ודגן ותירוש) ושמן (ותאנים ורמונים) ומכל פרי האדמה לבני לוי המשרתים את פני יי בירושלים ומעשר שני ומעשר שלישי לגר ליתום ולאלמנה (והלכתי

---

[1] P. גבריאל בר; all MSS. have גביאל almost everywhere.
[2] P. גנתיאל. [3] P. everywhere שלמלאסר. [4] So all; Pr. אז וילאית.
[5] Pr. adds פארשאה ישראל. [6] P. ולהעלות. [7] M. אישי.

ולא אשכח לרפאל ושאל עלוי לכל אינשי קרתא ולא אשכח בר נש די חזייה: תב לאבוי ואמר ליה לא אשכחתיה וידע אבוי ארום מלאכא רפאל הוה דשדר אלהא לאסאה שרה מידוי דשידא ולאסאה עינוי ובריך אלהא ואמר בריך אלהא דשלח מלאכיה טב עם ברי ואצלח אורחיה ואסי תרין חסיכין מרעין[1] כותנא: ומיומא ההוא ולהלא אצלח אלהא לטובי ולטוביה בריה ויהב ליה בנין מן שרה אנתתיה ומית רעואל ועדנה אנתתיה וירת טוביה כל נכסיהון:

בתר יומין אתמרע טובי וקרא לטוביה בריה ופקדיה על מצוותא דאלהא ואמר לה ברי הוי גמיל חיסדא כל יומך עם חסיכי ועתירי ועביד צדקתא כל יומך דבגין כן יברך אלהא כל עובדי ידך אברהם אבונא בדיל צדקתא ומעשרא דיהב ברכיה יי׳ וכן יצחק על דיהב מעשרא ועבד צדקתא וכן יעקב כד אזל לביתא דלבן וצלי צלותיה לא נדר אלא למיהב מעשרא [ו]צדקתא לחסיכי ובכן אצלחיה אלהא ויהב ליה כל מה דשאיל ונטריה מלבן ומעשו אחוהי ואת אם תעביד כעובדיהון יברכך כמה דבריך יתהון: ופקיד יתהון על שאר מצוותא ושלים לפִקדא יתיה ואתכנש לעמיה וקבריה טוביה בריה ביקר רב ובתר מותיה בריך אלהא לטוביה על דקיים מצוותא דאבוי ואצלחיה סגי ויהב ברכתא בכל עובדי ידוי:

הא׳ למדנו כמה גדול כח הצדקות והמעשרות על שעשה טובי צדקות והפריש מעשרותיו כראוי מה שלם לו הקב״ה. ולפי שהיו יודעין אבות העולם כח הצדקה והמעשרות לכך היו זהירין בהם. באברהם כת׳ ויתן לו מעשר מכל. ביצחק כת׳ ויזרע יצחק בארץ ההיא ואין זריעה אלא צדקה כמה דאתאמר זרעו לכם לצדקה. ביעקב כתב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך:

◆ תם מעשה טוביה ת״ל ◆

---

[1] MS. מרדין.

אורחיה ובריך רעואל ועדנה אנתתיה ואמר אלהא יסעדינני ליקרא יתכון כל יומי חייכון:

יא

ואזל טוביה עד אקרים קרתא די קבל נינוה אמר רפאל לטוביה אחי את ידע איכדין שבקת ית אבוך וכען תיזיל אנתתך בתרנא עם גובריא דילן ואנא ואת ניזיל לפנאה ביתא ואזלו תרויהון קדמאין[1] ואשכחו אמיה יתבא בפרשת אורחיא מסכייא ית ברה וכד חזת יתיה רהטת לקדמותיה וגפיפת ונשקת ליה ואמרת בריך אלהא דאתיבך בשלם דאנא לא חשיבית למיחזי אפך לעלם וכען ברי מה אוחרת למיתי וחוי ליה כל עובדיא וחדיאת סגיא ואמרת לה[2] זיל את לאבוך ואנא קאימנא הכא עד דתיתי אנתתך ואזל טוביה ורפאל עמיה וכד שמע טובי ארום אתא בריה חדי סגי ואמר ליה ברי תב לותי ואנשק לך דאנא לא יכילנא למיזל לותך: אמר ליה רפאל לטוביה סב מררתא דנונא ושוי בעינוי ואסי אלהא ית עינוהי *כיד מן[3] אוולא וחדי טובי על חסדא רבה דעבד עמיה אלהא ובריך טובי ית אלהא ואמר בריך אלהא דלא מנע טיבותיה מני ואפקינני מחשוכא לנהורא את הוא מחי ומסי לית כותך אסי מגן ולית אלהא בשמיא ובארעא דיעבד כעובדך וכגברוותך: ואשתעי טוביה לאבוי כל דעבד ופניו ביתא ונפק טובי עם טוביה בריה לקדמות כלתיה ורפאל עמהון והוי כד חזאה חדי עלה ואעלה לביתיה ובריך ואמר יתן אלהא לך מן אנתתא הדא בנין קשיטין ועיני ועיני אמך חמן:

יב

וכד עלו לביתא לא על עמהון רפאל ואזל ליה: בתר שעתא אמר טובי לטוביה פוק לשוקא וקרא עזריה אחונא וניתן ליה אגריה ועוד נוסיף עליה ארום גבר מהימן וקשיט הוא: ונפק טוביה לשוקא ובלש

---

1 Omission? 2 MS. ליה. 3 MS. דידמן.

י

ובכל יומא ויומא טובי חשיב יומי בריה כמה יומין יכיל למיזל לקבלא כספא וכמה יומין למהדר וכד שלימו יומי חושבניה וטוביה בריה לא תב אמר בנפשיה דילמא עכבוניה תמן או מית גבאל ולא יהבו ליה כספא ושרי לאתענאה וחנה אתתיה אמרת ליה אבד ברי ולית נפשיה בחיין ועל דין הוא מתאחר ושרי למספד ולמבכי על ברה ואמרת ווי לי ברי דשלחיתך למיזל לארע רחיקתא נהור עינין למה שבקתיה למיזל וטובי הוה אמר לה שתיקי לא תתבהלין יתי ברך בשלם ברם מורע הוה ליה וגברא דאזל עמיה מהימן הוא לא תנסיסי גרמיך ארום ייתי בשלם וחנה אמרת ליה שתוק ולא תנחמינני על ברי והות נפקת לפרשת אורחיא ביממא ובליליא אתר דברה ייתי ביה ולא טעימת מדם אילהן דמעתא בליליא ולא נח לבה: וכד שלימו ארבסר יומי חופתא אמר טוביה לרעואל שלחנא ארום אבא ואמא לא סברין למחזי יתי וכען במטו מינך שלח יתי דלא יכילנא לאיתעכבא תוף: אמר ליה רעואל אוחר עמי תוף ואשגר לחוואה לאבוך כל דעבדת: אתיב ליה טוביה הב לי רשו למיתב לאבא בכן קם רעואל ויהב שרה ברתיה לטוביה ופלגות נכסיה עבדין וחמרין וגמלין עאן ותורין ולבושין ומאנין דכסף ודהב ושלח יתהון בשלוה ובהשקט וברכינון ואמר להון אלהא ישוי עליכון שלמא ויחזי לי מנכון בנין עד לא אימות ונפיף להון ונשיק להון ואמר לשרה ברתיה איזהירי ביקרא דחמוך וחמותיך דתרויהון קריביך זיל לשלם ונשמע מנך בשרתא טבתא וחדוא רבתא ונשק לה ושלחה: ועדנה אמרת לטוביה ברי ואחי את אלהא דשמיא ידברינך בשלם ויחזינני בנין קשיטין קדמוי מן שרה ברתי והא שרה ברתי בידך לא תעני יתה כל יומי חייה זיל בשלם אנא אימך ושרה אתתך אלהנא יצלח ארחיכון כל ימי חייכון ונישקת להון ושלחתנון: ואזל טוביה חדי ובריך אלהא דשמיא וארעא דשלח מלאכיה ואצלח

הוא קיים ואם לא ונקבריניה ואינש לא ירגיש: ושלחת עדנה אמתה לאידרונא וחזת והא שכבין תרויהון ונפקת ואמרת להון בריכו מרי עלמא ארום קיים הוא: ואמר רעואל בריך את יי׳ אלהא דשמיא וארעא את מחי ומסי וברכתך קדישא ודכיא יברכונך חסידך וכל יציר ידך ומלאכך יודונך לעולם ובריך שום יקרך ארום יהבת לנא חדותא בסגיאות טיבותך ולא כמה דאנן חשבין בריך את אלהא ארום חסתא על תרויהון הב להון שלמא וחסדא וחדוה בחייהון לעלם: ואתו עבדוהי ואמר להון כסיאו ית קברא עד לא ירגיש בנא בר נש ואמר לאנתתיה אתקיני לחם סגי ורהוטי לעדרא וסיבי מתמן עגלין וערבין ופקידי למעבד אריסטוון טב ועבדת כן: ואמר לטוביה לא תפוק מן ביתי עד ארבסר יומין ותחדי ברתי עגינתא ותיסב פלגות ניכסאי כען וכד נמות אנא ואנתתי תיסב כולא את תהא לי לבר יקיר ואנא אהא לך לאבא ועדנה אנתתי לאימא עד עלם:

ט

בכן קרא טוביה לרפאל ואמר ליה עזריה אחי דבר עמך מכא ארבעה עבדין ותרין גמלין וזיל לראגיש סטר גבאל והב ליה מרצופיה ויתן לך כספא וזמין יתיה לכילתי מטול דאנא לא יכילנא למיזל לתמן בדיל דקיים רעואל דלא אפוק מן ביתיה עד ארבסר יומין ואבא מני יומיא ואם יעבר עדנא יומא חד אציף נפשא דאבא ולא יכילנא לבטלא קיים רעואל: אזל רפאל עם תרין גמלין וארבעה עבדין לקורי ראגיש ובתו בביתא דגבאל ויהב ליה מרצופיה וחוי ליה דטוביה בר טובי נסב שרה בת רעואל וטוביה הוה זמין ליה דייזיל לחופתיה כד שמע גבאל כן טען כספא על גמליא ואתא לכילתא ואשכח טוביה יתיב על פתורא ונשק ליה ובכא עלוהי מסגיאות חדואתא וברכיה ואמר אלהא דשמיא יברך גבר טב וקשיט עביד צדקתא סגיא ובריך אלהיה דטובי קריבי דיהב לך ולאבוך ולאמך אתתא טבתא הדא:

דמשה יי׳ אלהא דשמיא יפרוקינכון בליליא דין ויפקיד עליכון טיבותיה ושלמיה: ודבר רעואל ית שרה ברתיה ויהב יתה לטוביה לאנתו אמר ליה סיב יתה כהלכת אוריתא דמשה ודבר יתה לאבוך: וקרא רעואל לעדנה אתתיה לאיתאה ניירא למכתב עלוהי כתובתא לברתיה ועבדת כן וכתבו כתובתא וחתמו יתה סהדין ואכלו ושתו: אמר רעואל לעדנה אנתתיה אתקיני אידרון בית משכבא ואעלי ברתך ועבדת כן ונפיפת עדנה לשרה ברתה ובכת ואמרת ברתי יעביד עמך אלהא דשמיא בליליא הדין חיסדא וישגח עליכי ויתן לך חדווא על דוונא דהוו לך בעידנין דעברו:

ח

והוה כד שלימו לאתקנא אידרונא וערסא ועלו לתמן טוביה ושרה אנתתיה ודכר טוביה מלוי רפאל ונסיב ליבא דנונא ושוי על מחתה וקטר תחות גלימת שרה ואשמדאי קביל ריחא וערק בסייפי ארעא דמצרים ורפאל קטריה ואסריה לתמן: ונפקו מן אידרונא ואחדו דשא בדיל תרויהון וקם טוביה מן ערסא ואמר לשרה אחתי קומוי ונירמי תחנונא קדם אלהא דיפקיד עלנא חיסדיה וטיבותיה וצלי טוביה קדם אלהא ואמר בריך את יי׳ אלהיה דישראל ובריך שמך לעולם יברכונך שמיא וכל ברייתך את בריתא אדם ויהבת ליה סמ[ך] ית חוה אתתיה ומינהון כל בני אינשא ואמרת לא תקין למיהוי אדם בלחודוהי אעביד ליה סמך לקבליה וכען אלהא את ידעת ארום לא בדיל זנותא נסבית אחתי דא אלהין כהלכת אוריתא חוס עלנא והב לנא חסדך לאתחברא אך חדא בשלם והב לנא בנין טבין ואתיבת שרה ואמרת אמן: ועל לוותה בליליא הוא והות בפילגות ליליא קם רעואל ואמר לעבדוהי לחפרא קברא בליליא ואמר להון אם מית טליא נקבריניה בליליא ואינש לא יידע ולא יהא לנא חיסודא וקרא לעדנה אנתתיה ואמר לה שדרי חדא מן אמתין לאידרונא דבוצינא בידה ותחזי אם

אמר ליה רפאל לית את דכיר תפקדתא דאבוך דפקדך דתסב אתתא מזרעיתא דאבוך וכען קביל מני ולא תדחל מן שידא ידענא דתסבינה ליליא הדין לאינתו וכד תיעול באנדרונא עמה סיב ליבא דנונא ואקטר מיניה תחות לבושה ושידא מורח והוא עריק ולא יתוב לעלם וכד תצבי למיעל לותה קומו מן ערסא וצלו ובעו רחמין מן קדם אלהא דאפקיד עליכון טיבותיה ויתן לך אסותא ובכן תיעול לותה ותוליד מינה בנין לא תדחל ארום לך הות מחזיא מיומא דעלמא ואת תפרקינה מן שידא: כד שמע טוביה מיליא האילין עלת רחימתא דשרה בלביה:

ז 7

ועלו בבית רעואל באגבתנים ואשכחו יתיה סטר תרע ביתיה ושאילו בשלמיה אמר להון עולו בשלם לביתא ועלו לביתא אמר רעואל לעדנה אתתיה כמה דמי הדין טליא לדמותא דטובי אחי שאילת להון עדנה מנן אתון אתיבו לה מן שביתא דבנינוה משיבטא דנפתלי אמרת להון הידעתון טובי אחונא אמרו לה ידענא דשלם ליה אמר טוביה טובי אבא הוא רהט רעואל לקדמותיה וגפיף ליה ונשיק ליה ובכו: אמר רעואל בריך טובי ואת בר זכאי וקשיט ורפיונא דידיא הוא לנשי חיסדא על דאתעוור גבר זכאי ועביד זכוותא ומצוותא סגיאן וגפיף רעואל לטוביה בר אחוהי ובכא על צואריה ועדנה אנתתיה ושרה ברתיה בכו עלוהי: נכס רעואל דיכרא חד ואתקינו להון שירו ואכלו ושתו עד לא אכלו אמר טוביה לרפאל מליל עם רעואל על שרה ברתיה ויתנינה לי לאינתו: מליל רפאל עם רעואל פתגמי טוביה אתיב רעואל לטוביה ברי ידענא טב דאתן יתה לך מדאתן יתה לגבר חורן ברם אמרנא לך קושטא כבר יהבית יתה לשבעה גברין וכלהון מיתו עד לא עלו לותה וכען אכול ושתי אמר טוביה לא איכול עד דתיתנינה לי: אמר רעואל סב כען יתה ארום את אחוהא והיא אחתך וכען יהיבה לך לאנתו כהלכת אוריתא

בשלם: קרא טובי לטוביה בריה נם ליה ברי אתקין גרמך ופוק לאורחא עם אחך אלהא דשמיא ידבר יתכון לתמן לשלם וישלח מלאכיה עמכון ויצלח אורחכון ויתיבכון לשלם: נשק טובי[ה] לאבוה ולאמיה ואמרו ליה זיל לשלם ונפקו למהך ובכת אמיה ואמרת לטובי מטול מנא לא דחילתא למשלח טליא ארום בר יחידאי הוא לנא והוא יפוק וייעול קדמנא בלא כספא פרנסנא אלהא אמר לה טובי לא תדחלין בשלם ייזיל ובשלם יתוב ומלאך טב ייזיל עמיה ויצלח אורחיה ועינך תחזון יתיה דיתוב בשלם ומנעי מלמבכי:

ו

אזל טליא ורפאל עמיה ואתו עד נחל תיגרין ברמשא ובתו תמן ורחט טוביה לנהרא למשזגא רגלוי ובשלו נפק נון חד מן נהרא ואכל לחמא דטליא וצווח טליא אמר ליה רפאל אחיד נונא ולא תשבקיניה ותפש ית נונא ואפקיה ליבשתא אמר ליה רפאל בזע נונא במציע וסב ליביה הוא טב לאקטרא מיניה קדם גברא דאית ביה רוח שידא ורוחא בישתא וייערקון מניה ומררתא למימשח מיניה עיינין דאית בהון חיורא ויתסון: עבד כן טוביה ונסב ליבא ומררתא ונונא אפה ואכל ומותרא שבק באורחא ואזלו עד מדי ואתו באגבתנים ואמר רפאל לטוביה אחי עם רעואל תיתי דהוא גבר סב וליה ברתא חדא שפירתא לחדא ושמה שרה ואימר ליה דיתנינה לך לאנתו והיא יחידה לאבוהא והוא רחים לה טובא והיא איתתא טבתא ודחלת שמיא וכד נתוב מן ראגיש נעביד חופתא וידענא ארום לא יסרב רעואל פומך ויתן יתה לך ונובלינה עמנא לאבוך: אמר טוביה לרפאל שמעית דהיא אתיהיבת לשבעה גברין ומיתו עד לא עלו לוותה ושמעית דאשמדאי מלכא דשידי קטיל יתהון וכען אנא דחיל מן שידא דילמא יקטלינני ואחית שיבתא דאבא [ואמא] בדוונא לשאול ולית להון בר חורן ולא ברתא למקברינון במותהון:

חכמיה דמלאכא דיי׳ הוא שאליה מנן את אתיביה מבני ישראל חד מאחך אמר ליה טוביה חכים את למיזל למדי אמֹ ליה מלאכא ידענא אורחיה ובמדי הוינא אושפיזא עם[1] גבאל אחונא דיתיב באגבתנים[2] עד ראגיש והיא בנויה בטורא ואגבתנים במישרא אמֹ ליה טוביה אמתין לי ציבחר ואחוי לאבא דרגיג אנא דתהך עמי ואתן לך אגר אורחא אמֹ ליה אנא עכיבנא עד דתיתי: אזל טוביה וחוי לאבוהי אשכחית גבר חד מאחנא דיהך עמי נם ליה טובי זיל קרא ליה ואידע מאידין שבטא הוא אם מהימן הוא למיהך עמך נפק טוביה וקרא ליה ואזל רפאל לטובי ואמר ליה שלם עלך אמר טובי ואית שלם עלי למה אירע לי כל דא ואנא לא חזינא נהורא דשמיא קל מלין אנא שמע וגברא לא חזינא ואנא שכיב בחשוכא אמר רפאל יכיל אלהא לאסאה עינך ארום גבר חסידא את: אמר ליה טובי טוביה ברי צבי למהך למדי את יכיל למהך עמיה וניתן אגרך אמר ליה יכילנא גברא שליחא אנא וחכימנא שביליא ותחומיא וטוריא ידענא: אמר טובי חוי לי מאידין שבטא את ושום קרתא דאת דייר בה אמר רפאל אם לית אנא כשר בעינך זיל ובליש גברא חורנא דיהך עם ברך אמֹ ליה טובי אחי לא תכעוס עלי דצבינא למידע בקושטא ית שמך ומאידין זרעיתא את אמר ליה אנא עזריה בר חננאל מביתא דשלמיה רבה מאחך ואמר טובי בהשקט ובשליותא תיתי אחי לא תרגז עלי על דבעינא למידע זרעיתא דילך והא אחי מזרעיתא טבא הוא ואנא חכמית חננאל ונתן תרין בני דשלמיה רבא והון סלקין עמי לירושלם כד יתיבנא בארעא דישראל וסגדין עמי תמן ולא שגו אילין באנונא דטעו אחנא מזרעיתא טבתא את עול בשלם ואתן לך אגרך טרפעיקא כל יומא ומיכלך שוה לברי ותוף אטפי על אגרך: ענא רפאל לא תדחל דאנא אהך עם ברך וניתוב

---

[1] MS. גם.

[2] Omission.

ויזרע יצחק בארץ ההיא ביעקב כת וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך: ברי מכל עצת חטאין ומכל טעותא מנע גרמך וסב לך אתתא מזרעיתך ולא תיסב מן בני עממיא ארום בני נביאי אנן מטול דנביאי קדמאי הוו נח ואברהם יצחק ויעקב אבהתאנא מעלמא הוי דכיר כל אילין נסיבו נשין מזרעא דאחוהון ואתבריכו בבניא וזרעייהו אחסינו ארעא: וכען ברי רחם ית אחך ולא יזוח לבך בבניא ובבנתא *ברי הב לבך לכל עובדך ודסאני לך לחורני לא תעביד ארום בזדונא שגושיא אית והיא מרחק קדם יי׳[1] לא תבית אגרת אגירא עמך ופולחנך ישלם לך אלהא מלחמך הב לכפנין וממלבושך הב לערטילאין ולא יקשה בעינך: ברי לחמך וחמרך אשוד על קברי זכאין ושמע למלכא טבא בכל עידן שאל אלהך והוא יכשר אורחותך ארום לית לאיניש מלך טב אלהין אלהא ארום כל דצבי מרים וכל דצבי מהשפיל: ברי טר אמרי פומי ופקודי ולא ילזון מעינך: וכען ברי אודעך עסק כספי עשר ככרין דאפקדית בידא דגבאל בקורי ריגש במדי ארום לא ידעית יום מותי: וכען קדם יי׳ תדחל ותיטר גרמך מכל חובא ובצנעה תהך עימיה ויתן לך עותר רב:

ה

ענה טוביה לאבוהי כל דפקדתני אעביד אבל איכדין איכול למיסב כספא מידא דגבאל דהוא לא חכים לי ואנא לא חכים ליה ומה סימנא איהב ליה ויהימין לי ויתן לי ית כספא ואורחא דיובילני למדי לא ידענא: אתיב טובי ואמר לטוביה ברי דין לך סימנא טועניה יהב לי וטועני יהבית ליה כמה דשויתי כספא ופקדתיניה בידיה ומן יומא ההוא עד יומא דין עשרין שנין: וכען ברי פשפש גבר מהימן מן דיהך עמך וניהב ליה אגריה זיל ברי עד דאנא קיים וסב ית כספא: ונפק טוביה למיבלש גבר דיהך עמיה ואשכח ית רפאל מלאכא קאים ולא

[1] Transposition and omission.

אשמע חיסורא תוף: ביומא ההוא עלת צלותא דתרויהון קדם כורסי יקרא דאלהא רבא ושלח מלאכא רפאל לאסאה תרויהון ית טובי לאעדאה חיורא מעינוי וית שרה בת רעואל למיתן לטוביה בר טובי לאינתו ולאעדאה אשמדאי מלכא דשידי מינה: [1]וכד שיצי טובי ית צלותיה תב לביתיה ושרה בת רעואל נחתת מעיליתא דאבוהא כד שיציאת לצלאה:

ד

בה בשעתא דכר טובי ית כספא דאפקיד בידא דגבאל בקורי ריגש בארעא דמדי ואמר בליביה הא שאלית ית נפשי לממת איקרי ית ברי טוביה ואודע ליה עסקא דכספא עד לא אימות: וקרא טוביה בריה ואמר ליה ברי כד אימות קבר יתי ביקר וייקר ית אימך ולא תשבקינה כל יומי חייהא ועביד לה כל דתקין בעינהא ולא תסרב על מימר פומהא אידכר כמה אתעיקת עלך[2] וכד מיתא קבר יתה עמי בקברא חד: וכל יומך יי׳ אלהך תדחל ולא תצבי למיחטי ולא תעבר על תפקדתייא עביד צדקתא כל יומך ולא תהך עם גבר חטוף ארום אם תעביד קשוט טב לך בכל דלך וכל עבדי צדקתא טוביהון: ברי מנכסך עביד צדקתא ולא תתכסי מן גבר חסיך ואלהא לא יכסה שכינתיה מינך. ברי עד דאית יוכלא בידך למעבד צדקתא עביד ואם מתרחק מינך עותרא עביד צדקתא ותקנה נכסין ואם תעביד צדקתא דרופתק[3] טב תקנה ביום ריתחא ארום היא משיזבא מן מותא ולא תשבוק למרה למיחת חשוכא[4] טבתא וכל מאן דעביד לה יתקיים בדילה הלא אבהתנא לא אישתבחו[5] אילהין בצדקתא באברהם אבונא כתבא מפרש כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו׳ לעשות צדקה ומשפט ביצחק כת׳

---

[1] Chapter iv in the Hebrew translation. [2] Omission.
[3] For הופתק = ὑποθήκη. [4] Omission. [5] MS. אישתכחו.

ואת דיין כל ארעא לא תנקום מינאי כחובאי וכחובי אבהתאי ואנא ואבהתאי חבנא קדמך ואעדינא מפקודך ויהבתה יתנא לשביא ולבזה לקלנא ולשועי לכל עממיא דאגליתא יתנא ביניהון וכען אלהא רחמך נפישין ודינך קשוט לא תגמול עמי כחובאי ברם כחסדך סגיא עביד עמי וקביל נפשי מן ידאי ארום טב לי מותי מחיי במסכנות רבתא ובחיסודא אלין ולא אשמע קלנא עוד: וביומא ההוא שרה בת רעואל דהות באגבתנים מדינתא בארעא דמדי שמעת חיסודא רבתא מטול דאתיהיבת לשבעה גוברין לאינתו ולא על עלה אינש כאורח כל ארעא ארום אשמדאי מלכא דשידי קטיל יתהון עד לא יעלון עלה כאורח כל ארעא אמרת ליה אמהה אנת היא דקטלת ית גובריא דיליך מטול דאתיהיבת לשבעה גוברין וחד מנהון לא עאל עלך דאנת מלקה יתהון ובדיל גובריא דקטלת לואי דתימות אנת כמה דמיתו אינון ולא נחזי מנך לא ברא ולא ברתא לעלם: והוה כד שמעת שרה מיליא אילין אתאלצת סגי ובכת וסליקת לעיליתא דאבוהא וצבת למצלב גרמה ולאחתא שיבתא דאבוהא בדוונא לשאול[1] מטול כן לית לי טב למצלב גרמי ברם טב לי לצלאה קדם אלהא ולא אשמע חיסודא תוף: בעידנא ההיא פריסת ידהא בצלו קדם אלהא וכדין. אמרת בריך את יי׳ אלהים רחמנא וחננא ובריך שם קדשך דמפרש בכל עלמיא יברכונך כל עובדי ידך לעלם ולעלמי עלמין וכען יי׳ קדמך ארימית אפאי ועינאי לוותך תליין אימר דאתיב לעפרי ולא אשמע חיסודאי עוד גלי קדמך יי׳ דדכיא אנא מכל סואבת גבר ולא סאיבית ית שמאי[2] וית שמא דאבא בארע תותבותי. יחידה אנא לאבא ולית ליה בר למירת אחסנתיה ולא קריב אית ליה די ישארינני ליה והרי מיתו בגיני שבעה גוברין ומה אית לי תוף חיי ואם לית טב קדמך למיקטל יתי חוס עלאי ולא

[1] Omission. [2] MS. שמיא.

ב

והוה כד מטא חגא דשבועיא אתקין אריסטוון רב וכד יתיב על פתורא אמ̇ לטוביה בריה זיל ואייתי לי מאחנא מסכניא מן דחליא דאלהא למיכל עמנא ואנא אמתין לך עד מייתך: ואזל טוביה ואשכח גברא חד קטיל רמא באורחא וחוי לאבוהי וכד שמע טובי כן קם מן פתורא ולא אכל ואזל ונטליה מן רחובא דקרתא ואעליה בחד ביתא עד מיעל שמשא דיכיל למקבריה ותב לביתיה ואכל לחמיה באילוא ובדוונא ואמר ווי דאיתקיים בנא והפכתי חגיכם לאבל ובכא בכיה רבא לחדא: וכד על שימשא אזל וקבריה וקריבוהי גחכין עלוהי ואמרין לית דין דחיל מן נפשיה והוא קבר מיתיא: ובליליא ההוא לא טבל מן מיתא ושכב על ערסיה סטר כותלא ואפוהי גליין ולא ידע דצפרין קיימין עלוהי בכותלא ונפל מצואתהון על עינוהי והות חילוז בעיניה וכל צפר וצפר הוה אזיל לאסייא[1] לאסאה עיינוי ולא איתסי אלא אסגי חיורא בעינוי עד דאיסתמי והוה סמיא ארבע שנין וכל אחוהי וקריבוהי הוו עציבין עליה ואקיקר הוה מפרנס יתיה: ליומין סגיאין חנה אתתיה הוה עבדה עבידתא לנשייא חורנייתא ויהבו ליה גדיא חד בגין אגרה והוה שמע גדיא זעיק בביתא ושאל יתה מנן ליך גדיא הדין דילמא גניב הוא אהדר יתיה למריה דלא כשר לנא למיכל מן גניבתא ענת יתיה ליתוי מן גניבתא ברם באגר עובד ידאי קבילתיה ולא האמין טובי למילתא ונצא עמיה על גדיא. ענת חנה אנתתיה ואמרת ליה אן טובך וזכוותך וקלנך אתגלי לכולא:

ג

כד שמוע טובי אתאלץ סני ובבא ושרא לצלאה בעקת נפשיה וכדין[2] אמר זכאי את אלהא רבא וכל עובדך גבורתא וכל אורחתך טיבו וקשוט

---

[1] MS. לאסוייא.   [2] MS. וכדון.

אשתבי טובי יתב בנינוה קרתא רבתא וכל אחוהי וקריבוהי הוו מסאבין נפשיהון ואכלין לחמא מן בני עממיא והוא לא אכל דהוה דחיל מן אלהא ורחים יתיה בכל לביה: ועל דא יהב ליה אלהא חנא וחסדא בעיני שלמנאצר מלכא דאתור ומני יתיה רבא על כל מה דהוה ליה עד יום מותיה: ובההיא זימנא אפקיד בידא דגבאל אחוהי דקברי קריביה בארעא דמדי בקורי רגש עשר ככרין דכסף: וביומי טובי מית שלמנאצר מלכא דאתור ומלך סנחריב בריה תחתוהי ובהלין יומיא סגיאו אנגרייתא ולא יכיל טובי למיזל לארעא דמדי דפסקו עברי אורחא מטול ביהלתא ולא נסב כספיה מידא דגבאל: וביומי סנחריב עבד טובי זכוון סגיאן לחשיכיא והוה זיין כפנין ויתמין ומלביש ערטילאין והוה גמיל חסדא סגי וכד הוה חזי קטילא רמי באורחא דיהודאי הוה קביר ליה: וכד תב סנחריב בביהות אפין מיהודה אזל לנינוה בתקוף רגז על עשר שיבטיא דבארעא דאתור וקטל מנהון סגי והות נבילתהון רמיין באורחא ולית קביר כד חמא טובי כדין סגי באיש עליה וקם בליליא וגנב פגריהון וקבר יתהון וכדין עבד זימנין סגיאין: זימנא חדא תבע סנחריב פגרי קטיליא ולא אשכח יתהון ואזלו אנשי נינוה ואכלו קורציה למלכא דטובי דקבר יתהון פקיד מלכא למקטליה כד שמע טובי קם וערק ופקיד מלכא למישלל ית ביתיה ואיטמר מקמיה חמשה וארבעין יומין עד דאדרמלך ושראצר בנוהי קטלוניה בחרבא ואינון אישתזבו לארע קרדו ומלך אסרחדון בריה תחותיה ומני מלכא אסרחדון לאקיקר בר חמאל אחוהי רבא על כל דליה ושליט בכל ארעא דאתור ומליל אקיקר מלין טבין על טובי למלכא ובעא מיניה ואתביניה לנינוה מטול דהוה אקיקר רחימיה וקריביה ובאנונה[1] ההיא אהדרו ליה חנה איתתיה וטוביה בריה:

---

[1] So MS., and also on p. 9, l. 22.

I. CHALDEE TEXT.

∴ מעשה טוביה ∴

והוא כתוב במדרש רבה דרבה פרשת ויצא יעקב פרשתא ע̇ גבי וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. עשר תעשר אמ̇ להם משה עשר ברכות תטלו אם תעשרו וכן יעקב אמ̇ וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך עשר ברכות שתתן לי כמו שברכני אבי בזכות מה בזכות אעשרנו לך:

א

עובדא הוה בחד חסידא ושמיה טובי בר טוביאל משבטא דנפתלי דאשתבי ביומי שלמנאצר מלכא דאתור והוה יתיב בתשבי קרתא דנפתלי דבגלילא וכל יומוי הליך טובי באורחא תקנא וזכוון סגיאן עבד לאחוהי ולעמיה דהוו עמיה בגלותא בננוה בארעא דאתור. וכד הוה טליא בארעא דישראל כל שבטא דנפתלי מרדו במלכותא דדוד ומנעו גרמיהון למיסק לירושלם והוו דבחין לעגליא דעבד ירבעם מלכא דישראל בבית אל ובדן והוא בלחודוהי אזל לירושלם בזמני מועדיא כמה דכתוב בספר אוריתא דמשה והוה מוביל לתמן בכוריא ואפרשותא ומעשריא ויהיב להון לכהניא ולליואי לכל חד וחד מאי דחזי ליה ומעשרא תניינא ומעשרא עניא הוה אכיל ויהיב ככל מה דכתו̇ בספרא דמשה והדין טובי אשתאר יתמא מאבוהי ורבת יתיה דבורה אמיה דאבוהי והיא אדרכתיה באורחא קשיטא וכד הוה גבר נסב אתתא מזרעיתה ושמה חנה וילדת ליה בר וקרא שמיה טוביה: כד

מעשה טוביה

או

ספר טובי׃